

EL MIRALL

Agost/Setembre 1991

núm. 47

275 ptes.

La construcció d'un espai de comunicació català
Miquel Rayó / Carles Manera - Joana Mª Petrus
El Castell d'Alaró

Les Balears, el nostre món

CLAVE

"SA NOSTRA"
CAIXA DE BALEARS

EL MIRALL

Revista mensual - 275 ptes.
Agost-Setembre - 1991 - núm. 47
ANY V

Edita:

OBRA CULTURAL BALEAR
 C/ Impremta, 1 - 07001 Palma
 Telèfons: (971) 72 32 99 - 71 48 57
 Telefax: (971) 71 93 85

Publica:

Associació EL MIRALL
 C/ Impremta, 1 - 07001 Palma
Producció, Administració i Publicitat;
Informació i Correspondència:

C/ Impremta, 1, Pral. 2ª Tel. 72 59 37
 07001 Palma (Mallorca)
 Apartat de Correus 179
 07080 Palma (Mallorca)

Delegació a Barcelona:

C/ Montcada, 20 (Palau Dalmasas)
 08003 Barcelona

Delegació a València:

C/ Moratín, 15
 46001 València

Director:

Clement Picornell

Cap de Redacció:

Gaspar Valero i Martí

Secretari de Redacció:

Josep Mª Magrinyà i Rull

Consell de Redacció:

Macià Blàzquez i Salom
 Francesca Bosch i Capó
 Rosa Mª Calafat i Vila
 Antoni Ginard i Bujosa
 David Ginard i Féron
 Antoni Marimon i Riutort
 Antelm Pujol i Fulgencio
 Andreu Ramis i Puigrós
 Pere Rosselló i Bover

Publicitat:

Santi Adrover i López

**Els articles publicats en aquesta revista
 expressen únicament l'opinió dels autors.**

Coberta: Oli de Jaume Sastre, fet expres-
 sament per a EL MIRALL.

Fotos:

EL DIA i EL MIRALL.

Maquetació i Fotocomposició:

Documenta Balear s.a.

Impressió:

Interior: OMNI S.A. Gremi Ferrers, 42.
 Polígon de Son Castelló - Palma.

Coberta: Xisco Arts Gràfiques,
 c/ Baix Riera, 1-A - Palma. Tel. 24 03 86

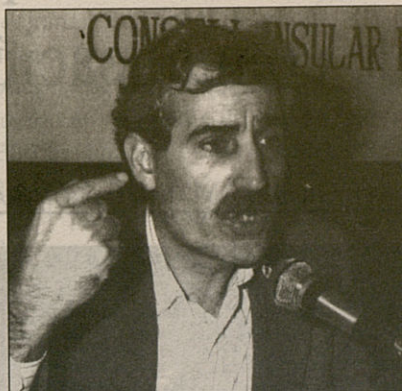
Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

DIAGNOSI I PROSPECTIVA

4

La construcció d'un espai català de
 comunicació

JOSEP GIFREU / MARIA COROMINAS

En el departament de Ciències de la Informació de la UAB de Bellaterra, Josep Gifreu i altres col·laboradors duen a terme una tasca de recerca per la possible estructuració d'un espai comunicatiu català. La normalització nacional passa principalment pel camp de la comunicació. L'article que publica EL MIRALL en aquest número és una primera reflexió sobre els resultats que s'observen en aquest treball d'investigació i que comenten Josep Gifreu i Maria Corominas.

FEINES I EINES

12

Mapes didàctics de les Illes

MIQUEL SBERT

ENTREVISTA

14

Miquel Rayó Ferrer. El compromís cívic
 i literari

MIQUEL LÓPEZ CRESPI

MIRALL TRENCAT

16

Bartomeu Sastre. Cap a una supervivència de
 l'art idealista

JOAN TORTELLA

MENORCA

19

Menorca a través de la seva toponímia

ANTONI ORDINES GARAU

A VOLTES AMB EL CINEMA

22

Entre la realitat, el somni i la nostàlgia

JOSEP BARCELÓ COLL

MEMÒRIA HISTÒRICA

24

Les adolescents de maig

FRANCESCA BOSCH i CAPÓ

SALUT I MEDICINA

29

La disfonia dels mestres

FERNANDO TOLOSA CABANI

QÜESTIONS PRÀCTIQUES

31

Prevenió i tractament dels accidents de
 laboratori

JOSÉ MANUEL AMOR MARÍN

I ELS KREMLINÒLEGS?

34

Tots els homes del president

SANTI ADROVER

Servei de Biblioteca

Documentació

ENTREVISTA

35

Conversa amb Carles Manera

i Joana Maria Petrus

TONI PENYA BARCELÓ

HIPOTECA DE CABÒRIES

40

Síntomes

RAFAEL CRESPI

GUAL PERMANENT

41

La llengua com a pont i eina

PERE FONT

PRADA 1991

45

Ara començam a anar

JOAN-FERRAN LLORENS i LÓPEZ

SOCIETAT PRE-TURÍSTICA

46

L'aprofitament de l'aigua de la font de Mestre

Pere per al consum humà (amb històries de
 siquiers)

ANTONI GINARD

CONFERÈNCIA EPISCOPAL CATALANA

51

Unes paraules massa clares

FELIP MUNAR i MUNAR

FEBLESA MENTAL

52

El nacionalisme és cosa d'infants

RAMON TOUS

HISTÒRIES DE LLORITO

54

Plagueta de goigs del Convent Dominica
 de Llorito

FELIP MUNAR i MUNAR

PREMSA OBRERA

55

Prensa obrera a Mallorca: "El Rayo"
 (1912-1914)

PERE MIRALLES LE FOLL

LLIBRES

58

EXCURSIONISME

60

Excursió al Castell d'Alaró

GASPAR VALERO i MARTÍ

La construcció d'un espai català de comunicació

JOSEP GIFREU / MARIA COROMINAS

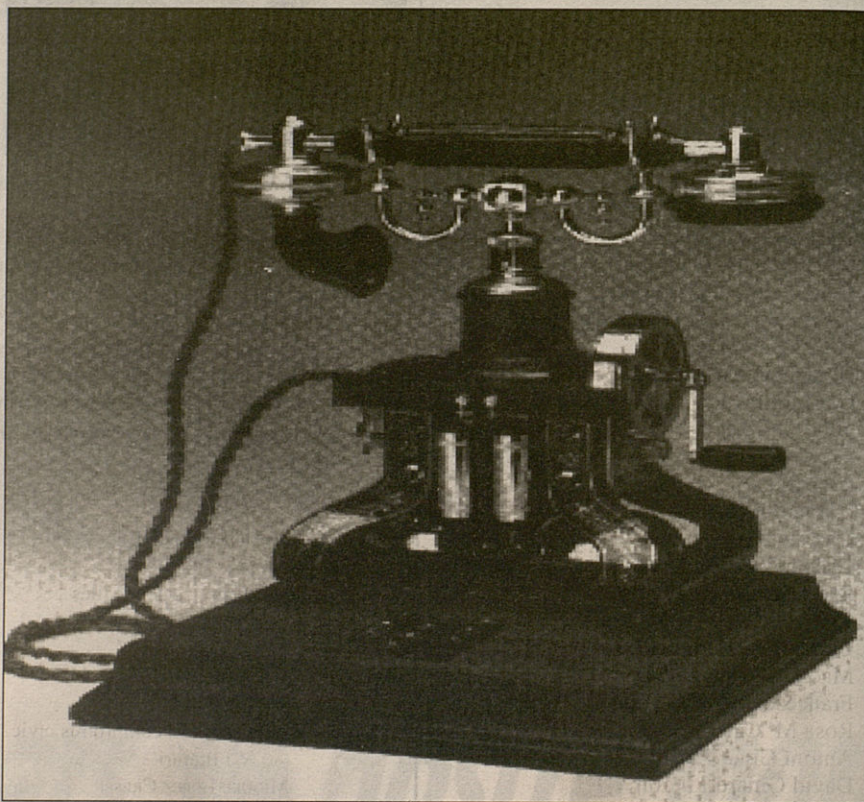
I. Presentació

Aquest informe se situa en el context i en la tradició del debat sobre els Països Catalans, però pretén de renovar la tradició i el debat. I tracta de recuperar-lo des de la comunicació, des d'aquest front estratègic que orienta les noves i variades maniobres d'ocupació de l'espai.

Com a punt de partida, parlem sempre d'"espai català" com el corresponent als territoris històrics compresos —i reconeguts internacionalment— dins l'àrea del domini lingüístic del català. Adoptar com a punt de partida l'espai treballat històricament per les relacions de llengua, és segurament la millor plataforma per intentar el salt cap a la constitució d'un espai de comunicació de nova factura, adequat a les exigències dels nous temps.

Evidentment, aquest informe no pot aspirar de cap manera ni a inaugurar ni a cloure el debat sobre la construcció d'un espai català de comunicació. No el pot inaugurar, perquè ja disposem de diverses experiències sorgides els darrers anys a diversos nivells que avancen en aquest sentit i plantegen els interrogants pertinents. En canvi, espera poder posar un cert ordre en el debat i avaluar-ne l'estat i l'abast. Tampoc no el pot tancar, i per múltiples raons: la principal rau en el fet que estem tot just al principi de la reflexió i de l'acció en aquesta via.

El text que presentem és el resultat d'una laboriosa i complexa recerca. La recerca s'originà amb el propòsit fonamental de poder oferir a les diverses instàncies, institucions i persones interessades d'arreu dels països de parla catalana unes bases de diagnòstic global sobre l'estat actual

Les limitacions provinents de la manca de dades fiables, sistemàtiques i actualitzables han estat evidentment insalvables.

de la comunicació i la cultura de marca catalana, i una avaluació prospectiva sobre el tipus de dinàmica que podria resultar més favorable per a la salvaguarda i la potenciació de la identitat comuna.

Davant els reptes decisius que, durant els últims anys del segle, la llengua i la cultura catalanes hauran d'afrontar, semblava de tot imprescindible: en primer lloc, una presa de consciència col·lectiva sobre l'abast dels problemes que, de diferent manera i intensitat, afecten i afectaran a cada comunitat de parla catalana; i en segon lloc, una voluntat d'accions articulades i coordinades entre totes les instàncies d'intervenció social (polítiques, administratives, cíviques, culturals,

etc.) a cada un dels territoris, per tal d'avançar en la recuperació de la llengua i en la reconstrucció cultural comuna.

Una de les estratègies generals que, com a hipòtesi de treball per a la diagnosi i la prospectiva, podien resultar més fructíferes en aquesta línia és la que proposem sota la denominació de "construcció d'un espai català de comunicació". Van en aquesta direcció els esforços d'investigació de la realitat actual de cada comunitat del domini lingüístic català en allò que es refereix primàriament als mitjans i circuits de comunicació, sense oblidar, sinó ben al contrari, altres aspectes molt íntimament lligats al primer, com són la llengua i la cultura.

Del coneixement sistemàtic, dintre les possibilitats d'aquesta recerca, de les respectives situacions estructurals dels *mass media*, així com de les relacions comunicatives entre les diferents regions, hom passa a debatre i valorar l'estratègia general d'avançar cap a un espai comú de comunicació, i a formular una sèrie de propostes articulades (de caràcter polític, jurídic, administratiu, econòmic, tecnològic, cultural, etc.) en aquest sentit, relatives a cada comunitat i al domini lingüístic com a espai únic. Com és obvi, tant les anàlisis de la situació i de la dinàmica actuals, com les propostes d'actuació, tindran especialment en compte una de les tendències crucials per al futur de l'espai cultural català en general: el procés de recomposició de tota Europa i, més concretament, d'integració de la CE.

Des de la comunicació, a la marca catalana

Les raons que abonen avui i que segurament exigeixen la definició i la

constitució d'un espai català de comunicació són múltiples. Raons procedents de la dinàmica geopolítica, sociolingüística, cultural i comunicativa, es reforcen mútuament per reclamar una atenció preferent en aquest sentit davant el profund i ampli procés de recomposició de les identitats nacionals de fi de segle, a Europa en particular, i al món en general.

Si parlem aquí d'espai cultural diferenciats, que és una manera d'ubicar la identitat dels pobles en el mapa general de l'evolució mundial —caracteritzada fins ara per la dominació d'alguns pobles i cultures sobre d'altres—, ens podem preguntar en el cas català: ¿diferenciat respecte a qui o a què? Sembla que no tenim gaires opcions, tant per la nostra història com per la nostra posició dependent en el mapa geopolític, i que el nostre destí és Europa, o millor, el nostre marc de referència superior en el concert mundial és Europa. Per tant, Europa —amb l'Estat espanyol i el francès inclosos— és indis-

cutiblement el medi sociocultural en el qual un espai català de comunicació i de cultura pot formar-se i desenvolupar-se! Més encara, aquest és segurament l'únic que pot garantir-li algun futur.

Ara bé, la condició per poder optar a un lloc de reconeixement de la identitat nacional diferenciada en el

La recerca s'originà amb el propòsit de poder oferir a les diverses instàncies, institucions i persones interessades unes bases de diagnòstic global sobre l'estat actual de la comunicació i la cultura de marca catalana

A títol operatiu, entenem per "espai català" el conjunt dels territoris i comunitats delimitats tradicionalment pel domini del català; i per "espai català de comunicació", el projecte d'aconseguir articular el funcionament del sistema general de la comunicació social present en el domini lingüístic català.

concert europeu és la de constituir efectivament un espai cultural capaç de ser reconegut com a tal. El camí del reconeixement "exterior" passa indefectiblement pel reconeixement "interior" o autoreconeixement (autoafirmació i autodeterminació), com d'altra banda mostren i demostren els pobles europeus que tenen poder per fer-ho.

És en aquest sentit, doncs, que plantejem aquí, com a hipòtesi operativa de base, la necessitat de la constitució "interior" d'un espai català de comunicació, com a garantia d'èxit i com a procediment central en la construcció d'un espai cultural català. Un procediment que pretén assegurar alhora la reconstrucció cultural i lingüística de cada comunitat de l'àrea al seu ritme particular, i el reconeixement global dins d'Europa com a espai cultural diferenciats.

II Resum de l'informe final

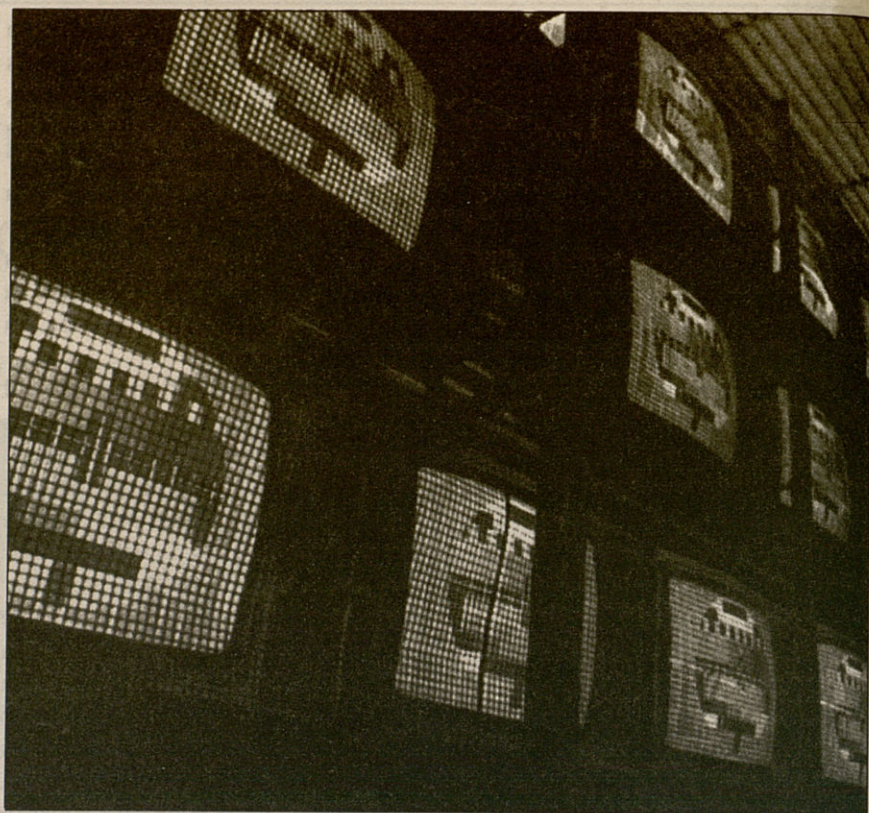
Consta de quatre parts diferenciades, presentades com a capítols separats. En primer lloc, s'examina la circulació de la informació en el domini lingüístic i, més específicament, el sistema de comunicació social propi de cada una de les regions. Segonament, s'intenten identificar i

Europa —amb l'Estat espanyol i el francès inclosos— és indiscutiblement el medi sociocultural en el qual un espai català de comunicació i de cultura pot formar-se i desenvolupar-se

analitzar les principals dependències estructurals dels sistemes i fluxos de comunicació de l'àrea. I en tercer lloc, s'aborda des de diferents angles d'anàlisi l'avaluació de la viabilitat d'un espai català de comunicació. L'últim capítol de l'informe, que resumim en l'apartat següent, ofereix un bloc fonamentat i articulat de polítiques i propostes concretes d'actuació en la via de construcció de l'espai català de comunicació.

Per a cadascuna de les regions de l'àrea s'ha intentat de donar resposta a dues qüestions, una referida a l'oferta comunicativa i l'altra, a la demanda. És a dir, en primer lloc, ens vàrem preguntar quins mitjans de comunicació s'oferien als receptors de cada regió i, posteriorment, vàrem analitzar el consum que es feia dels mitjans disponibles.

Llavors, en un tercer nivell, es va

La publicitat es troba controlada majoritàriament per les empreses transnacionals. La majoria d'anuncis procedeix de la mateixa àrea i la utilització de la llengua catalana queda a criteri de l'anunciant.

posar en relació l'oferta i la demanda de cada regió centrant-nos en la situació de la llengua catalana. La qüestió fonamental era analitzar la presència del català, tant en els mitjans oferts com en els mitjans consumits.

La premsa escrita

En el camp de la premsa escrita de periodicitat diària, la primera constatació feia referència a l'existència de regions fonamentalment autònomes. És a dir, s'observa que cadascuna de les tres grans regions de l'àrea (Catalunya, País Valencià i Illes Balears) s'autoabasteix. Amb tot, darrere de la premsa diària pròpia, se situa l'editada a Madrid, que pot representar des del 7,1% a les Illes Balears al 24,1% al País Valencià, passant per l'11,5% al Principat.

Dins del domini lingüístic, Catalunya és l'únic pol d'emissió de premsa diària a d'altres zones, tot i que la presència de la llengua catalana no en constitueix un element significatiu.

La situació canvia radicalment en premsa no diària. Quant als setmanaris editats a Catalunya, hi difonen un 23% (davant del 22,5% de difusió a Catalunya dels setmanaris editats a Madrid); al País Valencià, un 12,8% (9,7% dels editats a Madrid); i a les Illes Balears, a l'entorn del 3% (2,7% dels setmanaris de Madrid). En aquest panorama, resulta significatiu que, a final dels anys vuitanta, els setmanaris editats a Madrid (i controlats per OJD) difonguessin al conjunt del domini lingüístic un 35% dels exemplars, xifra sis dècimes superior a la difusió que

Institució promotora: Centre d'Investigació de la Comunicació, de la Generalitat de Catalunya.

Institucions col·laboradores: Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya; Fundació Jaume Bofill (Barcelona); Acció Cultural del País Valencià, Conselleria de Cultura del Govern Balear; Obra Cultural Balear; Centre de Recerca i d'Estudis Catalans (CREC) de la Universitat de Perpinyà; i Departament de Periodisme de la Universitat Autònoma de Barcelona.

hi tenien a mitjan decenni.

En relació amb les revistes, constatem que les editades a Catalunya (i controlades per OJD) difonen al domini lingüístic un 50% dels seus exemplars, si bé la llengua no hi té cap pes. En aquest camp, el País Valencià és el pol d'emissió de l'únic setmanari d'informació general que circula per tot el domini del català (El Temps).

L'edició

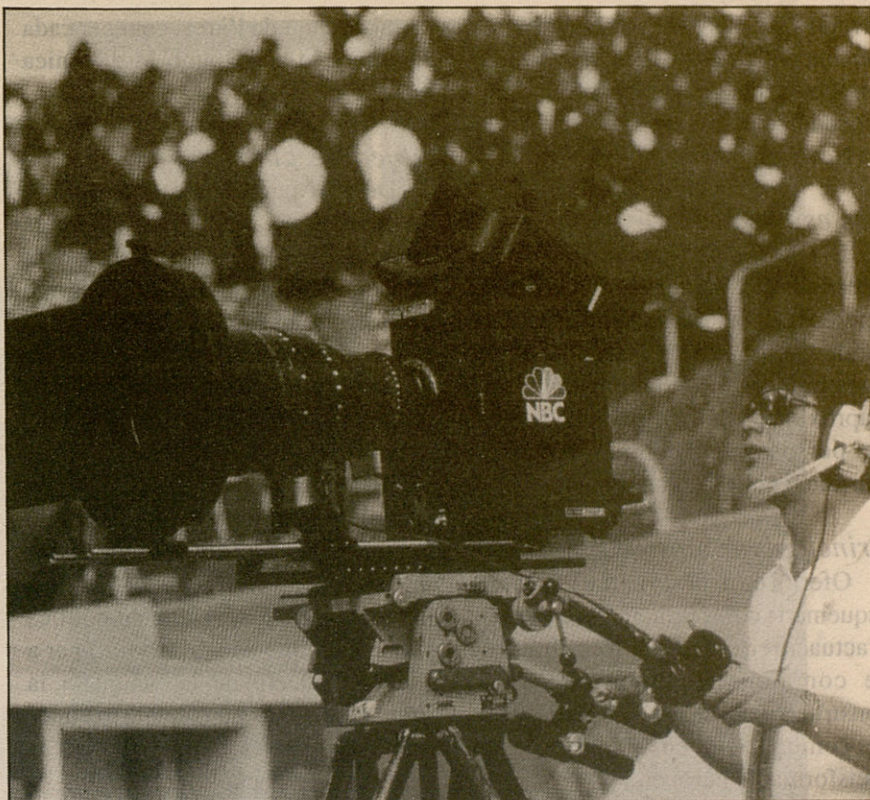
En l'àmbit de l'edició, Barcelona es configura com el gran nucli de producció del llibre en català, tot i que durant els anys vuitanta havia crescut el pes d'editorials d'altres àrees, ja fos per la creació (*El Trabucaire*, de Catalunya Nord, va ser fundada l'any 1985) com per canvis en el sector (al País Valencià, la demanda de llibre de text i escolar a partir de 1983).

Així mateix, en aquesta àrea, era quasi l'única on hi havia una articulació sectorial a partir de la llengua catalana i no pas de la regió: L'Associació d'Editors en Llengua Catalana.

Els mitjans audiovisuals

Pel que fa als mitjans audiovisuals, constatem la inexistència d'emissores en llengua catalana, tant de ràdio com de televisió, concebudes i orientades a tot el domini lingüístic. Quant a la ràdio, l'ordenació del panorama radiofònic desenvolupada durant els anys vuitanta i primers noranta no hi havia tingut cap incidència.

Això no obstant, en relació amb la televisió, durant els anys vuitanta i en bona part fruit de la iniciativa de la societat civil, havia aparegut una interrelació inexistente fins llavors. Aquest fenomen s'havia iniciat amb TV3, l'emissora de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i, per tant, centrada al Principat, que havia arribat, en diversos graus, a totes les àrees del domini lingüístic, llevat de l'Alguer. Més tard, la posada en marxa de Televisió Valenciana, l'emissora autonòmica del País Valencià, va comportar interrelacions similars, tot i que a principi dels anys noranta amb una extensió i una penetració inferiors.

El cinema és un camp molt poc normalitzat. Es constata que el circuit de distribució del cinema en català no té en compte el domini lingüístic.

El cinema

El cinema és un camp molt poc normalitzat. Es constata que el circuit de distribució del cinema en català no té en compte el domini lingüístic: l'àmbit de difusió d'aquest cinema es redueix al Principat, i encara amb moltes limitacions.

La indústria fonogràfica

En canvi, la indústria fonogràfica autòctona, si bé té un pes específic reduït a causa del domini de les empreses multinacionals, ha subsistit i, durant els vuitanta, fins i tot s'ha desenvolupat amb l'aparició d'empreses noves. Generalment, aquestes empreses, es caracteritzen per produir per a tot el domini lingüístic, independentment de la seva localització en una regió concreta. Un cas a remarcar és *Blau*, de les Illes Balears, que només difon un 40% de la producció a la pròpia regió i un 50% a la resta del domini lingüístic. A més, *Blau* creà una distribuïdora amb seu a Barcelona, Discmedi, que, per exemple, es beneficiava d'ajuts de la Generalitat de Catalunya.

La publicitat

La publicitat també es troba controlada majoritàriament per les empreses transnacionals. Constatem que, a cada regió, la majoria d'anuncis procedeix de la mateixa àrea i la utilització de la llengua catalana queda a criteri de l'anunciant.

Les comunicacions i el sector videogràfic

D'altra banda, observem dos camps, el sector videogràfic i les telecomunicacions, on les regions tenen un paper mínim en la producció. Al·l' àrea del domini lingüístic integrada dins de l'Estat espanyol s'observa com el criteri de mercat espanyol és marcadament hegemònic. Per a les telecomunicacions, això es reforça encara amb el control estatal que s'hi exerceix.

Els professionals

Finalment, en l'àmbit professional, Catalunya, a través de la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona, és l'àrea principal on es formen els periodistes que treballaven a les

diverses regions, si bé en alguns casos, per exemple, a les Illes Balears, en competència clara amb professionals procedents i formats a la Universitat de Navarra.

Les estructures

D'altra banda, un gran bloc de qüestions estudiades en la recerca fa referència a les dependències estructurals dels sistemes i els fluxos de comunicació en el domini lingüístic i l'aproximació a les quals s'ha fet des de perspectives complementàries (jurídica, política, econòmica, etc.).

Principals propostes d'actuació

Oferim en aquest apartat un resum esquemàtic de les principals propostes d'actuació en el camp de les polítiques de comunicació amb vista a la construcció gradual d'un espai català de comunicació en el marc de la transformació europea.

Objectius de les polítiques de comunicació a promoure

Les polítiques de comunicació a promoure en la via de construcció de l'espai català de comunicació haurien de guiar-se per uns objectius globals i per uns objectius més particulars, tant

per al conjunt de l'àrea, com per cada comunitat d'acord amb la dinàmica respectiva.

Objectius globals

Des del punt de vista "interior", l'espai català de comunicació es proposa com a espai fonamentalment de cooperació en un projecte històric comú, com un espai de respecte a la diferència interna i de superació de recels i de tensions particularistes, com un espai d'encontre entre "vells" i "nous" ciutadans de l'àrea; no planteja un model d'unió política ni es planteja com un espai de confrontació partidista. En definitiva, es vol situar en l'àmbit de la "prepolítica", com a "tercera" via (ni estrictament política ni només lingüística o cultural) per a la reconstrucció de la llengua i la cultura catalanes en el quadre d'unes condicions noves i difícils per a la seva supervivència futura.

Des del punt de vista "exterior", l'objectiu global és la configuració d'un ordre de relacions amb altres espais de comunicació europeus, basat en la igualtat, la cooperació i el diàleg. Implica, més concretament, aconseguir d'Europa un nou model polític de comunicació i d'intercomunicació

derivat del reconeixement constitucional d'uns espais de comunicació de base, que podrien entendre's com a "espais nacionals de comunicació".

Objectius particulars

Per al conjunt de l'àrea, els objectius més definitoris d'unes polítiques coherents de comunicació haurien de comprendre:

- Establiment d'un "pacte cultural i de comunicació" entre les institucions de govern de cada comunitat.

- Promoció de la discussió pública sobre l'ús social del català.

- Garantir la lliure circulació de la informació i dels béns culturals entre totes les regions.

- Garantir el respecte a la diversitat interna.

- Explotar la riquesa activa i creativa de les diverses regions i comarques.

- Suscitar quadres de finançament adequats i ambiciosos.

- Assegurar la transparència del mercat de la comunicació.

Pel que fa concretament a les demandes a assegurar en el marc europeu, els objectius principals serien:

- Constitucionalitzar els espais nacionals de comunicació.

- Introduir un nou model d'articulació comunicativa de l'espai europeu.

- Assegurar la presència a Europa de la "marca catalana".

Estratègies preferents d'actuació

Per aconseguir els objectius assenyalats, calen unes estratègies generals d'actuació, així com una sèrie d'actuacions preferents. Després de valorar les perspectives polítiques i comunicatives que condicionen les estratègies destinades a fer progressar un espai català de comunicació, proposem una sèrie de recomanacions sectorials i, per últim, un quadre d'actuacions considerades prioritàries.

Estratègies i recomanacions sectorials

Àmbit institucional

- Ampliació del sostre competencial de les comunitats autònomes de l'Estat espanyol.

La construcció d'un espai català de comunicació

Director: Josep Gifreu

Coordinació: Maria Corominas

Equip de col.laboradors i experts consultats:

Documentació

Ernest Abadal

Col.laboradors territorials

País Valencià: Salvador Enguix i Nel·lo Pellicer

Illes Balears: Francesca Sastre

Franja de Ponent: Rafael Ventura

Andorra: Maritxell Torres i Montserrat Noguera

Catalunya Nord: Alà Baylac

Experts assessors

Josep Lluís Pérez Francesch i enric Fossas (Dret)

Lluís Bonet (Economia)

Josep Nieto (Tecnologia)

Experts consultats

Catalunya: Jordi Berrio, Joaquim Encesa, Josep Mª Forn, Joan Enric Nebot,

Montserrat Minobis, Joan Molas, Antoni Ribas, Oleguer Sarsanedes, Isabel Serrano, Miquel Strubell, Jordi Ubeda i Isidor Marí.

País Valencià: Manuel Alcaraz, Enrique Cerdán Tato, Eliseu Climent, Joan Francesc Mira, Vicent Pitarch, Miquel Angel Villena i Rafael Xambó.

Illes Balears: Jordi Bayona, Miquel Cardell, Caterina Garcies, Joan F. López Casasnovas, Antoni Mir, Matias Oliver, Climent Picornell, Damià Pons, Miquel Serra i Sebastià Verd.

Franja de Ponent: Juli Pallarol

Andorra: Martina Canmiade i Jordi Gigó

Catalunya Nord: Garard Jacquet, Aleix Reiner, Joan Miquel Tournon, Armand Samsó, Miquela Valls i Pere Verdager.

L'Alguer: Carlo Sechi

Col.laboradors tècnics

Marta Arnal i Bernat Capell (Barcelona), Josep Mª Magrinyà i Paquita Bosch (Palma), i Maria Antònia Prost (Perpinyà).

- Desplegament dels mecanismes de cooperació i col.laboració.
- Desplegament dels convenis internacionals oportuns.
- Front comú de les comunitats autònomes davant l'Estat espanyol.
- Cooperació a tots els nivells de les corporacions locals.

Llengua i mitjans de comunicació

- Pla de codificació d'un model de català oral públic.
- Pla de promoció i de difusió del model estàndard.
- Centralitat del registre informatiu oral.
- Política coordinada de doblatge i de subretolat.

Àmbit socioeconòmic

- Observació permanent del mercat de la comunicació.
- Reforçar la iniciativa pública i incentivar la privada.
- Intervenir sobre els canals de distribució.
- Creació d'un fons per a la indústria àudio-visual.

Àmbit àudio-visual

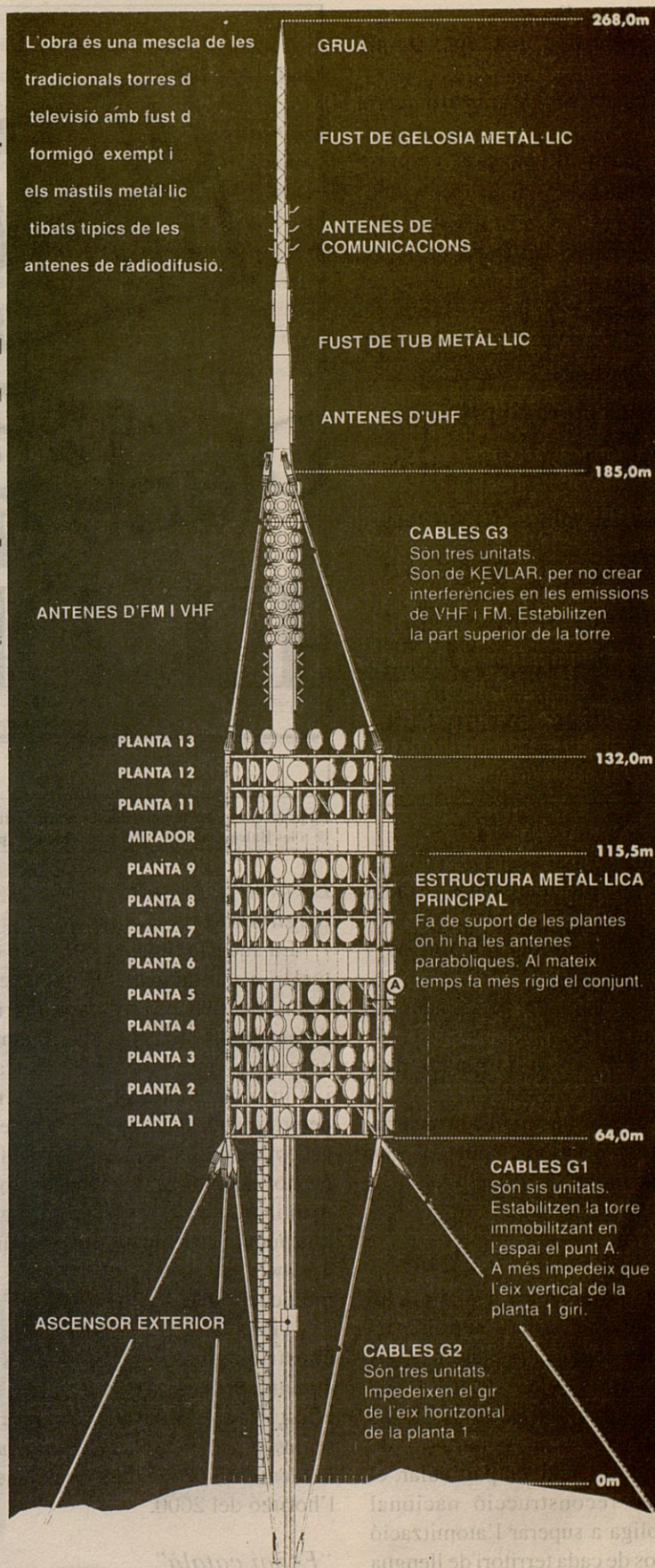
- Coordinació del sector públic a través d'acords-marcs.
- Implicació progressiva de la iniciativa privada.
- Aprofitament de l'impuls europeu en la coproducció.
- Constitució de xarxes i programes comuns d'informació.
- Establir un règim d'obligada conservació del patrimoni.

Telecomunicacions i telemàtica

- Garantir una xarxa telefònica eficient entre tots els territoris.
- Configuració i capil.laritat adequades de la xarxa.
- Establir una política tarifària pròpia.
- Potenciar els bancs i les bases de dades propis.
- Explotació dels serveis de teletext.

Quadre d'actuacions prioritàries

- Establiment d'un "pacte cultural i de comunicació".
- Celebració d'un simposi de

Pel que fa als mitjans audio-visuals, constatem la inexistència d'emissores en llengua catalana, tant de ràdio com de televisió, concebudes i orientades a tot el domini lingüístic. (Torre de comunicacions de Collserola, construïda per a ús de les diverses entitats que emeten en l'àmbit general de l'estat i en el propi de l'àrea de llengua catalana.)

mitjans en català.

c. Creació d'una agència de notícies.

d. Cadena de TV transfronterera per satèl·lit.

e. Creació d'una gran empresa multimedia.

f. Edició d'un gran diari interregional.

Resulta significatiu que, a final dels anys vuitanta, els setmanaris editats a Madrid difonguessin al conjunt del domini lingüístic un 35 % dels exemplars

g. Promoció d'una cadena de ràdio interregional.

h. Federació de les ràdios i televisions locals.

i. Associació de periodistes de mitjans en català.

j. Coordinar la formació dels professionals.

k. Coordinar i estimular la recerca.

l. Informe periòdic sobre l'"estat de la catalanitat".

Metodologia

El plantejament i l'elaboració d'aquest informe partia d'una hipòtesi central que es podria resumir en els següents termes. A la vista de l'actual dinàmica estructural de les societats desenvolupades, en general, i de l'Europa occidental, en particular, el procés de reconstrucció nacional català obliga a superar l'atomització d'esforços de cada territori de llengua catalana i a coordinar-los en una estratègia general de defensa activa de la identitat històrica comuna.

La premsa escrita de periodicitat diària, s'autoabasteix. L'editada a Madrid pot representar des del 7'1 % a les Balears al 24'1 % al País Valencià, passant per l'11'5 % del Principat.

La dimensió cultural i lingüística

En aquesta línia, la dimensió cultural —i naturalment, la lingüística— de la identitat esdevé cada dia més determinant. I dintre la dimensió cultural, els processos de comunicació i d'informació resulten més i més determinants, de manera que ja se sol acceptar àmpliament que les velles i les noves cultures (nacionals o no) es mantindran o desapareixeran segons que puguin articular-se i expressar-se a través de sistemes propis de comunicació social.

Així, doncs, sembla que la construcció d'un espai català de comunicació pot arribar a ser una eficaç estratègia per encarar els greus reptes que planteja la subsistència de la identitat i de la cultura catalanes a l'horitzó del 2000.

"Espai català"

A títol operatiu, entenem per "espai català" el conjunt dels territoris i comunitats delimitats tradicionalment

pel domini català; i per "espai català de comunicació", el projecte d'aconseguir articular, a través de diversos mecanismes i actuacions de caire polític, econòmic i cultural, una capacitat efectiva de control sobre l'estructuració i el funcionament del sistema general de la comunicació social present en el domini lingüístic català.

Pel que fa als mètodes i a les tècniques de treball, i donat que es tractava d'una recerca interdisciplinària, s'utilitzaren els propis de la sociologia, de la ciència política i administrativa i de la teoria de la comunicació.

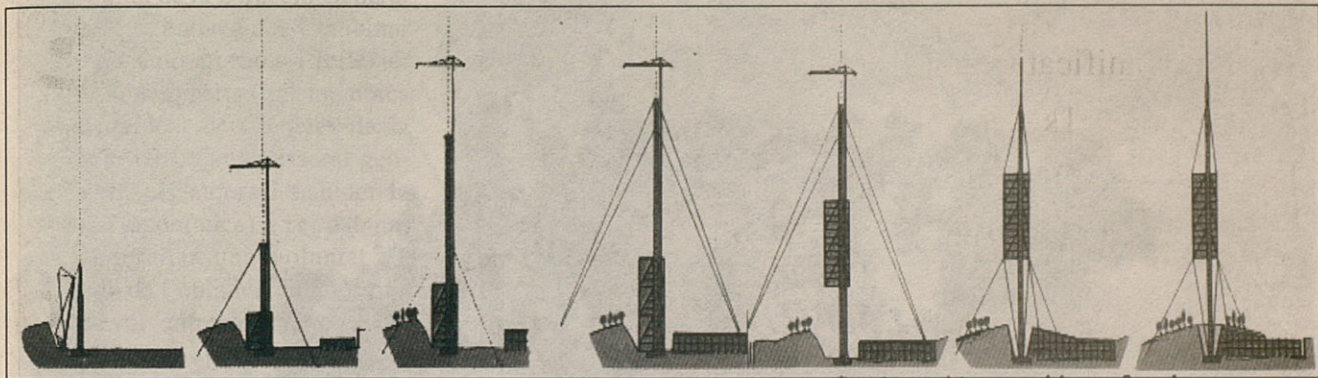
En consonància amb el plantejament d'aquesta recerca, la mateixa procedència dels experts col·laboradors havia de reflectir d'entrada la diversitat de regions de l'àrea i el punt de vista i el coneixement particular de cada una. La complexitat de la temàtica abordada, així com la delicadesa que requeria el tractament d'aquestes qüestions, aconsellaven una àmplia participació.

Com es pot comprovar repassant la llista dels col·laboradors (la llista d'una cinquantena figura a l'informe original) que han participat en diferent grau en aquest informe, la participació des de gairebé totes les subàrees del domini lingüístic ha estat considerable. I tant en la recollida i sistematització de les dades del sistema de comunicació respectiu, com en la participació en grups de treball, com en tasques de suport.

Les limitacions

En general, les limitacions provinents de la manca de dades fiables, sistemàtiques i actualitzades, sobre bona part del nostre objecte d'estudi, han estat les més agudes i han estat evidentment insalvables. D'altra banda, cal reconèixer unes certes limitacions derivades de la manca d'experiència i de tradició en la dinàmica d'equips de treball complexos, corresponents a cada regió

buscats i els altres trobats, formen part també de la petita història de la recerca en comunicació al nostre país, que sovint ha hagut d'avançar a contracorrent. I hem de reconèixer també que algunes de les limitacions poden ser imputables al plantejament general de la recerca; en aquest cas, la crítica fonamentada no sols és útil als responsables de la mateixa, sinó que és necessària per fer avançar el debat general.

El procediment emprat per a l'elevació de la Torre de comunicacions de Conselleria

Les tres etapes de la recerca

Iniciada la recerca a meitats del 1989, aquesta ha seguit unes tres etapes força diferenciades. Primerament, a partir de l'equip de direcció, ubicat a la Universitat Autònoma de Barcelona, es començaren a encarregar estudis territorials i sectorials sobre els mitjans de comunicació i les indústries culturals a cada regió, així com alguns dictàmens específics. Posteriorment, els primers mesos del 1990 s'organitzaren quatre grups de treball a Barcelona, València, Palma i Perpinyà, respectivament, per tal de preparar una avaluació qualitativa de la situació i perspectives de canvi dels mitjans en català i de la circulació de la informació a tot el domini lingüístic. I durant la segona meitat del 1990, tots els materials descriptius, analítics i valoratius foren examinats atentament i ordenats; també foren avaluats en funció de poder acabar l'informe amb una part, no tant de conclusions en el sentit estricte del terme, sinó de propostes en la via estratègica buscada. A tots els efectes, finalment, aquest informe fou tancat a 31 de desembre de 1990.

del domini lingüístic, amb les corresponents dificultats de connexió i de sintonia, de preparació i de dedicació, etc.

En qualsevol cas, els límits i limitacions d'aquest informe, uns

Agraïments

Tal com hem suggerit anteriorment, aquest informe vol contribuir a una certa recuperació i a una interessada ordenació del debat sobre el futur de la llengua i la cultura catalanes, defensant l'articulació d'una estratègia general anomenada "construcció d'un espai català de comunicació".

Aquesta contribució específica, fins a un cert punt innovadora, és fonamentalment obra d'un equip. I d'un equip de persones força representatives del conjunt de particularitats que s'han volgut examinar. És de justícia, doncs, agrair a cada una de les persones que hi han intervingut, en el moment i en el grau que sigui, la seva col·laboració particular. La llista d'aquestes persones, entorn d'una cinquantena, consta en la pàgina de crèdits que obra l'informe. Lògicament, l'agraïment ha de fer-se extensible a totes les institucions, públiques i privades, que han donat suport a l'informe. □

Barcelona, maig 1991

El País València és el pol d'emissió de l'únic setmanari d'informació general que circula per tot el domini del català.

Mapes didàctics de les illes, feines i eines

MIQUEL SBERT

Les mides 100 x 120 cms. en què s'han editat els mapes són les adequades al propòsit pedagògic de la Conselleria de Cultura. (Mapa físic de Menorca).

Gairebé sempre el silenci, la indiferència o el rebuig institucionals solen ser l'única recompensa de l'entossudat voluntarisme, de la paciència il·limitada de molts mestres de les nostres terres que, des de l'anonimat de les seves aules, des del sacrifici de les seves hores de lleure treballen amb rigor i constància per una escola més nostra, per fer-la més digna i més oberta, per dotar-la d'un sentit i d'una orientació cada dia més imprescindibles en un context progressivament més desarrelador.

Però això, quan, de tant en tant tenim la sort de veure com algun

projecte aconsegueix convertir-se en una realitat tangible, no podem deixar de celebrar-ho, fins i tot amb un cert aire de respir. Potser, algun dia, un comentari com el present podrà ser una assèptica anàlisi objectiva del treball considerat, més o menys crítica segons els resultats assolits pels autors i els recursos o la mala bava del comentarista. Dissortadament, ara com ara, això no és possible. Encara avui, fins i tot parlar d'uns mapes didàctics ha de ser un acte, d'alguna manera, de proselitisme.

El passat dia 12 de maig, en el marc de l'encontre de les Escoles

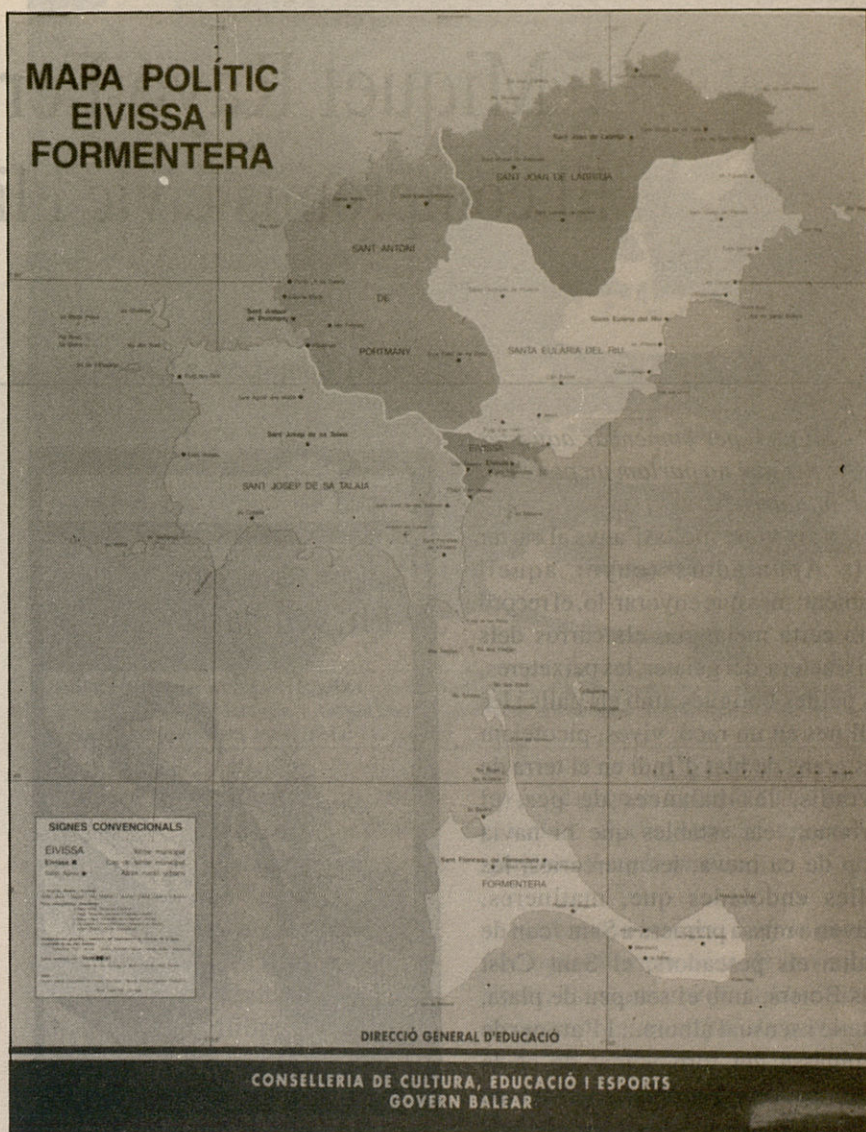
Mallorquines, en una sala del Col·legi públic d'Artà era presentada als assistents una col·lecció de mapes murals de les Illes Balears.¹

El treball (vuit murals bellament impresos: un mapa polític de les Illes, un mapa de comunicacions, i un parell de mapes, físic i polític, respectivament, de Mallorca, Menorca i les Pitiüses) és el resultat d'una llarga història iniciada fa molts anys a causa de la necessitat que sentien els autors (tots ells professors de Ciències Socials a escoles de Mallorca) de materials auxiliars aptes per al coneixement de l'entorn dels alumnes,

base de la seva tasca docent i del seu compromís en la recerca d'un ensenyament coherent. La història, llarga, és reductible a poques ratlles: primer, mapes per al treball quotidià calcats o fotocopiats d'ací i d'allà, després, una sistematització, a partir de la pròpia experiència, i una proposta didàctica d'una certa volada², i, més tard, cap al 1988, el projecte: uns mapes de les Illes capaços de servir com a eina de treball col·lectiu a la classe. Finalment, el suport total de la Direcció General d'Educació i, endavant... Combinar experiència amb recerca i reflexió, consultat amb experts (tres membres del Departament de Ciències de la Terra de la UIB han assessorat geogràficament els autors i han fet la supervisió toponímica) i, per damunt de tot, exercitar una voluntat de culminació de l'obra iniciada a prova de qualsevol entrebanc. Des de la concepció del projecte fins a l'atzarós muntatge, els autors, cartògrafs afeccionats per raons de la seva responsabilitat d'ensenyants compromesos, han viscut (i patit, sovisnt) un difícil procés.

El resultat? Una col·lecció de mapes didàctics que constitueix una aportació de primeríssima categoria al catàleg (no gaire abundós) de recursos per a l'ensenyament de les Socials a les Illes Balears. Una auxiliar bàsic per a l'àrea, tant a nivell d'EGB com a nivells superiors. La novetat de l'aportació, que ve a subvenir una important deficiència (l'únic recurs a l'abast en aquest sentit era fins ara un insuficient mapa de Mallorca, editat el 1983 pel Consell Insular), rau no tan sols en l'exhaustivitat de l'oferta, sinó també en el remarcable interès pedagògic d'alguns aspectes de la col·lecció com són el mapa de comunicacions o, sobretot, els mapes polítics de cada una de les Illes on, amb atota claredat i gran eficàcia estètica i didàctica, els alumnes poden fer-se càrrec de l'extensió i situació dels termes municipals dels nostres pobles.

Altres aspectes destacables de presentació, disseny, qualitat de la impressió, així com un acurat tractament de la toponímia fan que

l'obra, endemés de molt útil, sigui qualificable de notòria.

La iniciativa d'uns mestres somiatruites ha rebut aquest cop el necessari suport institucional i s'ha convertit en un instrument didàctic vàlid per a molts alumnes i mestres. Ara, cal aprofitar l'avinentsa. Cal esperar que la polida col·lecció no romangui oblidada en el cilindre de cartró negre on és desada per al transport i conservació. Cal esperar que la policromia de les làmines, la riquesa de la imatge gràfica de les nostres Illes reduïdes a escala, serveixin per embellir els murs de les aules de classe no com a objecte de decoració mut, sinó com a element de contrast on els nins i les nines illencs puguin veure, convertits en esquema científic, el paisatge que els conté, els

camins que trepitgen, el mar que els envolta... Una imatge a escala d'aquelles terres tan seves i massa sovint, tan desconegudes. □

Notes

1. *Projecte, disseny i muntatge*: Pau Bibiloni i Jaume, Celso Calviño i Andreu, Rafel Oliver i Bauçà.

Assessorament geogràfic i toponímic del Departament de Ciències de la Terra (UIB): Francesca Florit i Alomar, Climent Picornell i Bauzà, Onofre Rullan i Salamanca. Edicions Cort, Palma, 1991. Edita: Govern Balear. Conselleria de Cultura, Educació i Esports. Direcció General d'Educació.

2. *Geografia de les Illes Balears. Col·lecció de mapes de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera amb activitats i exercicis per a treballar els alumnes*. P. Bibiloni, C. Calviño A. Ferrer, R. Oliver. Edicions Cort, Palma, 1986.

Miquel Rayó Ferrer

El compromís cívic i literari

MIGUEL LÓPEZ CRESPI

- Miquel, per començar aquestes notes, per què no parlem un poc de la teva infantesa?...

- Vaig viure molts d'anys al carrer dels Apuntadors (enyor aquell ambient: més que enyorar-lo, el record amb certa melangia: els carros dels lleixiueters, del gelater, les peixeteres, les petites botigues amb els galls i les gallines en un racó, vives, picotejant uns grans de blat d'Índi en el terra de serradís, les balances de pes, el carboner, els estables que hi havia prop de ca meva, les merceries, les velles endolades que, matineres, anaven a missa primera a Sant Joan de Malta, els pescadors, el Sant Crist dels Boters, amb el seu peu de plata, patètic i sensual alhora... I l'aroma de la pinassa del forn veïnat de ca la meva padrina Eusèbia, i la del pa calent, i l'enrenou de les macetes d'uns argenters que tenien el seu obradoret en un carreró que no passa just sullà mateix... Les cases velles, els casals amb pati, els carrers humits... La mar, omnipresent). Records d'infantesa, supòs. Ara visc a un altre lloc, a Palma, des del qual tenc vista sobre una torre d'un edifici conegudíssim, en un forat de la qual hi crien una colla de xoriguers des de fa deu anys...

- Amb la ploma i amb l'acció directa sempre has encapçalat actituds en defensa de la natura, de la nostra terra. Ets un dels nostres més pretigiosos intel·lectuals orgànics, en el sentit quasi gramscian.

- Ja saps que he pertangut a la junta directiva del GOB, i això, per a mi, és motiu de satisfacció, sobretot perquè hi vaig treballar amb un grup de gent admirable, generosa i eficient,

de la qual podies aprendre -potser tu també els donaves quelcom a canvi- cada dia... Crec que la feina d'aquest grup no ha estat debades i crec que és una fita sociològica important, que qualsevol, algun dia, haurà d'analitzar consirosament. Ara em consider un soci de base, perquè pas un temps de retrobament, de reflexió, d'estudi i formació. Però m'és inoblidable el treball en el GOB, i l'enyor. Enyor el debat formatiu que es realitzava en les seves reunions i enyor els contactes personals i amb la naturalesa que podies fer gràcies a ser-hi treballant. Les campanyes a favor de la platja del Trenc, de la Dragonera, de l'Albufera..., els anellatges d'aus a Cabrera i d'aus de prat al Salobrar, les observacions sobre els voltors negres, l'àguila peixetera i els falcons marins... I les reunions amb els grups conser-

vacionistes i ecologistes d'arreu de l'Estat, les discussions, els debats, en els quals el GOB sempre n'era un poc capdevanter, potser per la seva situació privilegiada dins la societat balear. És clar que hi ha hagut fallades, i greus. Fèiem, i fan, el que podíem -el que poden- fer.

- I quant al teu currículum literari...

- Quatre premis -literalment quatre- (Guillem Cifre de Colonya 1982, per *El raïm del sol i de la lluna*; el Josep M. Folch i Torres 1987, per *Les ales roges*; el de la Generalitat de Catalunya 1986, per *La bella ventura*; i un segon premi a la convocatòria "El vaixell de Vapor", el 1987, per *El corsari*) en el camp de la meua feina d'escriptor en allò que se'n diu "literatura infantil i juvenil".

Pas ara a debatre què hi ha en aquesta definició minoritzadora al nostre país. A altres llocs la cosa és més clara i hom sap que pot fer literatura en qualsevol especialització o gènere. Jo pretenc -seriosament!- escriure bé, fer literatura, narrar amb passió, amb cura, amb un mica de rigor. M'agrada fer-ho i saber que els lectors joves em llegiran, però no vull que em llegesquin només ells. No vull romandre ensasellat. Molt prest publicaré, si tot va com ha d'anar, una obra adreçada específicament a adults, però, tot i això, també és un treball realitzat amb els mateixos materials meus: els somnis, els animals mítics, els països exòtics, els paisatges, les quimeres, els contes...

- Parlàvem, fa uns instants, del moment màgic en què neixen els

llibres, de tot allò que has viscut, del que has llegit, del que has sentit i que en una situació donada esdevé material literari, el fonament per a una nova obra. Crear, és una activitat esplèndida, Miquel?

- De vagades, quan vaig a les escoles a parlar amb lectors de llibres meus, els dic als nins i a les nines: és una activitat esplèndida. Però també els dic que, per a mi, és feixuga i difícil, i que potser no hi ha receptes, ni escoles, i que em preocupa cercar sempre l'original, i el ben dir, i el ben compondre... I els dic que no sempre s'aconsegueix, i que aleshores l'escriptor queda desolat, impotent, com renyant-se per la seva incapacitat... De vegades escriure, ser franc amb tu i amb els altres, és terrible. Fa por. Una certa por. El text ens despulla. Jo imagín que el text ens despulla. Potser pens exageradament i en faig un mite del simple fet d'escriure. O en faig un gra massa i tot és més senzill, menys transcendent, menys important. El cert és que som molt sensible a les crítiques, i potser per això m'exigesc massa. N'hauria de passar...

Hom escriu per passió. O per ràbia. O perquè estimes. O perquè vols que t'estimin. O perquè vols dir que estimes... O perquè vols entretenir-te... Jo, què en sé! Potser vaig començar amb molta ràbia, jo. Record unes narracions tremendes. Unes primeres narracions, i uns primers poemes tal vegada lacerants, molt durs i sagnants... Sé que un dia vaig decidir no escriure més bestieses. Potser ara hi tornaria; enc que només sigui perquè sé que no és bo que un autor calli i faci callar els seus sentiments. Record algunes novel·les sagnants que ara romanen, amb els poemes, arraconades a qualche calaix de ca nostra. Eren temps difícils, d'adaptació. De primeres experiències.

Ara les coses corren d'una altra manera: cal pensar, treballar amb cura, ser rigorós. Potser ho som massa, i hauria de deixar-me dur per l'impuls inicial de fer les coses. Però, potser la literatura és només seure una hora més davant el mateix full mig escrit (avui hem de dir davant la pantalla, tot i sentint el monòton enrenou del

Miquel Rayó, primer a l'esquerra, amb Francesc Moll i Xavier Pastor, presidents en successives ocasions de la secció del GOB-Mallorca, i Antoni Bonner, president interinsular del GOB, en el 10è aniversari d'aquesta institució; març 1984. (Foto: Tia Avellà)

ventilador de l'ordinador).

- Parlem dels autors que més t'han influït o més t'han "impressionat".

- M'influïren els autors de les clàssiques novel·les d'aventures (les mateixes que Savater ha sabut analitzar tan bé al seu llibre *La infància recuperada*), i més envant els autors americans (Poe, Melville, Faulkner, Hemingway), francesos (Tournier, Saint Exupéry, Camus) i alguns castellans; i el gallec Cunqueiro. Dels catalans, cal dir de principi que em sent molt mallorquí, i així reconec el pes de Gabriel Janer, de Llompart, del primer Capellà, el primer Porcel, de tu mateix, amb aquells llibres dels anys 70, els recordes?, i recordes els premis a Campos, a Manacor? Dels clàssics nostres, Galmés, Alcover (els dos), Costa i Llobera; i també Peruchó - mites, llegendes, animals... -, Espriu, Vinyoli, Martí i Pol, Marià Manent, i una nòmina inacabable que va des dels clàssics Jaume Roig o el *Tirant* fins al més recent... Compte, però! No dic que els meus escrits estiguin directament influenciats per tota aquesta 'santa' gent, sinó que tots ells, i més, m'han impressionat, que he llegit amb passió els seus llibres i que, supòs, qualche cosa d'ells em

revé al cap quan treballo en les meves planes... Seria vanitat creure en quelcom de més profund.

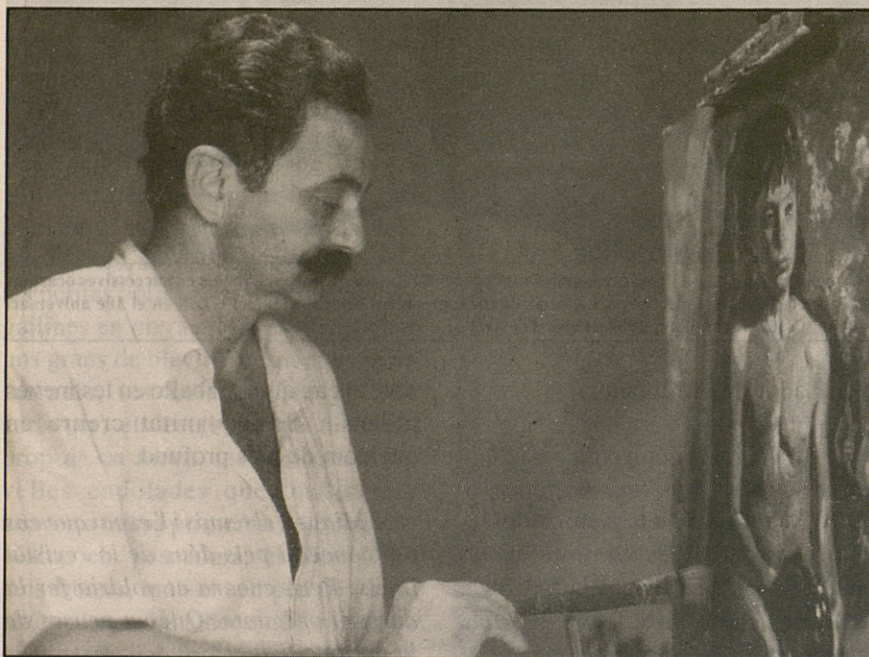
- Miquel, el temps i l'espai que ens fou concedit pels déus de la revista, fineix. Però encara et voldria fer la darrera pregunta. Què en penses de la política actual?

- Política? I és clar que interessa. I tant! Però em fa una certa por. Està tan desprestigiada, hi ha tants d'interessos en joc que, tu, que gairebé no en tens d'interessos, et sents com una busca dins l'ull de qualche gran gegant... Però, ja està bé de fer de busca. Hauríem de cercar de ser qualche cosa més. Cal revisar alguns conceptes, ara, a les acaballes del segle. El concepte de nacionalisme, no m'anatematitzeu!, n'és un d'ells. Vivim en un món molt gran. I molt insolidari. I molt amenaçat per impactes ambientals i sociopolítics d'envergadura considerable... Hi ha tot un seguit de qüestions que em preocupen i que em cal aclarir: les relacions interculturals, els problemes ecològics, l'armamentisme (la guerra del Golf ha succeït en realitat o ha estat un mal somni? L'hem oblidat, ja?), els mitjans de comunicació, els pobles petits... La persona. □

Bartomeu Sastre

Cap a una supervivència de l'art idealista

JOAN TORTELLA

Bartomeu Sastre.

Bartomeu Sastre (Pollença, 1947) assisteix, dels nou als onze anys, a classes de dibuix i pintura d'estudi a l'oli amb Carles Got. Sota la tutela del pintor català resident a Pollença realitza el seu primer bodegó. Però per al desenvolupament humà i artístic del futur pintor, més important que el mestratge de Carles Got fou la coneixença de Tomeu Seguí, també pintor, però, sobretot perquè, persona de gran sensibilitat i profunda humanitat, l'aconsellava sobre la composició i l'elecció dels temes. A Pollença molts recorden encara la seva imatge de filòsof grec, i Bartomeu Sastre no ha oblidat les llargues converses sobre pintura que mantenien fins la matinada a la casa que Tomeu Seguí tenia a l'Horta de la Font. La relació no es va interrompre fins a la seva mort.

Dels onze als catorze anys, Sastre pinta pel seu compte. Pintura d'estudi i pintura d'exteriors. Surt de ca seva, a les sis de la matinada, cap a la Vall d'en March per copsar el paisatge, la llum, l'efimeritat d'un moment i fixar-lo damunt la tela. Però sempre amb desesperació perquè la manca de tècnica impossibilitava la trasllació al quadre dels seus sentiments. També és un temps de lectures -Dante, Blasco Ibáñez, autors a la biblioteca familiar-, lectures eclèctiques, dispars, escollides per la suggerència d'un amic o per la suggestió del títol.

Quan Bartomeu Sastre tenia catorze anys, Bernat Cifre, avui catedràtic de llatí i grec en un prestigiós institut de Ciutat, poeta i, sobretot, animador i director del Cor de Pollença, amb tota probabilitat la tasca cultural més emotiva per a ell, va

plantejar als seus pares el trasllat a Barcelona per cursar estudis de Belles Arts. A la capital catalana es va allotjar a la residència d'estudiants "Ramon Llull" i preparà l'examen d'ingrés a l'Acadèmia Baixas. En un edifici amb reminiscències del passat, mig tètric, mig artístic, una quinzena d'estudiants, envoltats d'estàtues de guix brutes de pols i de carbó, s'esforçaven per poder excedir als estudis de Belles Arts. Això fou possible l'any següent amb una rigorosa selectivitat: quatre alumnes aprovats sobre cent-catorze presentats. Sastre encara recorda el dibuix de l'examen: "La Victòria de Samotràcia".

Però a l'edat de setze anys, molt pressionat per la família, Sastre torna a Pollença. En aquelles saons, pintar era un acte de ganderia. Cursa el batxillerat i preuniversitari al "Col·legi Sant Josep Obrer" de Ciutat i es trasllada a València per iniciar els estudis de medicina. És la vella història de la guerra civil espanyola: els pares volien que el seu fill únic tingués una carrera. Aprova la selectivitat i el primer curs, però no inicia el segon. Als vint-i-cinc anys comença a viatjar amb la intenció d'aprendre idiomes i residir definitivament a l'estranger. Una rebel·lió contra els pares? No ho sabem, però sí podem testimoniar que aquests viatges li proporcionen un coneixement profund sobre la llengua i la literatura de França, Anglaterra i Alemanya.

Als vint-i-nou anys torna a Mallorca de vacances, coneix n'Aina, una asturiana riolera, s'hi casa, i comença a exercir de professor d'idiomes a l'Estudi General Lul·lià. Al mateix temps, empès per la seva

Tot es redueix a això: un art esteticista, creador de bellesa, i un anti-art, reflex del nihilisme de l'home contemporani.

dona, recupera la passió per la pintura i es matricula a l'"Escola Lliure del Mediterrani" dirigida per Xim Torrents. Foren deu anys d'aprenentatge tècnic amb una disciplina envejable: dos anys d'encaix, dos anys de clarobscur i dibuix a llapis, dos anys de bodegó i paisatge a l'oli, dos anys de retrat

i dos anys d'aquarel·la. La metodologia de l'escola era clàssica, sota la inspecció personal de Xim Torrents. Per exemple: Bartomeu pintava un retrat i Xim Torrents corregia totes les passes: la primera taca, els plànols de llum i d'ombra, les proporcions del dibuix, etc. En els darrers anys d'escola coincideix amb una sèrie de pintors amb els quals se sentirà molt unit per un cúmul de circumstàncies personals: casats amb infants, molt crítics uns amb els altres, sortien a pintar junts (Valldemossa, Drassanes, Molinar...). Aquests pintors eren: Pep Girvent, Jon Iriarte, Lluís Serna i Pep Suari.

Exposicions individuals

1985: *Galeria d'Art, Pollença*.

En aquesta exposició, que tècni-

cament es caracteritzava per una superposició de taques grosses amb la finalitat d'aconseguir llum i color, més que de pintura figurativa hem de parlar d'un esbós, d'un plantejament previ a una obra consumada. Amb una pinzellada molt gruixuda, resultava evident que Bartomeu Sastre prescindia de les formes acabades. En definitiva, era una exposició escolàstica que reflectia la forma de treballar de l'escola de Xim Torrents.

1987: *Casa d'Astúries, Oviedo*.

Hem de destacar la netedat i lluminositat del color i la preocupació formal pel dibuix. Exposició molt colorista, formada per bodegons de temàtica asturiana: esclops, gaites, ropatges, tassons i botelles de sidra, llums d'encreua, pomes (la de sidra, verda amb pinzellades grogues, vermelles i ocre; i la de taula, amb vermells encesos i obscurs), i senalles (la típica senalla asturiana feta de blat de les Indies, utilitzada per a tots els menesters, per dur peix, per collir patates... En el mercat asturià tots els productes es presenten dins aquestes senalles).

1989: *Casa de Cultura, Llanes (Astúries)*.

Paisatges i marines d'Astúries. Els abeuradors plens de verdet que donen uns matisos blaus, verds i maragdes. Els reflexos de brutor del vell moll d'Avilés. Les vaqueries, amb el seu olor característic d'orí i de fems. Tota la mostra reflecteix la recerca d'un clima, l'esforç per transcendir la investigació formal, objecte prioritari de les primeres exposicions.

1990: *Galeria Tioda, Gijón*.

Aquesta exposició és una continuació de la de Llanes. Si de cas amb l'afegit d'una temàtica d'esglésies de poblets asturians. Tècnicament és una conjunció de les passes que hem vist fins ara: preocupació per la llum, pel dibuix, per la netedat del color i per la creació d'un clima que ve donat per la temàtica tractada. Estam davant una obra tècnicament acabada, resolta. A partir d'aquí, el pintor anirà aprofundint en una forma de fer, però ja podrà expressar qualsevol sentiment i resoldre qualsevol tema. No voldria deixar aquesta exposició sense

ressenyar l'itinerari asturià reflectit per la paleta de Bartomeu Sastre: Picos de Europa, moll d'Avilés, San Juan de Nieva, el paisatge urbà d'Oviedo, i el poble pagès de Grado.

Està exhaurida la proposta impressionista? Sastre creu que no. Jo no ho sé. A vegades pens que és tot l'art contemporani, i tota la societat, el que està exhaurit. Jo només puc dir-vos que mireu la seva obra. També puc dir-vos que és un dels pocs postimpressionistes dignes que he trobat i que la seva preocupació formal no l'he detectada a la majoria d'artistes plàstics de la postmodernitat, tal volta perquè estan més interessats en la promoció i en la darrera revista de moda que en el treball diari davant la tela o el paper. La figuració postimpressionista reclama per part de l'espectador una dosi important d'ingenuïtat, una detenció del temps històric, un oblidar-se de les modes, perquè es tracta d'un art que reflecteix objectes del passat, paisatges idealitzats, ormeigs quotidians i essencials dels nostres avis. I si la mirada no és molt neta, molt desproveïda de prejudicis, no sols no entendrem res sinó que no sabrem mirar. Perquè tot

Està exhaurida la proposta impressionista? Sastre creu que no.

es redueix a això: un art esteticista, creador de bellesa, i un anti-art, destructor de la bellesa, que no es deixa mirar, reflex del nihilisme i del caos moral de l'home contemporani. I

jo encara em resistesc a participar d'aquesta dinàmica pendular, tan nostra, de blanc o negre, que tot l'art figuratiu és dolent i tot l'art abstracte és bo. □

Deu anys d'aprenentatge tècnic amb una disciplina enveuable.

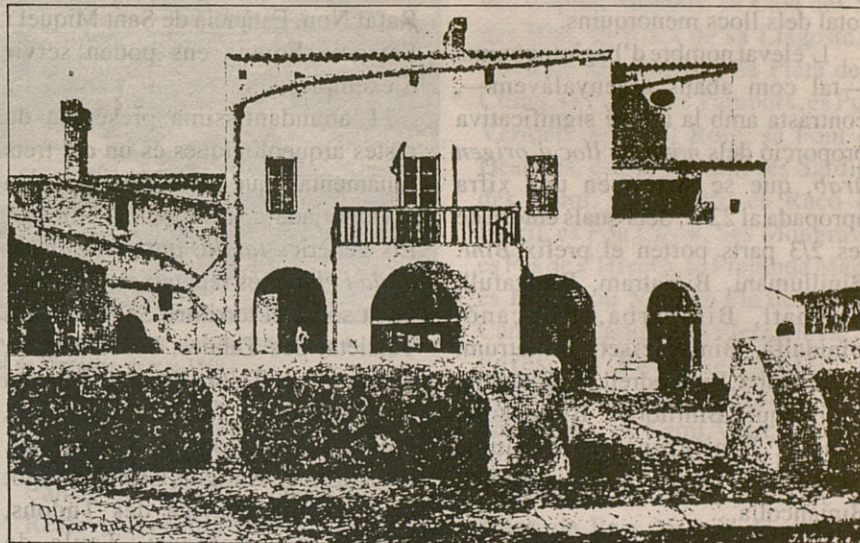
Menorca a través de la seva toponímia

ANTONI ORDINES GARAU

Ja sabem que no descobrim res nou a nengú quan deim que cada una de les illes que formen el nostre arxipèlag balear té una personalitat pròpia i alhora diferenciada de les altres. Però Menorca és tal volta la que ofereix unes característiques que, conjuntament, donen lloc a la personalitat més nítida: el seu paisatge natural i humanitzat, la seva història i la seva cultura, les seves relacions d'enfrontament per rebel·lia a la suzerania i/o d'ignorància respecte a les illes veïnes. Tot això contribueix a fer-ne una illa única, irrepetida. Nosaltres, a través de la toponímia, hem descobert un caire singular més. La conjugació de peculiaritats a vegades lingüístiques, a vegades físiques, d'altres històriques i sempre culturals, permeten entreveure alguns trets toponímics diferenciadors respecte de Mallorca i de les Pitiüses. És la nostra intenció tractar aquí d'aproximar-nos a la seva sistematització.

La confecció d'una nova cartografia escala 1:5.000 per a les Illes Balears ha estat l'origen del recull toponímic que ha servit de base per a la redacció del present escrit. L'Institut Cartogràfic de Catalunya (I.C.C.) ha estat l'encarregat d'aixecar el mapa, i n'ha delegat la tasca d'arreglar la toponímia que l'ha de vestir a un equip del Departament de Ciències de la Terra de la UIB. Les característiques de tal empresa, determinades per la nova gran escala, han fet que s'assolís una magnitud i unes possibilitats encara mai tractades: l'arreglar de nombrosa microtoponímia mitjançant una escala que es demostra idònia.

Els relativament abundants i extensos reculls i estudis sobre la seva toponímia converteixen Menorca en una illa privilegiada, puix és la que comparativament més atenció ha

L'abundància de llocs estructura la propietat i l'explotació agràries de Menorca. Dibuix de l'arxiduc Lluís Salvador en la seva obra *Die Insel Menorca*. (De l'edició de la "Caixa de Balears Sa Nostra", 1982.)

rebuda al respecte. Entre les principals fonts de toponímia cartogràfica menorquina caldria citar el mapa T. N. de Menorca escala 1:25.000 de l'Institut Geográfico Nacional, la toponímia del qual ja fou revisada i corregida per un equip de l'aleshores Departament de Geografia de la UIB, i que conté aproximadament dos mil topònims; el "Mapa General de Menorca", escala 1:31.250, obra de Josep Mascaró Passariu, de contingut semblant a l'anterior presenta, però, dificultats de precisió degudes a la pròpia escala i a la menor informació topogràfica; i finalment el mapa toponímic de la zona costanera de l'illa de Menorca titulat "La costa de Menorca" de José Ignacio Seguí Chinchilla, publicat pel club Marítim de Maó i en el qual l'avantatge de l'especialització en toponímia litoral es veu a vegades minvada per la difícil localització de la microtoponímia.

De l'anàlisi d'aquests i altres reculls i estudis fins avui publicats ja es deixen esbrinar alguns dels aspectes que millor identifiquen la toponímia menorquina. Ens referim,

per exemple, a l'abundància dels llocs (genèric equivalent a la possessió mallorquina i que es defineix com a masia o finca rústica amb casa d'estatge per als pagesos que la conren), que estructuren la propietat i l'explotació agràries. Dels noms d'aquests llocs ja criden fortament l'atenció certs aspectes com l'abundància d'hagiotopònims i de toponímia d'origen àrab, o la quasi nul·la presència del prefix toponímic *Can*.

Els llocs que porten el nom d'un sant són devers el 15% del total. Els "Sant Nicolau, Santa Rita, Sant Jordi, Santa Magdalena, Sant Pere, Santa Maria, Sant Esteve, Santa Elionor, Sant Antoni, Santa Cristina, Sant Bernat, Santa Emília, Sant Joan o Santa Rosa" són una petita mostra d'aquest tipus de noms que semblen haver amagat els anteriors àrabs. Per altra part, cal aquí advertir que hem constatat la freqüent confusió d'una part significativa dels informadors entre les partícules *Sant* i *Son* que sovint empen de forma indiferenciada. Això no obstant, la partícula *Son* —tan corrent a Mallorca—, és

aquí minoritària comparativament. Topònims del tipus "Son Salomó, Son Triai, Son Bernadí, Son Sarparets, Son Febrer, Son Mercer, Son Catlar, Son Cavalló, So na Parets, Son Pons, Son Tema, Son Magnar, Son Vidal, Son Serení, Son Xoriguer, Son Belllloquet, Son Mestres o Son Carc" suposen aproximadament el 18% del total dels llocs menorquins.

L'elevat nombre d'hagiotopònims —tal com abans assenyalàvem—, contrasta amb la també significativa proporció dels *noms de lloc d'origen àrab*, que se situen en una xifra apropada al 22%; dels quals entorn de les 2/3 parts porten el prefix *Bini*: Binillumani, Biniatram, Binigafull, Binipati, Binigarba, Binicanó, Binidalfà, Binissueset, Biniatrum, Binicalssitx, Binicodrell, Binidonaire, Binissaquí, Binillobet, Biniguada, Biniac, Binifabini, Binixíquer, Biniparratx, Binillautí, Binissafullet, Biniancolla....

Un altre genèric peculiar de Menorca és l'*estància* que serveix per a designar un predi petit o llogaret.

Malgrat no ser tan freqüent, se'n localitzen un 7% dels casos destinats a designar els llocs: Estància d'en Cardoner, Estància de Son Gras, Estància d'en Vidal, Estància des Fasser, Estància de Binillobet, Estància d'Alcotx, Estància de sa Pedrera, Estància de Turdonell, Estància de sa Bassa, Estància des Rafal Nou, Estància de Sant Miquel i Estància Forana ens poden servir d'exemples.

L'abundantíssima presència de restes arqueològiques és un del trets fonamentals que també han deixat la seva petjada a la toponímia illenca. Els genèrics *talaia*, *antigot*, *naveta*, *taula* i *claper* es repeteixen constantment sobre el territori: Sa Talaia, Sa Talaia, Ses Talaies, Ses Talaies, Talaia Gran, Talaia Blanca, Talaia des Conradors, Talaia des Caragol, Talaia de ses Roques, S'Antigotet, Ets Antigots, Antigots Grans, Antigot de sa Taula, Naveta des Tudons, Naveta des Potecari, Taula de Torralba, Pujol de sa Taula, Tanca des Clapers, Punta des Clapers.

Pel que fa a la toponímia física, podem destacar algunes característiques puntuals: L'Oronímia reflecteix amb certa precisió les característiques orogràfiques. L'escassetat de *puig* (amb només mig centenar de representants, dels quals prop de la meitat no porten el genèric) és paral·lel a la realitat, deficitària en prominències rellevants. Aquesta correspondència es fa també palesa mitjançant l'abundància dels genèrics microtoponímics *Costa/coster* i *pla/plana* que compten amb nombrosos representants respectivament i que donen idea de la microestructuració del relleu. Les depressions compten amb dos genèrics que encapçalen la freqüència i esdevenen típics menorquins: *barranc* i *canal* —i el diminutiu *canaló*—, que són similars del "torrent" i la "síquia" de Mallorca, però que a Menorca són més escassos.

Les *marina* i *marineta* són els genèrics fitonímics que, de tan usuals, quasi es fan únics, en perjudici d'altres com els de "bosc" o "bosquet" que tant caracteritzen indrets de Mallorca

VINCENT VAN GOGH (L'Arlésienne)
Metropolitan Museum of Art, New York

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

CORT

Pça. Cort, 1
C.P. 07001

SON RAPINYA

Catalina March, s/n.
C.P. 07013

SON XIMELIS

Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011

RAFAL VELL

Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008

GENOVA

Barranco, 2
C.P. 07015

ESTABLIMENTS

Pça Immaculada, 3
C.P. 07010

SANT JORDI

Bauçà, 31
C.P. 07199

ARENAL

Pça. Gaspar Rul·lan
Garcies, 5
C.P. 07600

COLL D'EN REBASSA

Albuera, s/n.
C.P. 07007

BLANQUERNA

San Joaquín, 9
C.P. 07003

SON GOTLEU

Regal, 105
C.P. 07008

SA INDIOTERIA

Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009

POLIGON DE LLEVANT

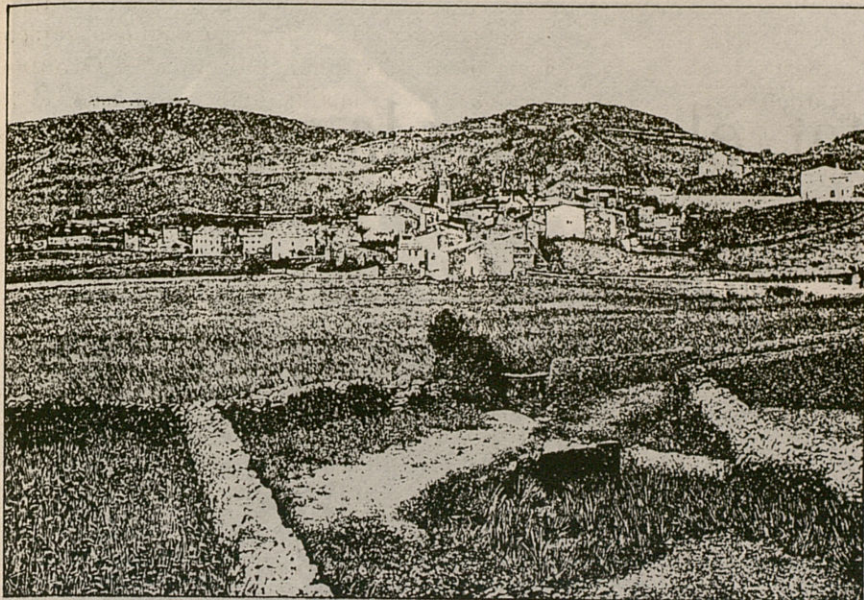
Ciutat de Queretaro, 3
C.P. 07007

MOLINAR

Xadó, 7
C.P. 07008

L'OLIVAR

Mercat de l'Olivar,
parades 104b/105b
C.P. 07002

Milers de "tanques" i "pletes" quadriculen el camp menorquí. (L'arxiduc Lluís Salvador en va deixar bona constància en els seus detallats dibuixos, com aquest de Ferreries, devers 1869.)

i que aquí només apareixen en comptades ocasions.

No aprofundirem aquí en altres trets puntuals que arrodoneixen la personalitat toponímica menorquina, entre els que destacaríem les singulars formes d'anomenar els milers de *tanques* i *pletes* que quadriculen el camp menorquí; o la forta presència de les formes *sínia* i *hortal* per a designar la petita propietat o una part, a les àrees de reguiu. Però sí us oferirem una petita mostra de la sonoritat, l'evocació, la saba i... per què no?, la bellesa dels topònims de la Menorca que encisa, fins i tot pels seus noms.

Llegiu-los amb la pausa necessària per apreciar l'autenticitat i per assaborir tot el que de bo tenen. Veureu com vos quedau amb desig:

Es Pou de sa Cigonya, es Llenegall

de s'Estiu, sa Punta des Puput, sa Cova des Gegant, es Bol des Setrill, es Canaló des Mart, Na Tres-Centes, sa Reserva des Mitjà Mal, es Coll de ses Selles, sa Cova de ses Dobles, es Racó de s'Aram, es Pujol des Nins, es Penyals Foguers, es Capell de Ferro, es Pla Quadrat, sa Tanca de sa Tribuna, sa Cova des Caramells, es Pla des Negres, es Camí d'en Kane, es Clot de les Indies, Na França des Redoble, es Puig Tremolor, sa Serra des Gat, es Morro Caigut, ses Pedres Blaes, es Talaiot des Mestral, es Pla de ses Corones, Sa Mitjalluna, es Torrent des Cotonar, sa Marina de s'Albercoc, es Rafal Fort, es Costers Magres, es Camí de la Ruïna, es Canaló de sa Cova des Llop, s'Illa de ses Aligues, es Turó Amagat, es Barranc Corradís, sa Pleta Aclarida, es Canaló des Xoriguer, ses Terres des Barranquell,

es Coster des Rius, Sa Clespa, sa Platja Rodona, sa Font de ses Quatre Boques, S'Ombrívol Gran, sa Muntanya Mala, sa Serra Seca, es Cau Roig, es Penyal Alt de s'Anglès, Es Tripol, es Corral Fals Vell, es Pujol des Moro, sa Bassa Verda, sa Punta de s'Alzina Dolça, Son Fum, Cala Fetge, es Rafal des Capità, Montefí, sa Cala des Sac des Blat, sa Roca de sa Llagosta, sa Cova de ses Bruixes, sa Pleta de sa Cuina, sa Punta des Tambors, es Pujol Vermell des Coll Roig, sa Font des Desmais, es Pla des Lli, ses Sardines des Camí, Es Penell, es Racó des Barril, es Pou Cavat, Ses Mongraves, es Pas de s'Hivern, sa Premuda Magra, es Lloc Nou Nou, es Pla des Jou, es Camí des Caragol, sa Pleta Blava, Ses Fures, es Racó des Xaloc, Na Fedelisca, Formes, sa Llosa de ses Formigues, es Camí Verd, Na Cucó, es Clot des Calàpets, Es Bèrecs, sa Punta de s'Anticrist, s'Ull de Sol, Talatí de Baix Vell, es Codolar des Frares, es Cinc Cans, sa Marina des Siniot, es Pla de sa Magrana, sa Tanca des Bitlo, ses Terres Novetes Fortes, es Coster Dret, Sa Canalofa, Es Garrigol, es Pujol des Minyons, Gurugú, sa Roca de s'Escut, es Tom de na Bribona, es Munt de l'Àngel, es Castellàs des Caparrot, sa Marina des Tres Jurats, es Pont Modorro, sa Serra Garla, es Pujol des Minyons, Gurugú, sa Roca de s'Escut, es Tom de na Bribona, es Munt de l'Àngel, es Castellàs des Caparrot, sa Marina des Tres Jurats, es Pont Modorro, sa Serra Garla, es Pujol Ras, sa Pleta dets Obrers Vells, sa Quartera Bona, es Penyal d'en Smith, ses Salvatges Primes, es Barranc des Vi,... □

Viajes
MARTEL S.A.
G.A.T. 271

LA SEVA AGÈNCIA DE VIATGES
A LES ILLES BALEARS
I ARA TAMBÉ A LES CANÀRIES

Central:

Oms, 50/b
07003 PALMA DE MALLORCA
Balears - Espanya
Tels. (9) 71/71 13 46 - 72 38 42

Sucursals:

Carles III, 22/b
07080 EIVISSA
Balears - Espanya
Tels. (9) 71/31 24 72 - 27

Pl. del Príncep
07701 MAÓ - MENORCA
Balears - Espanya
Tels. (9) 71/36 70 13

Entre la realitat, el somni i la nostàlgia

JOSEP BARCELÓ COLL

"L'écran n'a pas pour seule fonction de nous permettre de voir (le film) mais aussi, comme son nom l'indique, de nous cacher (de la réalité)"

(P. Bonitzer, Cahiers du Cinema, nº 234/235, p.16, 1972.)

D'ençà de la seva invenció, el cinema ha omplert un buit ben clar dins la delicada trama de la peripècie humana. Amb escriptors, les figuracions sonores, en el seu ric dinamisme i buscada varietat, obren i projecten l'espai de la fantasia i, al plasmar el món imaginatiu, han ajudat a cobrir d'imatges la pantalla del tedi humà.

De sempre, el teatre, la poesia, la novel·la o el conte, amb matisos ben diferents i tècniques específiques, ens venien oferint diverses possibilitats, que una bona tria sempre permetia ajustar a cada nivell intel·lectual o d'interès, finalitat personal o estat d'ànim, per trobar o buscar el sentit a un conjunt de coses, idees o fets: el pas de la vida, els racons enigmàtics de la biologia humana, el brullar de l'estrabul·lament amorós, la presència complexa i intrincada del bé i del mal, el sentiment religiós, el sentit de la culpa i l'èxtasi místic, l'ideal ètic i el pragmatisme encimat, la delicada trama de l'interior humà, les ambigüitats, clarors i foscors en les relacions personals i socials, l'empremta i el desfici del sexe, l'anhel ideal i la realitat embrutidora, l'afany conservador i el desig de canvi, la remor de la intransigència i la flor solitària i esquerdada de la llibertat, el brogit, els remolins i les contradiccions de les accions o, fins i tot, el simple "mot d'espriu" que és en la base de tanta literatura apreciada, des d'un Gide o Marcel Proust a un Oscar Wilde o Bernard Shaw, per posar exemples ben clars del que estem dient. Però tot això, són components qualificats que

Peter Lorre en un fotograma de la pel·lícula "M" (El Vampir de Düsseldorf), 1931, de Fritz Lang.

comporten sempre un fons "morós", de deteniment explicatiu, que requereix una bona formació i experiència personal prèvia, d'una atenta receptivitat, agilitat d'esperit, a més del vostre esforç intel·lectiu.

L'arribada del cinema va fer anar més enllà i sobretot amb un caràcter més general i uniformador. Ja no sols eren idees, accions o fets, expressats en mots, sinó que formalment, a més, era la seva "expressió visual", ràpida i fulgurant, oferta amb bastant menys esforç personal i amb una gran complaença.

En la seva infantesa i primera joventut, el cinema busca el seu camí i s'afina en aquest sentit. L'expressionisme dels alemanys (Fritz Lang, Robert Wiene, Carl Mayer, Robinson,

etc.), els russos (Eisenstein, Pudovkin, etc.) i d'alguns americans, especialment Griffith, n'és la mostra més elaborada. La resta, més secundària, eren els comentaris del context, fora del "text" veritable que eren les imatges mòbils que omplien el nou llençol visual, i l'adob musical per completar l'estergiment de la pantalla. En aquest cinema inicial es contava el que veïeu i, sobretot, com us ho feien veure, la vivacitat, simultaneïtat i la filosofia, alegre, planera, tràgica o plorària, que amb lenta i tenaç liquafacció se'n despenia.

El pas del cinema "mut" al "sonor" no va ser sense traumes. Ara es "veia" i se "sentia". El conjunt d'ambdós era el "text" i havien d'anar lligats per coherència i realitat. Això obligà a

"La mare", 1926, de V. I. Pudovkin.

ampliar l'expressivitat del que es veia amb el fons i la forma del com es deia, la qual cosa obligava a tenir present la "modulació" i l'expressivitat de la veu humana, els seus registres, tonalitats i esgarips. L'actor ja no era només un rostre i uns moviments, sinó també una veu humana, dolça, trista, arrauxada, indignada, cínica o sarcàstica, segons feia el cas. D'aquí va néixer la dificultat del "doblatge". A la dificultat típica per un traductor de traslladar pulcrament tota la virtualitat del "llenguatge" original, s'hi afegí la dificultat de fer que la veu donàs el matís i el to exacte, precís i ajustat a cada circumstància, personatge i tipus d'actor. I això ara ja no era gens secundari. Observeu sinó la versió original i la doblada de qualsevol film i podreu constatar la importància del matís i del registre de la veu i el pes de la qualitat o de la incompetència. I sense comptar amb la turpitud de la "censura" que alleugereix d'imatges heterodoxes, roba o perfecciona

sentiments quan no tergiversa les paraules.

Anys enrera, el cinema va ser un fenomen sociològic, com ho era el futbol al nostre país, per a una gran massa de gent. S'anava al cinema els dissabtes i festius per sistema, com un ritual més que completava els actes religiosos, familiars o socials. Sobretot les tardes del diumenge, després del cafè, copa i cigar fatxendós i abans de la passejada festiva, planera i festejadora del capvespre que precedia el desfici del ball de nit vigilat. La sala oferia calor i contacte humà, permetia la tebior amorosa i un entreteniment artificial i artificios, fàcil i esfilagarsat, que no oferia problemes insolubles de digestibilitat intel·lectual. El contrast amb la realitat era prou evident com per no confondre-ho i fer-se qualche il·lusió insana. Encara que sempre, en el fons del cor, hi havia una aspiració o un ideal per poder-ho creure o somiar. Una invitació al somni irreal, un esbarjo més o una excusa per trencar

la monotonia, omplir unes hores, fer una amistat o discutir les excel·lències o la decrepitud del film, la bondat o la maldat dels personatges.

Més tard, la televisió i, després, el vídeo casolà han anat una passa més enllà. I, també, enrera, ja que han habituat i fet "domèstica" la baixa qualitat: condensats de clixés, informació "ordenada" i ben esporgada de contradiccions, ràpida assimilació visual de l'"imago nundis" que se'ns ofereix, programes científics i culturals ben prims. La mediocritat del producte està assegurada. Amb tot això les sales de projecció han anat a la baixa i en la tipologia dels seus assidus hi predominen alguns nostàlgics del cinema i de les seves sales, entusistes de diversos directors i actors, amants dels cicles retrospectius o temàtics, els pedants habituals i inexorables, qualche desfeinat erràtic, passavolants vagarosos, pastures familiars...

Ultimament observeu un rebrot positiu del cinema en el seu lloc natural que, òbviament, són les sales de projecció. Sembla que guanyen de nou un gregarisme més qualificat de sala, on hi trobareu l'entorn que dona placidesa i sentit al que veieu. I també n'ha guanyat la qualitat de molts films. Tècnicament l'invent és tan sofisticat que fa por jugar amb els seus límits, trencar-los i servir-se amb plaer de la perfecció del paisatge, el toc del color, el joc de les càmeres i dels mots, les paròdies i les exageracions, la violència i la tendresa, com per, tot plegat, fer-nos apropar i sentir el caliu d'un tros de realitat llunyana, bé sigui la presència imponent de l'oest americà, el tripijoc de les ciutats, les incoherències i brutalitats bèl·liques, l'ofegament docent de les escoles i universitats, o el simple fluir d'un riu juvenívol i trespador en el qual s'emmiralla una parella joiosa al pas de la vida. Perdura, doncs, aquesta realitat que, força llunyana, se'ns fa quotidiana gràcies a l'encanteri expressiu que plasma la pantalla en unes imatges que es mouen i parlen en la tebior fosca de la sala. □

Les adolescents de maig

FRANCESCA BOSCH I CAPÓ

Sor Modesta, companya de curs, i sor Posidia, cap d'estudis de batxillerat, presideixen la foto de família davant els portals del carrer de Sant Miquel. Fa una vintena d'anys que en el lloc del convent s'hi construí una moderna edificació d'habitatges. (Fotografia cedida per Catalina Calafell)

Estimar és conèixer.

Dins nosaltres mateixos s'han de fer els miracles.

No és premissa obligada cap ritu ni cap temple.

JOSEP PIERA.

Dictats d'amors, De la vida quotidiana.

La fotografia que encapçala aquest escrit ja és memòria històrica: cinc cursos de batxillerat del convent de les Monges Agustines del carrer de Sant Miquel, davant les portalades del Col·legi el 7 de maig del 1943 quan jo feia 4rt. Aquesta és la façana que corresponia a Sant Miquel i n'hi havia una de bessona que donava a "Ses Avenides", sempre tancada. Cada any, també pel maig, ens reunim una cinquantena de les alumnes retratades aquí, més les grans de 6è i 7è -que no sé per quin motiu no són a la fotografia- i les que ja cursaven estudis universitaris a Barcelona o a Magisteri.

Una cinquantena d'amigues disposades a recordar, a reviuir i riure anècdotes que compartirem dins aquelles parets, anys que avui ens uneixen, però que llavors ens feien viure i veure les fetes des de perspectives ben diferents, car la distància generacional que ara és pràcticament inexistent, quan una personeta té 9 anys i "les grans" en tenen 17, és ben ostentosa. S'amunteguen episodis que algunes no recorden en absolut amb d'altres que les companyes més petites no visqueren gairebé gens.

Els records molt vius de l'ampla esplanada de la presó de Can Mir van associats a la meua, nostra, adolescència. Aquells presos primers,

1943, el meu curs, 4t de batxillerat. Dretes: Marita Fuster, Margalida Maimó (prof. d'EGB), Pilar González (llicenciada en Ciències Exactes), Margalida Cortès, Joana Llabrés, Catalina Calafell (Assistent Social). En primer terme: Francesca Bosch, Rosa Hernández, sor Pilar Riera (que no era alumna del nostre curs), Càndida Pradillo i Catalina Carbonell. Els "arriba espanya" eren els pentinats de moda, com podeu veure.

descolorits, pobres, rebatuts contra les parets del pati intentant prendre un poc del sol d'hivern, i les dones que els duien els mocadors de bolic més plens d'amor que de pa, i les que passaven de llarg, boliquet també, cap

als Caputxins... I aquell jove estiradet, sempre ben vestit, fill de Can Mir, a qui miràvem amb impertinència acusadora, fins que abaixava els ulls com si ell fos culpable del fet terrible de dur aquell llinatge... Les monges

1943, el curs de les grans, 7è de batxillerat. D'esquerra a dreta: Paquita C. Castell, Magdalena Marcús (que m'ha fet arribar la fotografia) i Carme Horrach, totes tres professores d'EGB; i Cati Sansaloni. En primer terme: Catalina Sastre i Antònia Gomila, mestres de primera ensenyança.

no ens permetien guaitar dins la tristor immensa, però d'una manera o altra sempre aconseguíem pegar-hi una llambregada just a temps per veure un gest humil d'obsequi, de pregunta, de desesper, de plor.

El colpidor trastorn de veure buidar un tercer pis per les finestres a les tres de l'horabaixa. Cadires, coixins, mobles, tot avall, amb fúria i amb ràbia. Crits i giscos i sacs d'arròs, de mongetes, de faves seques, clas! damunt la vorera quan rebentaven. Ben prest hi va haver un redol de gent mirant la feta entre astorats i complaguts, i més prest encara un remolí que s'apressava a recollir l'arròs, els llegums i les patates que tan abundantment queien del cel. Déu! La fam fa fer moltes coses quan a casa hi ha gana i saps d'algú que neda en una venuda abundor.

I els enterraments de l'Hospital Militar? Sempre el mateix camí, Sant Miquel-Plaça dels toros vella, sempre el mateix cerimonial, banda de música, creu alçada i militars presidint, i el condol dolorosíssim just davant les nostres finestres. Resàvem juntes un parenostre per aquella animeta i per aquella família tan tràgicament endolada. Record una dona jove caure plegada en sec: la ficaren corrents dins un cotxe i li quedà defora, penjant, una cama fina amb un tacó altíssim.

La mort d'una companya, així de cop, tan joveneta, i la llarga agonía de la que sabíem feia temps que s'havia de morir, amb qui compartia el pupitre, sempre tan desganada, sempre amagant els seus berenars pels racons més impossibles.

Els partits de pilota - feta amb els diaris diaris dels berenars- violents fins a fer cruixir una paret, o els plantats jugats al terrat. I les cançons de Bonet de San Pedro i Machín, cantades fluixet fluixet no fos cosa que les monges ens sentissin mujer si sabs tú con Dios hablar i ho entenguessin bé.

Els uniformes planxats i emmidonats per a les grans festes: la Puríssima, hoy España celebra con gozo, i Santa Rita, patrona, esposa, mare, viuda i monja successivament, i també advocada d'impossibles; vels blancs, bandes, cintes, diplomes,

1943. La barana del terrat, a la façana de lesAVINGudes. Més enllà quedava el pati de la presó de Can Mir amb la crua realitat. A la fotografia, Jeanette Coll, llicenciada en Història de l'Art.

1944 (?). Grup de pensionistes. En primer terme: Carme Cerdà, Catalina Palmer (Magisteri i professora de llengua), Magdalena Ferrer; al darrere: Isabel Bonnin, Montserrat Florit i Catalina Fluixà (Magisteri). (Fotografies cedides per Catalina Palmer.)

mèrits... Encerada de passadissos per provocar alguna llenegada de qualque convidat il·lustre (ho aconseguíem, ben segur!), el càstig quan ens hi aglapien (que ens hi aglapien!), estaràs de jonoions fins que hakis fosa tota sa cera que has posada...

Eren temps de raccionament i havíem d'entregar els cupons a les monges si volíem berenar els capvespres a l'escola. Era més còmode fer-ho així i més fàcil per la subsistència familiar i del convent. Ens donaven una espècie de xusco moreno que jo trobava molt bo -val a dir que també, al seu temps, vaig trobar

bona la piràmide del blat de les índies- amb xocolata de Can Rosselló que tenia gust de garroves, o amb codonyat, o una sardina de llauna i, en temps de matances o festes, una tallada de sobrassada. La sobrassada provenia d'obsequis que els pares de les pensionistes feien a la casa: sobrassada per matances, panades i crespells per Pasqua, i pa, molt de pa, que es transformava en el pancuit quasi diari que turmentava el sopar de les internes (li havien posat un nom molt vomitiu que totes recordam molt bé). La geografia illenca que vàrem aprendre dels paquets que anaven i venien de pares a filles: s'Arracó, Estellencs, Andratx, Maria de la Salut, Santa Margalida, Sineu, Petra, Ariany, Campanet...

Cada final de curs les revàlides, que venien cada any per Sant Joan com una rissaga, desembarcant càtedros de Barcelona que examinaven assignatures gairebé desconegudes per ells: s'aprenien un tema, i tothom sabia que si venia aquest, de Ciències demanaria això, i que si ve aquell, d'Història demanarà això altre. I no fallava mai, no fallava. Entre i entre se'n despenjava algun amb ganes de fer broma amb les al·lotes. Qui ha oblidat el Bello Octavio i les seves preguntetes? Si vàrem créixer en set anys!

Un d'aquests estius, devia ser el del 43, es produí una convulsió que feu trontollar tots els fonaments del convent: el curs que ve diuen que tendrem un home de professor de grec. Un home, no un capellà, que en teníem tres, llatí, religió i filosofia. Férem

Una diada transcendent: la Puríssima, i el públic reconeixement de mèrits. (Fotografia cedida per Catalina Palmer)

prospeccions: era valencià, varen dir. Més prospeccions a una professora d'història que era valenciana: va riure i no contestà. Passàrem l'estiu amb ple interrogant fins que el 4 d'octubre va comparèixer Jesús Garcia Pastor, baixet, calb, guapet, jove, intuïm que fadrí, d'ulls clars i unés dents i una boca... (que ara no se m'empague-squí, per favor), disposat a trencar tots els motllos que li fossin permesos, escandalitzant-nos amb els seus acudits, sobretot a les monges condeixebles. La direcció, preveient el matx que podia causar la seva presència, ens va dir que era casat. No va servir de res. Totes n'estàvem mig enamoriscades malgrat que Sant Joan Crisòstom i Dario i Parisàtides i els seus fills, el mayor Artajerjes y el menor Ciro fossin uns ossos mal de rosegat, l'etimologia ens fes anar de cul i els amfí, perí, epí, parà ens ajudassin a comprendre vocabulari nou.

Eren moltes assignatures concèntriques a repetir cada curs i al llarg de set anys, i a més hi havíem d'afegir hogar y labores. Importants aquestes assignatures. Si les tenies aprovades a final de batxillerat, t'estalviaves tres

mesos de Servicio Social absolutament indispensable per estudiar carrera i per casar-te. No vaig estudiar carrera però em vaig poder casar sense haver complert amb aquest requisit oficial. Tota la vida n'estaré contenta d'aquesta transgressió.

El terrat continuava essent part de la nostra vida. Allà copàvem la baraneta i no deixàvem que cap de les petites guaitàs poc ni gens. Els alumnes del Liceo Balear que es preparaven per entrar a l'Acadèmia Militar de Saragossa venien a berenar a lesAVINGudes. Almanco un pic per setmana ens obsequiaven amb una festa insòlita: una incruenta justa entre ells, les seves americanes i els seus pullovers i entrepans, i els bous que en bandada, davallats dels trens del pla, feien el seu darrer passeig fins a l'escorxador. Ningú no es volia perdre la corrida ni les carreres, els encalços i les rodolades, cametes amigues fins damunt un banc del passeig, i els majorals que bastó en mà amenaçaven alhora els bous que se'ls desmandaven i el bergantells que es jugaven el físic sota la mirada de les seves damiselles; qualche mongeta jove amb l'excusa

de vamos niñas, no saben que no pueden asomarse? també hi deixava volar els ulls...

Sí, clar, parlàvem en castellà, així sense problema, ni nostre ni de les que ens amonestaven hablen en castellano por favor, perquè les nostres estimades mongetes totes, totes, eren de pobles de Mallorca i qualcuna d'Eivissa i deien qué animalada i esta niña ja está hecha toda una mujerzuela de su casa, i mai sabien si traïan o llevaban la toca ben posada. Així mateix, si ens aglapien xerrant entre nosaltres en mallorquí -que era sempre- i el xep-xep era privat, no succeïa res, però si la conversa era de domini ampli o una interpel·lació en veu massa alta, ens posaven una falta, que volia dir rebaixar un punt la nota de comportamiento. Pens que la repressió va ser més forta en els cursos posteriors al nostre perquè les consignes es feren més dures i l'obediència més cega. Les monges joves amb qui compartíem els estudis eren les més complidores de les ordres governamentals i en donaven constantment exemple. Per contrast, dues filles de militars del meu curs, una parlava sempre en

mallorquí i l'altra, de procedència toledana, alternava les dues llengües segons se li adreçaven.

Però la castellanització va anar fent la seva via també fora de l'escola. En els dinars de cada any hi ha una més que notable facilitat a contar anècdotes familiars o de feina, o converses amb els fills i els néts, que es repeteixen en castellà. Il'insondable problema del català o mallorquí i del mallorquí-castellà, està encara per resoldre dins un bon grupet.

Em vaig comprometre a escriure aquests records perquè no es perdessin dins la foscor del temps, perquè quedàs contància que entre aquelles parets existírem nosaltres i moltes d'altres alumnes; per dir que a cavall de les guerres civil i mundial, les Agustines educaren batxilleres de molts pobles de Mallorca, que era un fet social important dins comunitats petites i rurals tenir filles pensionistes estudiant a Ciutat -i no pensionistes les que érem ciutadanes- preparant-se per fer carreres que les durien molt lluny de casa seva, a una Barcelona que llavors era tan enfora, tan enfora, com ara ho pot ser Anglaterra o els EE. UU.; i per dir que vaig cercar a la Gran Enciclopèdia de Mallorca en curs d'edició la veu Agustines: no sé qui devia redactar aquesta entrada, però el Col·legi del carrer de Sant Miquel no hi té cap referència, com si no hagués existit mai aquell contingent d'unes 300 alumnes i una quinzena de monges. No puc evitar de pensar que si en aquesta entrada hi manquen tants anys d'història, quins oblots i omissions hi poden haver en d'altres que no conec les entreteles de l'ànima. □

"La toma de Baza por los Reyes Católicos", colofó d'un curs d'Història del Imperio Español. (Foto cedida per Catalina Palmer)

NOTA. A Josep Massot i Muntaner: Segur que deu ésser vera el que diu Llorenç Duran dels seus temps de presó a Can Mir. Tanmateix el convent ja existia l'any 1936. Però, cap de les meves companyes del

dinar no recorda haver sentit cantar mai al pati del Col·legi "¿Dónde están los rojos, materile...? En el fondo de Can Mir..." (Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears. Pàg. 411).

Relojería Española

FUNDADA 1885

C. Colon, 12 — Telèf. 72 15 63 - 72 43 44
07001 PALMA DE MALLORCA

Ω
OMEGA
AGENCIA OFICIAL

*Moments
estelars*

La disfonia dels mestres

FERNANDO TOLOSA CABANI

Una consulta que tenen freqüentment els oto-rino-laringòlegs és la disfonia, la qual podríem definir com un trastorn o canvi del to de la veu. Aфонia és pèrdua total. A grans trets, aquests canvis són deguts a causes anomenades orgàniques (tumors, paràlisis, etc.) o bé funcionals (per una mala funció en la tècnica de la fonació). Com veurem més endavant, a vegades s'imbriquen les dues etiològiques.

Hi ha grups de persones als quals, per la seva professió basada en la comunicació oral, aquests tipus de problemes els són especialment freqüents i incapacitants.

Dintre d'aquests grups s'hi troben els mestres, encara que no són els únics (venedors ambulants, telefonistes, treballadors amb ambient sonor alt, etc.).

És a dir, hi ha grups de professionals amb risc de patir disfonies. Són persones que tenen un quadre clínic de disfonia (dit també ronquera), acompanyada de cansament, pèrdua de veu al cap d'una estona de parlar. Els canvis al principi són esporàdics i

milloren durant el cap de setmana o les vacances, però progressivament empitjoren fins al trastorn continu.

Recordem molt breument quins són els mecanismes de producció de la veu. L'òrgan emissor de to fonamental de la veu és la larinx, a través d'unes estructures musculars situades en el seu interior (cordes vocals), les quals vibren d'una manera simètrica i periòdica quan són estimulades pel corrent d'aire provinent de les vies aèries inferiors.

Aquest corrent d'aire ha de tenir una pressió adequada (ja que sinó la veu seria molt feble) i s'origina per l'activitat dels músculs de la caixa

toràcica—intercostals, diafragma—i abdominals.

El to fonamental que s'ha emès a la larinx té una freqüència determinada que varia segons l'edat i el sexe. Aquest to és, per altra banda, feble i necessita millorar la seva intensitat i qualitat, coses que s'aconsegueixen al passar l'ona sonora per les cavitats de ressonància situades per damunt de la larinx (farinx, cavitat oral, nas).

Patogènia (origen del problema)

Les disfonies dels mestres es poden emmarcar dins les disfonies que tenen el seu origen en una mala funció de

Formació
nodular corda
vocal esquerra.

Edema bilateral.

l'òrgan fonatori i habitualment el defecte s'inclina cap a la hiperfunció.

La larinx és un òrgan neuromuscular, amb una forta relació amb el context psíquic de la persona. Les tensions que rep qualsevol individu poden tenir un origen exogen o endogen. Entre les primeres citarem el treball excessiu i enervant, problemes familiars, etc... i entre els segons el perfeccionisme, l'ambició desmesurada, falta d'adaptabilitat, etc.

Aquestes i altres tensions porten a un estat d'irritabilitat i hipertensió muscular que desenvolupa una hiperfunció de la musculatura relacionada amb l'acte vocal.

Quan la disfunció es fa permanent i s'hi afegixen altres situacions d'estress, renou ambiental i una necessària predisposició individual, la veu comença a fallar.

El mestre, com sabem, es veu obligat a parlar durant hores i hores, a vegades en un ambient sonor inadequat, sigui per renou en els patis o en els carrers amb circulació de tràfic important.

Si bé el mestre pot superar la majoria de situacions amb una bona tècnica vocal, això no succeeix en molts de casos i la disfonia esdevé progressiva, augmenta al llarg de la

jornada i millora durant el cap de setmana.

D'una manera involuntària la persona afectada intenta corregir el problema forçant tots els mecanismes productors de la veu, augmentant la tensió i rigidesa dels elements neuromusculars.

Si no es trenca aquesta tendència, les estructures laríngies comencen a veure's alterades, principalment les cordes vocals, apareixen petits nòduls, ademés o fins i tot pòlips, de manera que un nou element, en aquest cas orgànic, complica i agreuja la disfonia. A partir d'aquí ja no tenim només una disfonia disfuncional sinó també orgànica, que ens obligarà a tractar-la potser d'una manera quirúrgica.

Tractaments

Una vegada s'ha fet el diagnòstic i conegut el grau en què es troba el seu procés, tenint en compte a més el context laboral del cas, ens plantejam quines són les formes per intentar restituir al mestre una veu d'acord amb la seva normalitat.

Habitualment no serà un sol tractament el que haurem d'aplicar, sinó varis i valorarem aspectes tan diferents com el temps disponible, la motivació per seguir-lo, trobar

substituts per la feina, etc.

Quan existeix un abús o un mal ús fonatori es recomanarà el repòs vocal d'una o dues setmanes.

Això permetrà reduir les possibles lesions orgàniques de les cordes vocals i identificar per part del malalt la situació específica de l'abús vocal.

Creiem també que tant el mestre afectat de disfonia com el que no, però que la pot tenir fàcilment per la seva activitat, han d'adoptar algunes mesures de tipus higiènic. Citarem: evitar o limitar l'ús del tabac, limitar el temps de parlar quan està refredat, no forçar la musculatura cervical ni toràctica, no escurar el coll, mantenir la posició corporal correcta, etc.

Per altra banda, una vegada identificades clarament les causes que originen la disfonia, es farà el tractament adequat, que serà bàsicament rehabilitador i/o quirúrgic.

Finalment, no oblidem que tant en els mestres com en els altres professionals de la veu, si es mantenen les causes que han originat la disfonia, no haurà servit de res l'esforç terapèutic realitzat ja que al cap d'un cert temps el problema tornarà a aparèixer. □

El **Dr. Fernando Tolosa** és especialista oto-rino-laringòleg.

Prevenició i tractament dels accidents de laboratori

JOSÉ MANUEL AMOR MARÍN

Introducció

En qualsevol laboratori de química existeixen riscos potencials i és de vital importància evitar els accidents en bé del treball i de la seguretat personal.

Utilitzarem els coneixements bàsics per a la prevenció d'accidents atès que la major part dels que es produeixen són causats per la manca d'esment, l'excesiva rapidesa, la ignorància i la falta de responsabilitat. Per això les persones que treballen en el laboratori han de ser conscients del material que manegen i dels seus riscos, conèixer les normes de seguretat i estar-ne familiaritzades.

El lloc de treball cal que estigui dotat de mitjans combatius ràpids per poder reaccionar amb tota urgència en cas d'explosió, foc, etc.

Extintors de foc

A l'entrada del laboratori n'hi ha d'haver un. Són de gran utilitat els de pols seca perquè es poden utilitzar en qualsevol cas i tenen el gran avantatge que no deteriorenen el depòsit que la conté. Per al seu maneig el personal ha de disposar de l'adequat ensinistrament que pot adquirir seguint les instruccions marcades per les cases constructores dels aparells.

Mantells protectors de foc

Els mantells s'han de guardar a la part interna del vestíbul, adequadament col·locats perquè en haver d'utilitzar-los sigui fàcil desenrotllar-los. Han de tenir les dimensions necessàries per protegir el cos de la persona accidentada. S'han d'utilitzar quan el foc afecta la roba o part del cos i l'ús de l'extintor podria perjudicar la pell.

Dutxes de seguretat

Han d'estar situades en lloc molt pròxim al laboratori químic principal. Són utilitzades per netejar la roba i la pell dels corrosius en cas d'explosió o dispersió química accidental.

Màscares antigàs

S'han de guardar en llocs accessibles i coneguts per tot el personal del laboratori. En el cas que quantitats importants de gas corrosiu o verinós s'hagin escampat en el lloc de treball i fos necessari tallar l'escapament del gas, cal utilitzar una careta o màscara protectora. Són molt recomanables les de tipus CAMITAR que s'adapten a la cara i se subministren amb caixa de recanvi.

Substàncies inflamables

S'hi poden considerar els alcohols, els èters, les acetones, etc... Són productes que han d'anar en els recipients primitius o en altres especials de seguretat que els mantenen a la temperatura ambient i cal tenir-los en una zona pròpia per a ells. Quan es buiden, es mesuren o es fan manipulacions, convé cerciorar-se que no hi ha cap flama en l'àrea pròxima perquè són substàncies molt volàtils i podrien provocar un incendi. Si per qualche circumstància algun d'aquests productes caigués en terra, damunt un individu o en una part del laboratori, cal rentar-se ràpidament o eixugar-se mitjançant una bona fregada.

Quan calgui llençar els recipients que han contingut material inflamable és convenient rentar-los amb aigua diverses vegades a l'objecte d'eliminar qualsevol gas o vapor que hi hagi quedat depositat.

Els tancs d'oxigen, gas butà o propà s'han de col·locar fora del laboratori com a mesura de precaució.

Vidre

A causa de les condicions de treball d'un laboratori és molt freqüent l'ús de material de vidre i cal habitar-se a la norma de limitar el servei de qualsevol material romput o defectuós. El personal ha de ser molt prudent en emprar les botelles, tubs i altres recipients que hagin de contenir substàncies corrosives de qualsevol tipus, fins i tot els àcids, alcalins o matèries inflamables.

Quan hem d'extreure un tub o una barreta de vidre, es fa un tall amb una punta metàl·lica apropiada i s'humiteja la zona tallada. Llavors s'agafa el tub amb els dits índex i polze de cada mà per cada cara del tall, i el tub es romprà per separació.

Tot el material de vidre romput o deteriorat cal que tengui un lloc

assignat a fi d'evitar que el personal de netja es pugui lesionar.

Material contaminant

Quan en el laboratori es realitzen determinacions químiques, mostres de sang o d'orina de pacients que tenen alguna malaltia infecciosa, tots els materials que s'utilitzen en les anàlisis, fins i tot el vidre així com les pròpies mostres, s'han de col·locar a l'autoclau per prevenir una posterior disseminació de la malaltia a persones no previngudes, com ajudants de laboratori. Tot el material s'ha de col·locar en recipients d'acer inoxidable i introduir-lo a l'autoclau abans de procedir a netejar-lo.

La malaltia que es transmet més freqüentment en aquestes circumstàncies és l'hepatitis infecciosa, mitjançant el sèrum del pacient.

Prevenió d'accidents en el magatzematge

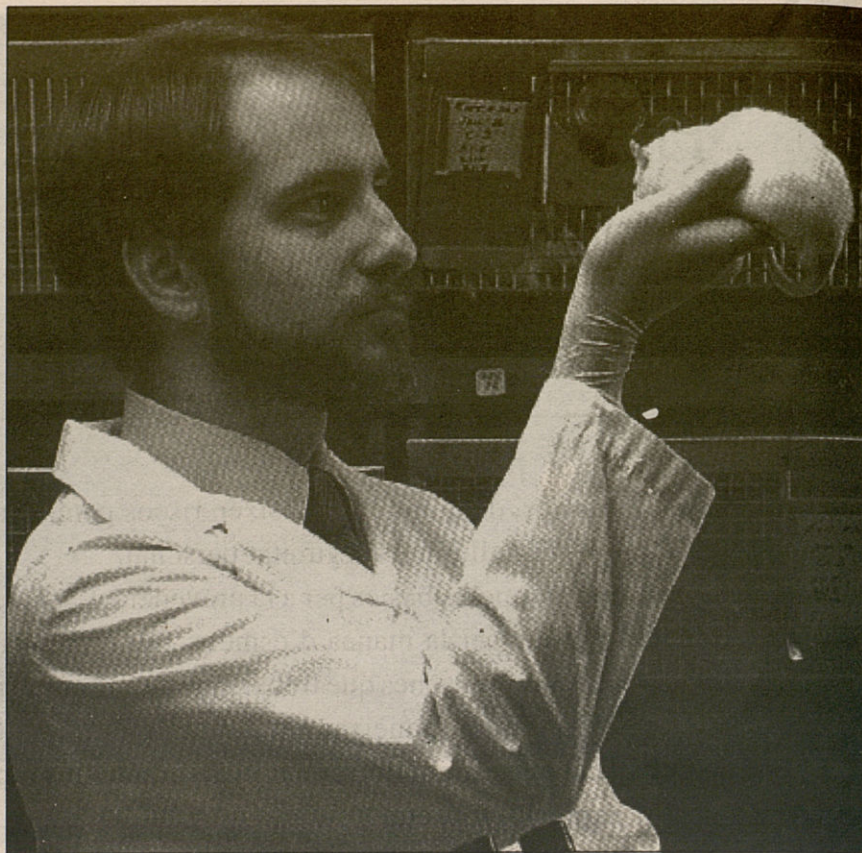
Localització de substàncies corrosives:

Sempre que sigui possible és convenient col·locar-les en els prestatges més baixos dels dipòsits o bé a la part posterior del magatzem, en el lloc on un colze o una mà que cerca altre material no pugui tornar l'envàs. Com que aquests productes s'acostumen a subministrar en botelles grans, s'ha d'evitar col·locar-hi damunt objectes que en caure les puguin rompre. Cal comprovar minuciosament que els taps o les cobertes de les botelles ajustin bé per impedir que els productes corrosius es disseminin pel laboratori. És fonamental rentar acuradament i eixugar les botelles a fi que ningú pugui lesionar-se en utilitzar posteriorment el reactiu.

Precaucions en usar la pipeta

Abans d'utilitzar-la cal assegurar-nos que els extrems de la pipeta no tenen cap defecte ni estella que puguin produir lesions a les mans o a la boca en pipetejar, o que siguin causa d'una presa inadequada en mesurar els reactius o les mostres.

Les pipetes s'han de col·locar en lloc net abans del seu ús i, després, en recipients especials destinats a les

En qualsevol laboratori existeixen riscos potencials que cal preveure i evitar.

pipetes brutes.

Les pipetes que s'utilitzen per a un reactiu no s'han de tornar fer servir perquè poden contaminar i adulterar altres reactius. No s'ha de pipetejar amb la boca material contaminant o verinós. En aquests casos s'han d'emprar pipetes especials. Exemples: matèries contaminades amb sang de pacients hepàtics, infecciosos, o reactius com el cianur sòdic quan s'ingereix en petites quantitats.

Precaucions elèctriques

Es absolutament fonamental que les instal·lacions elèctriques d'un laboratori compleixin el reglament de baixa tensió publicat pel M.T. i Energia i evitem grans sorpreses i riscos d'accidents. Les característiques de treball d'un laboratori obliguen a les següents recomanacions:

- Les instal·lacions no s'han de connectar amb les mans banyades ni amb els peus en zona humida.

- Prendre precaucions molt severes abans de manipular l'equip d'alt voltatge (cèl·lules fotoelèctriques, etc.). Si per circumstàncies de servei

els fusibles s'han banyat, cal que no ens oblidem de desconnectar l'equip després d'utilitzar-lo.

Primers auxilis

Generalment el personal que treballa en els laboratoris clínics és personal sanitari o auxiliar que per la seva pròpia especialitat ha de conèixer els primers auxilis en un cas de lesions per accident de laboratori. Per aquest motiu ens limitarem a anunciar-ne alguns.

- Si l'accident l'ha produït la pipeta a la boca, ràpidament glopegeu aigua i esbandiu la boca.

- Si causa cremades, provoca picor o es manifesta qualche altre símptoma, cal anar tot d'una a la sala d'urgències.

- Si s'hagués aspirat per la boca material contaminant, (per ex. L.C.R.), aviseu el metge, perquè potser serà necessari un tractament profilàctic.

- En cas de cremades: tant si són àcides com alcalines, banyeu la zona afectada amb aigua tan prest com sigui possible, i acudiu a la sala d'urgències per a l'atenció mèdica.

- En cas de ferida o traumatisme:

s'ha de comunicar al metge tan bon punt s'hagi produït.

Es molt recomanable que en tots els laboratoris hi hagi fulls que expliquin les normes que cal seguir en cada cas, fins i tot en els de lesió lleu.

Informació sobre les vies d'intoxicació

Les agressions realitzades pels productes tòxics contra l'organisme humà no es produeixen sempre directament i visiblement a les zones en què es manifesta la fragilitat. Situat els productes a distància, el tòxic és transportat per la circulació.

Amb freqüència es fa difícil conèixer concretament aquestes agressions i, com a conseqüència, convèncer els responsables de les empreses i els que utilitzen el producte de la necessitat d'adoptar mitjans tècnics de producció que siguin capaços d'evitar l'agressió al personal. L'elecció i ús d'aquests mitjans suposa no solament el coneixement de les vies d'absorció sinó també el coneixement per part dels metges de la progressió del tòxic en direcció als òrgans.

D'aquesta dificultat en resulta la freqüent ignorància dels productes perillosos i molts descuits que són origen dels accidents de laboratori. Per això convé que aquestes informacions abans que altra cosa serveixin per fer prendre consciència dels perills que hi ha i facin conèixer els mitjans eficaços de prevenció.

Vies cutànies

La pell del cos humà representa una barrera contra les agressions de productes líquids i sòlids.

La pell està recoberta de queratina que és una capa amb un revestiment lipo-àcid que confereix la flexibilitat però que no pot evitar la destrucció d'aquestes capes protectores.

A l'interior de la pell hi tenen un paper important les glàndules sebàcies i sudorípares que són les que mantenen el revestiment lipo-àcid al mateix temps que la humitat relativa de la pell. Qualsevol lesió greu de l'epidermis i de la dermis és una dificultat important de cicatrització de l'element protector que facilita l'extensió lateral

És necessari adoptar mitjans tècnics que siguin capaços d'evitar l'agressió al personal.

perifèrica de les lesions i l'augment de la importància de les infeccions, les quals, en lloc de quedar localitzades es poden estendre per via sanguínea i limfàtica.

Vies respiratòries

Els canvis gasosos que permeten la vida de l'home es realitzen en els alvèols pulmonars que, situats en les extremitats dels bronquis, presenten una superfície considerable, extraordinàriament prima, a través de la qual passa, en un sentit, l'oxigen (O₂) necessari per les combustions de l'organisme i, en l'altre, l'anhidrid carbònic (CO₂) de la sang que procedeix d'aquestes mateixes combustions.

L'oxigen (O₂) que hi ha a l'aire penetra a l'organisme i es fixa a l'hemoglobina dels hematies (la oxihemoglobina) mentre que el gas carbònic que contenen aquests mateixos glòbuls en forma de carbohb és desplaçat per la presència de

l'oxigen. Els dos compostos són extraordinàriament inestables i permeten aquest cicle constant.

No obstant això, existeixen altres productes a més dels gasos de l'aire, com poden ser:

. Tòxics: són perillosos per la seva composició i poden atacar un o diversos òrgans. Es comporten com els verins.

. Irritants: provoquen en el subjecte que els aspira la sensació de picor, cremada i sufocació, i no permeten la respiració normal. Qualque vegada també provoquen una destrucció de les vies respiratòries a causa de la inflamació que produeixen i la pèrdua de la vida per privació de l'oxigen (O₂). Alguns tòxics actuen provocant la veritable asfíxia dels teixits per acció directa sobre els glòbuls rojos. Altres són simplement transportats per la sang i abandonats en diversos òrgans (fetge, ronyons, cervell...), com és el cas del benzol. □

Tots els homes del president

SANTI ADROVER

Entre estàtua i estàtua, una vegada fetes trossos, obriran la seva llauneta de Coca-Cola...

En un curt espai de temps hem estat testimonis de grans esdeveniments polítics i, ja, històrics.

Encara reposàvem de la invasió irakiana a Kuwait i del posterior desenvolupament bèl·lic, encara contemplàvem l'evolució de la crisi iugoslava quan ens sorprèn, en aquest excessiu calorós mes d'agost, el cop d'Estat a l'URSS.

Tornà el sobresalt aquell matí del dilluns 19 d'agost en què l'agència Tass anunciava que el vice-president Ienaiev assumia la presidència degut a la "mala salut" de Gorbtxov.

"Tots els homes del president", nomenats pel mateix Gorbtxov, el traïen i atentaven contra la legalitat constitucional en un intent de carregar-se la perestroika.

Apareix Eltsin, l'antic enemic polític. Ara, camaleònicament, resulta

ser el gran defensor del president. Exigeix la seva immediata llibertat amb l'actitud del gran heroi que vol entrar en els llibres d'història.

-Quins han estat, amb certesa, els errors de Gorbtxov i quines són les autèntiques intencions d'Eltsin?

-Podem creure en Eltsin o hem de seguir confiant en la millor estampa política del president?

-Fa bé Gorbtxov acceptant totes les propostes del nou heroi?...

El temps col·locarà cada un d'ells en el seu lloc. En escriure aquestes línies es parla de solucions en forma d'eleccions generals, sempre que el Tractat de la Unió sigui una realitat. Quina quantitat d'interrogants, i que complexos! Tal vegada massa per a tan poques respostes.

Ara pareix que tothom ho esperava: era clar a causa de les circumstàncies

sociopolítiques. De tota manera, ni la CIA ni altres serveis d'intel·ligència (França, Israel, Anglaterra...) presumien que fos tan aviat. O tal vegada sí, tenien coneixement de tot i donaven aquesta versió. Com saber-ho? (Bon material per a una novel·la.)

Però la reflexió s'ha de fer sobre els diferents comportaments.

Malament aquells que traïren la confiança del president. El "gran heroi" ara resulta ser el seu millor protector. Pobres d'esperit els que per a imposar-se (com sempre, 'en defensa de la pàtria') treuen els tancs al carrer. És preocupant que els polítics necessitin pujar a una tanqueta per intentar controlar allò que no han sabut salvaguardar amb el poder de les paraules. I malament, també, aquells que desenterren les pedres d'uns personatges als quals deuen -dic jo- qualque cosa, o tal vegada moltes. Entre estàtua i estàtua, una vegada fetes trossos, obriran la seva llauneta de Coca-Cola per acabar d'empassar-se el "fast-foot" comprat al McDonald's de la plaça Roja; i aixecaran la mirada, no sé cap a quin lloc, pensant en la propera felicitat que els proporcionarà l'economia de mercat.

És com si estiguessin en una gran festa i una desmesurada gatera de conceptes i sentiments polítics els invadís a tots. Quina vida més bèstia...

-Quin futur espera a l'URSS i, per extensió, a la resta del món? Haurem d'esperar el proper sobresalt.

A nosaltres, com observadors de tot això, ens queda el consol de tenir a prop el "meravellós 92", amb un gran caramull de medalles olímpiques (dels altres, és clar), i les grans exposicions internacionals que mostrarem *mundi et orbe*. Després, tant se val.

Mentrestant, com deia Josep Pla, "que estigueu bons i ho passeu bé". □

Conversa amb Carles Manera i Joana Maria Petrus

TONI PENYA BARCELÓ

Durant els mesos d'abril i maig, va tenir lloc a Ciutat l'edició anual de Cultura Fi de Segle, que amb el títol "De Societat Pre-industrial a Societat Turística" tractà enguany d'incorporar als debats sobre la transició social i econòmica recent els resultats de noves recerques centrades en el paper de la indústria.

Els esmentats estudis aprofundeixen en el coneixement de la història de Mallorca a partir de premisses historiogràfiques novedoses que remarquen la significació de les indústries anomenades no pautadores en els diferents processos d'industrialització regionals. D'altra banda, les recerques documenten l'amplitud d'una evolució que té les seves arrels en les primeres dècades del segle XIX, els testimonis de la qual han romàs sinó oblidats, al menys solapats, però sense els quals no és possible copsar la complexitat real del procés històric contemporani.

La següent entrevista amb en Carles Manera i na Joana Maria Petrus, coordinadors de les Jornades, aborda els aspectes més destacats dels temes que foren tractats a les conferències i a les taules rodones, tant des del punt de vista dels continguts científics com de les seves previsible repercussions.

Toni Penya: La historiografia illenca ens ha transmés la imatge del trànsit a la societat actual, fortament terciaritzada, com el simple pas d'una economia agrària i endarrerida a una altra centrada en l'oferta turística com element bàsic de generació de renda. Les últimes Jornades de Cultura Fi de Segle que ens han aportat en aquest sentit?

Carles Manera: El que cal destacar d'aquestes últimes Jornades és, precisament, la presentació d'un conjunt de treballs que contradiuen la tesi més tradicional, que has enunciat a la teva pregunta. És a dir, el que constata és que Balears en general, i Mallorca en aquest cas concret, va conèixer un procés d'industrialització que no es diferencia gaire del d'altres indrets europeus. Amb les matisacions escaients i tenint present que l'abast fou necessàriament modest, no es pot pas negar que va tenir lloc una industrialització des del moment en

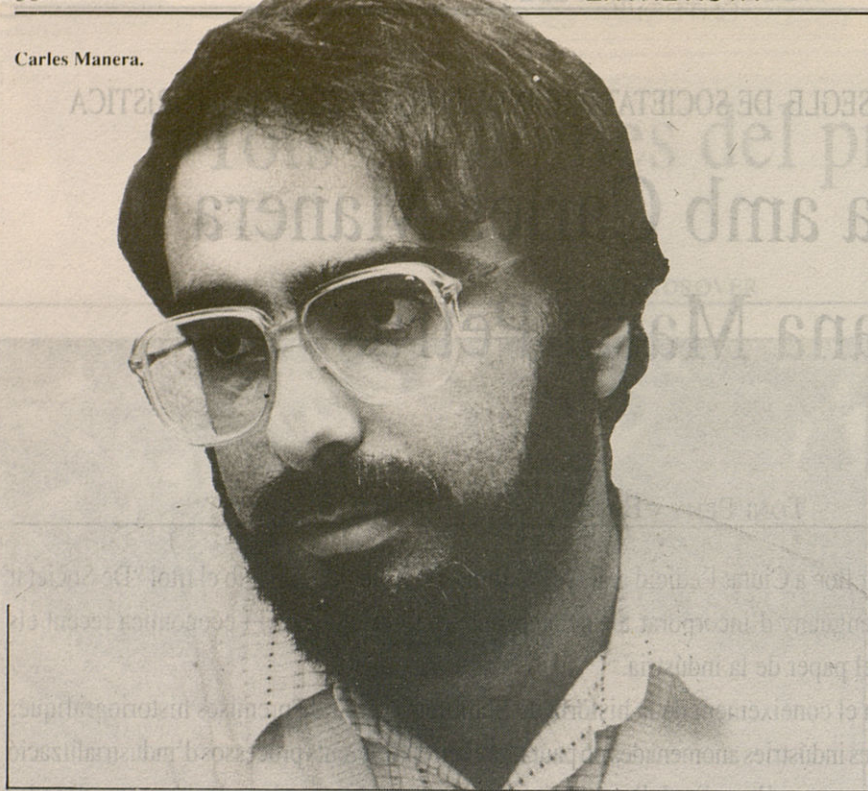
què les xifres insinuen clarament que les taxes de creixement del producte industrial eren superiors a les del producte interior brut. De fet, malgrat que, ahores d'ara, no ens sigui possible de certificar-ho amb exactitud, les dades que tenim de producció i de tràfic són en aquest sentit meridianes. A finals del segle XIX i en un període llarguíssim fins a 1920, les exportacions de productes industrials significaren un quaranta per cent del valor de les exportacions de l'illa. Per tant, està clar que hi havia una producció industrial d'un cert relleu.

T.P.: Com ha estat possible, doncs, el trencament d'aquesta visió diguem-ne "tradicional". Dit d'una altra manera, ens pots explicar l'origen de les noves recerques?

C.M.: Les recerques es varen iniciar l'any 1988, a partir del curs d'Història Contemporànea de cinquè, quan es consolidà un equip de recerca,

els integrants del qual ja havien iniciat les seves investigacions uns anys enrera. Sens dubte, l'any clau va ésser aquest, atès que un conjunt de gent molt animosa, entre ells en Ramon Molina, n'Aina Serrano, en Joan Roca, en Josep Humbert i tu mateix, varen conjuntar les seves recerques sectorials rebent una sorpresa davant dels resultats. El doctor Jordi Nadal ja havia assenyalat als seus darrers treballs que a Balears hi havia indústria, però calia aprofundir sobre aquesta qüestió. Ens varem adonar que les recerques individuals confirmaven l'existència d'aquesta industrialització. Des de llavors, cadascun ha anat fent recerca i el treball conjunt s'ha vist complementat amb altres estudis enllestits per gent de promocions posteriors.

T.P.: Joana, has seguit d'aprofundir les recerques sobre la indústria mallorquina. Com es veuen des de la Geografia les darreres aportacions

sobre el procés socio-econòmic insular?

Joana Maria Petrus: La visió que la Geografia té del sector industrial tal vegada està una mica sesgada per l'impacte territorial, atès que sempre es cerca la variable espacial quan es fa un estudi geogràfic. L'aportació més important d'aquestes recerques sobre la indústria a les Illes ha estat la desmitificació d'aquesta idea, com ha apuntat en Carles, de les etapes de transició a la societat turística com el pas d'una economia únicament agrària a una altra únicament terciaritzada. En realitat, foren etapes en les quals la indústria va tenir un pes molt important.

Hem pogut veure el canvi de localització industrial en el territori balear. És a dir, quan la indústria estava encapçalada pels sectors que avui anomenam tradicionals i s'organitzava a partir de tallers que pràcticament eren de caire familiar, la distribució era molt homogènia. En aquesta primera etapa, hi havia tallers a tots els municipis, tot i que algunes zones -Sóller o Esporles- es destaquen. El que encara manca esbrinar és per què la indústria es localitza en aquestes zones quan no presenten factors de localització determinants ni difereixen gaire d'altres àrees.

A mida que aquest procés d'industrialització va prenent la forma de la industrialització fabril, amb l'estructura productiva que nosaltres coneixem, els municipis millor situats dins la xarxa de transports que possibilita la distribució dels productes prenen importància. El port de Felanitx, per les sortides d'aiguadents, i el de Palma, aclaparen progressivament la major part de la producció i també de la distribució. És clar, Palma com que acumula un percentatge més important de població activa i, per tant, també dels recursos, destaca sempre com la més especialitzada en qualsevol sector. Afegint el pes del sector terciari, actualment, Palma esdevé la més especialitzada en totes les activitats. La resta de municipis presenten també un canvi en la localització. En un primer moment, els sectors tradicionals (alimentació, fusta, calçat) tenen una localització no aleatòria però no suficientment explicada. Quan els sectors tradicionals perden pes en relació als que estan lligats al creixement del sector terciari, els municipis que es reforcen són aquells en els quals hi ha un desenvolupament de l'oferta turística. Hi ha un creixement paral·lel entre els municipis litorals i el sector industrial, espe-

cialment la construcció que és el sector més important avui. Jo faria una distinció entre una primera etapa, la investigació de la qual ha d'explicar per què es va donar una determinada localització i no una altra, i una segona, de localització perifèrica ocasionada per la relació entre el sector turístic i el sector secundari.

T.P.: *Podries descriure'ns els trets teòrics principals que segueixen els treballs locals sobre història de la indústria?*

C.M.: Si. En primer terme, hom suposa que a Mallorca radicava una indústria, o una manufactura pre-industrial que es perllonga més enllà de l'extinció dels Gremis. Aquesta manufactura s'organitza en torn a petites plantes o unitats de producció, que no tenen més de cinc, sis, set treballadors. En certa forma es continua la tradició artesanal. En segon terme, aquesta indústria fonamentada en reduïdes unitats fabrils desembocarà també en la creació de grans fàbriques, de manera que coexistirà la petita producció amb unade nova que es realitza a una escala més considerable. Quan parlem de grans fàbriques al·ludim a plantes fabrils on hi treballava, més o menys un centenar d'operaris. En tercer lloc, aquesta indústria no és identificable amb els sectors representatius de la iconografia de la Revolució Industrial. No parlem d'una siderúrgia d'alts forns, ni d'una manufactura altament desenvolupada dels teixits de cotó, però sí que esteim parlant d'una indústria significativa en el camp de l'alimentació, en el del cuir, en el de la sabata, en el del tèxtil tradicional - llana, llí i cotó -. Destacaria com a quart tret, el fet que es desenvolupi una tecnologia pròpia, ja que trobam tallers que s'especialitzen a produir màquines i eines per a altres indústries. El cas d'en Maneu Oliver seria paradigmàtic o el de la fàbrica de màquines de ripuntar sabates, etc. Crec que, sintèticament, aquests serien els trets bàsics.

T.P.: *Ho podries acotar cronològicament...*

C.M.: Entre 1780 i 1830, des-

tacaria el pes de la indústria tèxtil, si bé després ja s'hi incorporaria la indústria agroalimentària (cal recordar que la producció de farines es realitzada mitjançant el mètode Austro-hongarès, fet que té prou importància car era el sistema de producció de farines més modern en el darrer terç del Di-nou). A partir de 1850, comença a destacar la sabata, que pren una força significativa a l'àmbit illenc. A més, en conjuncures concretes, com la Primera Guerra Mundial o la Guerra Civil, la indústria coneix alces considerables. A partir de 1960, s'entra dintre d'un procés de desindustrialització gradual.

Hi ha una cosa que m'agradaria subretxar. Fa molt poc temps, el dia 4 de juny, el Diari de Mallorca ha publicat una plana sencera sobre el sector industrial a Mallorca. El reportatge cridava

l'atenció sobre la necessitat d'invertir a la indústria. Doncs bé, tot el que recull l'article quant al greu procés de desindustrialització que es pateix, la mancança de recursos alternatius, etc. els historiadors econòmics fa quatre anys que ho deim i ningú no ens fa cas. En canvi, quan ho diuen els tècnics del Ministeri d'Economia sembla que s'ha trobat la pedra filosofal. Això demostra que els historiadors econòmics tal vegada tinguem una mica més de pipella perquè tenim una projecció històrica que no tenen la majoria d'economistes, que sovint veuen les coses en el curt terme. A partir dels anys 60 aquest procés de desindustrialització és claríssim, el sector industrial queda absolutament abandonat, l'agricultura igualment, i ens abocam a un model de creixement les conseqüències del qual tots coneixem: destructor del medi ambient, consumidor de molts de recursos no renovables, etc. Jo no veig en aquest moment, malgrat les bones paraules, perspectives de redreçar-lo per part dels estaments públics.

T.P.: A la intervenció que realitzares a la taula rodona sobre "Les perspectives de futur: indústria i/o economia de serveis", vares em-

fatitzar el paper que podria jugar la indústria en una economia, la mallorquina, que presenta marcats trets especulatius. Podries sintetitzar-ho?

J.M.P.: El model econòmic actual ha esdevingut força especulatiu en variables com l'ús del sòl, l'aprofitament dels recursos humans i la precarietat del mercat laboral, o els recursos financers com el fons d'inversió pública, que es destinen a fer créixer el mercat turístic. En el sector industrial això es veu en el fort creixement de la construcció, fet que pot explicar que, tot i que travessem una crisi turística -atès que el VAB regional en els darrers anys ha minvat gradualment- o que experimentem, al menys, un menor creixement, l'oferta de places turístiques no hagi deixat d'augmentar. És a dir, es segueix invertint en la construcció. Com explicar aquesta contradicció? El que realment genera doblers no és l'explotació de l'ús del sòl, sinó la construcció. Si els nous apartaments, o les noves places que s'estan impulsant per captar un turisme de major qualitat no es venen, això esdevé un problema secundari pels constructors. Per això aquests prefereixen construir a noves zones que redreçar les zones ja construïdes.

L'aportació que podria fer el sector

industrial seria intentar diversificar-se per tal que les inversions potencials no es concentrin en el sector de la construcció, el qual sembla que és l'únic que, àdhuc en temps de crisi, resulta rendible.

T.P.: Quina és la situació de la Història Econòmica a la Universitat de les Illes Balears, avui? Quin significat tenen aquestes recerques per al conjunt de la història econòmica i també social que avui es fa a Mallorca?

C.M.: Bé. Jo crec sincerament que la Història Econòmica a les Illes té un nivell significatiu. Les recerques actuals en aquesta àrea a la Universitat de les Illes Balears, i al marge de la Universitat -cal dir-ho, ja que la majoria d'investigadors no hi està dintre de la Universitat- tenen una maduració important. Vull dir que les línies de treball no difereixen gaire del que s'està fent a altres Universitats, òbviament amb molta més modestia. Nosaltres ací l'any 1988 encetàrem una línia que d'altres Universitats ni tant sols s'han plantejat. Tenim també una línia oberta sobre qüestions comercials que està donant uns fruits importants. És a dir, crec que en el camp de la Història Econòmica hi ha uns fonaments que, sobretot han estat

Joana M. Petrus.

possibles gràcies al concurs dels estudiants dels darrers cursos i dels llicenciats que han finalitzat la seva carrera recentment, perquè són la gent que realment està treballant, independentment que ací hi ha dos professors de l'àrea que també hi treballam. Tanmateix, nosaltres sols no podríem fer-ho i això és innegable.

T.P.: Quines són les perspectives immediates i a mig termini d'aquesta àrea d'investigació? Com ha influït la presència i la intervenció del professor Jordi Nadal a les Jornades?

El professor Jordi Nadal és la persona que a nivell nacional o estatal va assessorar totes aquestes recerques que es fan en un marc més local. La seva influència és notòria, ja ho hem dit abans, des del moment que els seus articles varen ser el primer element de reflexió teòric que tinguérem. Les estadístiques que ell publicava mostraven per Balears unes variables relativament importants. Aleshores, el que nosaltres hem fet simplement és gratardarrera les xifres agregades del professor Nadal per veure què hi ha o què no hi ha. Però, efectivament, corroboram les esmentades variables. La influència del doctor Nadal és totalment determinant per a nosaltres. A més, les seves paraules, pronunciades a una conferència durant les Jornades, han estat elogioses per a nosaltres. Ell ha afirmat que la nostra línia està en sintonia amb la seva pròpia, que avui és molt diferent de la que ell mateix seguia fa uns anys, quan es centrava en els sectors punters. Ara la seva atenció recau en la industrialització oblidada per la història,

una industrialització que es desenvolupà a sectors menys ostentosos.

Seria impossible haver fet això sense el professor Nadal. Això està clar.

Quant a les perspectives immediates, jo diria que ara disposam de dues columnes a partir de les quals fer un edifici, que serien el número

monogràfic de la Revista Estudis d'Història Econòmica, d'un cantó, i el llibre editat, ara, a rel de les Jornades, d'altre. Hem de tenir en compte que les aportacions que recolleixen sengles publicacions no es repeteixen i el que s'ha aportat al llibre és sencera ment nou. Això també demostra la vitalitat d'aquests joves historiadors i historiadores. A partir d'ací els reptes que tenim serien: primer, un seminari el mes d'octubre que organitza l'Institut d'Estudis Balearics i on hi presentaran papers les persones que no ho han pogut fer a aquest darrer encontre de Cultura Fi de Segle. Les noves aportacions es publicaran

previsiblement a un número monogràfic d'Estudis Balearics; segon, mantindrem els encontres del grup de treball sobre industrialització que, més o menys, realitzam amb una freqüència mensual per revisar la feina, discutir lectures conjuntes, i discutir la feina de cadascú, sempre en un to de cordialitat, no exent de duresa quan cal, però sempre en pla d'amics, que és el que som. Aquestes serien les fites en un terme d'uns quatre mesos, després ja ho veurem. També tenim demanat un projecte al Ministeri d'Educació, CAYCIT, i continuarem fent recerca a fons.

T.P.: Què destacaries de les activitats que tingueren lloc?

J.M.P.: Jo destac dos aspectes. Per una banda, pel que fa als conferencians i als membres de les taules rodones, la claretat explicativa. Tenint en compte que hi havia presents persones que estan fent recerca, això demostrà el nivell assolit, el qual es pot confirmar amb la lectura del llibre que s'ha publicat. En segon lloc, cal citar el nombrós públic que va assistir a les Jornades. Un públic, a més, molt participatiu i preocupat, que no sols estava format per estudiants, sinó per professors universitaris i persones externes a la Universitat.

T.P.: Com a historiador no puc resistir de plantejar-vos una qüestió que no està directament lligada als punts anteriors, tot i que no n'és pas aliena. La "modernitat" ha revestit de prestigi les branques de la ciència que tenen una utilitat pràctica immediata, bé per al sistema

Papers pintats

Marcas i Motlures

Pintures

Casa Pomar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES

Sant Miquel, 77. Tel. 72 14 83

07002 PALMA

productiu, bé per al control social (demografia, economia, estadística,...) mentre que ha presentat altres ciències socials, com ara la història, com a branques prescindibles del coneixement. Amb algunes matisacions jo entenc que es tracta d'un procés real. Si hi estau d'acord, com veieu el futur de la història i de la geografia com a ciències?

C.M.: Bé. És una pregunta realment difícil. Crec que, efectivament, avui dia impera la llei del mercat i dins d'aquesta un historiador té poc a fer. No hi té un espai, de la mateixa forma que qualsevol tècnic especialitzat si el té. Ara bé, hem de pensar que la tendència a molts de països europeus és precisament la revitalització de les Humanitats, incloent-hi la Història. Crec que predomina una concepció molt cartesiana, en el sentit peioratiu del mot. Es creu que qualsevol cosa que sigui manipulable per un ordinador ja té la imprompta de ciència. Avui, és suficient que un faci una ullada a les revistes universitàries en circulació, àdhuc a la nostra Universitat, i se'n adona que la proliferació de variables dóna apariència de seriositat. Això jo no dic que no sigui així, però indubtablement crec que la feina que fa la gent de lletres i, particularment, en aquest cas que ens ocupa, els historiadors, és útil per una raó important. El professor Fontana ho diu d'una manera força brillant: és útil per crear mentalitats crítiques. I això, avui en dia, no interessa. La Història serveix per fer pensar, per ensenyar a pensar, per ensenyar a criticar, per aprendre a veure i a mostrar el que no ens agrada. Així la Història s'entén com un instrument de transformació. Jo crec que la gent que fa recerca, i que la fa de debò, té un valor afegit, té una capacitat d'anàlisi, moltes vegades, major que la de la gent que no en fa. Sobretot, crec que és més capaç de discernir quan l'engenen de quan no l'engenen. Això, evidentment, no està codificat pel mercat, ni té un pagament sotmés a una llei d'oferta i demanda. Es tracta d'una qüestió més personal, més de la formació individual. Si ho dius, la gent es posa a riure perquè aquestes coses no es

paguen. No obstant això, seria una greu equivocació menystenir o, si em poses en un mal pas, fer desaparèixer la Història dels plans educatius.

J.M.P.: Actualment, el conjunt de les ciències és massa heterogeni. Com tu has dit, estan a l'ordre del dia aquelles ciències que serveixen per fer créixer el sistema productiu, les que poden

geògrafs com a científics d'aquesta ciència social, o el que sigui -però no crec que sigui un demèrit qualificar una ciència com a social- hem de recuperar aquest control per oferir a la gent la possibilitat de gaudir del seu territori. Això no vol dir supplantar el paper dels militars, sinó fer recuperar a la gent la consciència de la terra, que abasteix des del teu barri o carrer fins a l'escala planetària.

Com que la Geografia té un vessant pràctic, per exemple en gestió de medi ambient, sobretot a Balears on tots els polítics en parlen de la conservació del medi, pens que seria bastant més fàcil ofertar-la com a professió en un futur, i defugir el vell esquema de l'aula i el professor, com a ciència que no té cap aplicabilitat ni cap demanda social.

Tanmateix, no ha d'existir una contradicció entre l'exercici teòric i aquest aspecte més pràctic que he indicat. La pròpia evolució del pensament científic ha anat més enllà del que els mateixos avanços tècnics han aconseguit. Avui, les ciències socials estan ancorades en una perspectiva neo-quantitativa, mentre el pensament científic fa anys que l'ha deixada de banda. No sols s'ha de tractar el vessant mediambientalista de la geografia, sinó també les seves altres branques.

M'agradaria afegir que a Balears s'ha qüestionat el futur d'un model que tendeix a exhaurir els recursos que el sustenten. Entenc que no és plausible abordar aquest tema des d'una posició "romàntica", que sols postuli la conservació i la preservació. Ara, els poders polítics i econòmics es comencen a preocupar, la qual cosa amaga únicament una preocupació que no s'explicita i que és com poder continuar creixent i, alhora, consumint els recursos de la terra sense posar en perill l'actual sistema productiu. Això és molt perillós, perquè ens mostra que quan hi ha un interès econòmic, tots els altres plantejaments es van en orris. Els partits polítics prenen com a senyera aquesta conservació o preservació, però no la defensen autènticament. Defensen interessos de classe o geopolítics. □

XX Conferències
Taules Rodones
V í d e o

De societat
PRE-INDUSTRIAL

a Societat
TURÍSTICA

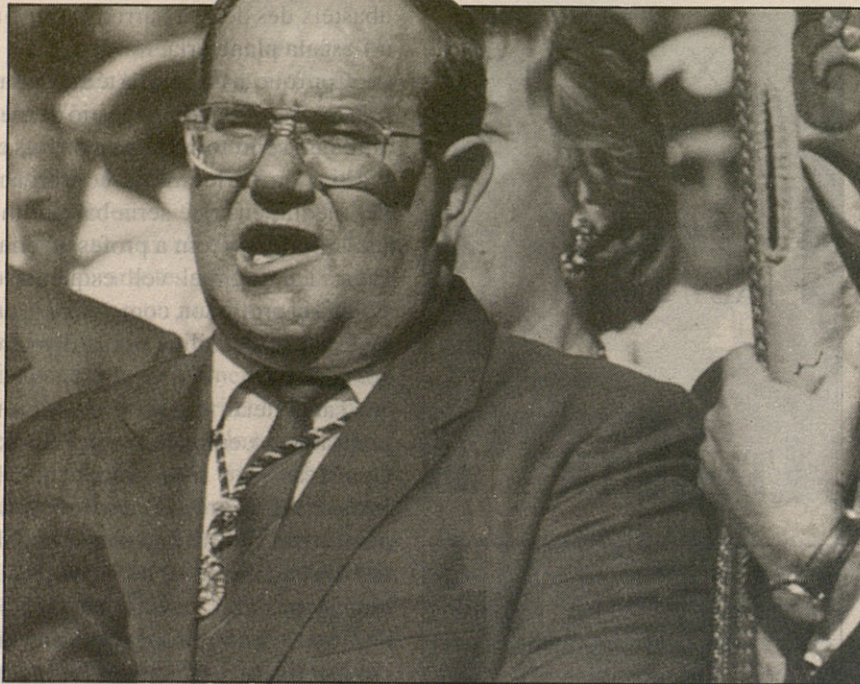
Lloc: Centre de Cultura "Sa Nostra"

Del 30 d'abril
al 23 de maig
1 9 9 1

aportar una sortida laboral ràpida. Hi ha moltes especialitzacions que faciliten un lloc de treball dins aquest sistema productiu, cada vegada més terciaritzat i que requereix d'altra banda tècnics en el que has anomenat control social. La Geografia té una fugida més fàcil a aquesta etiqueta de ciència social, que rau en la seva aplicabilitat. Quan tu parles de control social, parles d'estadístics, demògrafs, economistes, comunicació, informació, però també hi ha un control a través del qual s'exerceix una pressió social, que és el control de l'espai. Al cap i a la fi, la gestió de l'espai o del medi ambient, des de la vorera que un trepija cada dia, fins a l'Amazonia, és sobretot una qüestió política. En temps històrics, el coneixement i el domini del territori va donar el control de la terra i de l'espai als miliars. Avui, els

Síntomes

RAFAEL CRESPI

V. González Lizondo.

Us ho promet. Ha estat casual. De veres que no hi comptava. Si a l'article anterior parlàvem de tics, avui ho farem de símptomes. No cregueu que m'hagi entrat la vena psicològica, tot ha estat pura coincidència.

Atès que també he pogut comprovar que certs mestres inefables no entenen els meus dictats intentaré ser didàctic i mostrar el raonament complet.. Lligant caps podria dir que entre un tic i un símptoma hi ha diferències notables, una ens interessa més que les altres perquè és definitiva. En un símptoma la relació causa-efecte és molt més directa, molt més a l'abast que no les recòndites interpretacions que pot tenir un tic. Tu esternudes i és senyal que has aplegat un constipat, per tant, si hi vols posar remei i que la cosa no passi d'aquí prens qualche aspirina i qui dia passa anys empeny! El tic potser és més irracional, menys reduïble a les coordenades de la moral pública. Hom, fins i tot, davant el tic

pot capitular definitivament. En canvi, davant el símptoma, *si hi ha voluntat*, (la cursiva és a posta) hom pot evitar que la situació no s'agreuï.

I per què m'ha revengut parlar de símptomes? Us ho diré clarament. Era al cafè del poble intentant mitigar les caldes estiuenques, vaig aprofitar per llegir el diari, i què em trob?: un ban del Sr. Fageda, batle de Palma, escrit totalment com si fos el BOCAIB, això és, una versió en català i una altra en castellà. Ni tansols tengueren la vergonya de dissimular el bilingüisme publicant el ban a distintes pàgines. No, eren un vora l'altre. Fet expressament! Mal símptoma, em vaig dir. Potser de ràbia no el vaig ni llegir: me'n penedesc perquè algú em va dir que tenien intencions de substituir les formes estàndards *nosaltres*

i *vosaltres* per les més casolanes *noltros* i *voltros*. Pitjor que taca d'oli!

La cosa no hauria passat d'aquí si el fet no hagués topat amb una criatura

hipocondríaca com jo. Totd'una vaig pensar el pitjor. Em va venir al cap, talment una malaltia de desenllaç fatal, la figura de Rita Barberà, l'alcaldesa de València, que ha confiat la política cultural a l'obcecac fabricant de brotxes González Lizondo i que, per tant, està disposada a beneir i santificar el blaverisme més militant.

He de ser rigorós amb mi mateix i mantenir el meu axioma que a situacions diferents els calen plantejaments diferents. No crec que Fageda doni carta de naturalesa al gonellisme però res no em fa deixar de creure que la política lingüística duita a terme per l'anterior ajuntament no pugui sofrir ara un retrocés, la qual cosa ja és dir molt!, i no sigui més tova que la que ha practicat el govern Cañellas. (I pensar que certs mestres querubins nostrats feren l'anàlisi del 26 M tot dient que havia guanyat el partit que representava la dreta mallorquina -amb totes les implicacions del mot. Si arriba a guanyar la dreta forastera no sé què podria arribar a passar!.) Que ningú no cregui que això és una ensabonada al PSOE, però ho diu l'Evangeli: al Cèsar allò que és del Cèsar i a...

Però tornem als símptomes. Es veu que la calor produeix desmobilització i que això és aprofitat per certs virus messetaris i centralistes per destralejar les pobres criatures perifèriques. Aquests virus són molt perillosos perquè actuen sense símptomes previs i quan te n'adones ja t'han aniquilat un membre amb el beneplàcit inclòs de certes andròmines sucursalistes. Cosa d'això ha passat amb Ràdio 4, l'única emissora que parlava en català. Coses del presupost, han donat a entendre, com si no hi hagués a l'Estat altres forats més deficitaris!

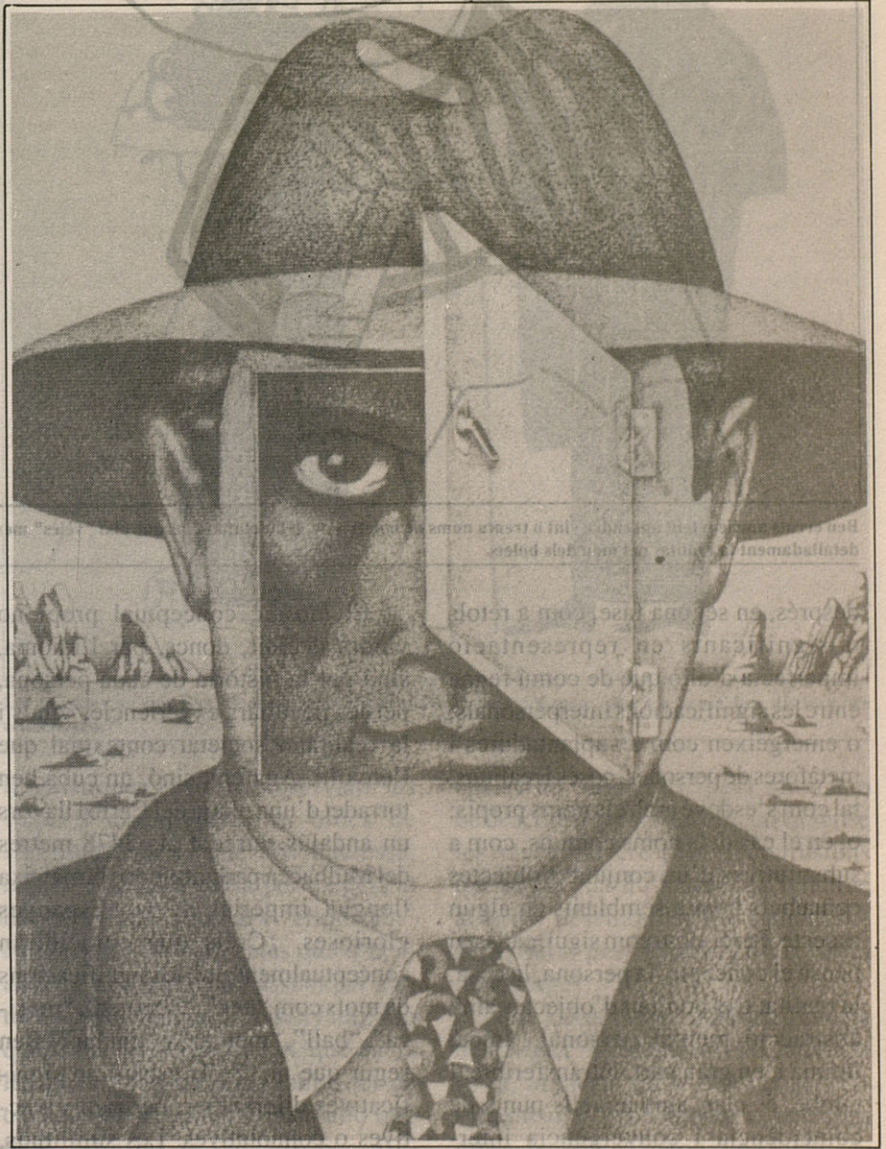
La vida n'és plena, de símptomes. Molts d'ells agradables. Una rossa que et fa l'ullet pot ser-ne un de bo, tot i la incertesa del resultat final: basta per anar fent-te il·lusions... Com les més de vuit mil persones que anaren a Sineu a veure els *Sopa de Cabra*, però això sí, sense arrencar cap boti boti multitudinari. Que cadacú fili les cabòries que vulgui... □

La llengua com a pont i eina

PERE FONT

Valgui també com a crítica, revisió i rectificació a opinions meves algun cop emeses, o subscribes, en articles, com l'aparegut, per exemple, ja fa temps, al núm. 1 de la revista "Latitud 39".

Els bons preceptors són veus que, vulguis no vulguis, alligonen. No pots esquivar-los. Afortunadament i malaurada. Et guien. T'obren els ulls. Però també et paralitzen, enxampant-te. Des de Benjamin Lee Whorf a Alan Watts ens desfilaren meritosos mestres per l'aula dels llibres. Ens engrescaren de valent i sovint fins ens impactaren: com amb un cop de martellada. No ens engrunaren cap dit petit ni cap ungla, però sí, de vegades, algun bon tros de discurs "reflexiu" que, víctima del criteri d'autoritat, fou més mostela o sangtraït de fe que sanejada irrigació de reflexió autèntica. Sobrevaloració del llenguatge molt més enllà dels límits raonables, identificació estricta entre llengua i pensament, acceptació contundent de l'idioma com a preformador de món i objectes, i d'altres proposicions més o menys fulgurants i categòriques sí que ens han cruït ara des d'arrels i fonaments. Han cruït quan perdent vergonya pròpia d'escolars, hem intentat gratar en entremaliadura dins l'intel·lecte per "pouar" també en recerca lúdica i exploratòria. I què hem trobat? Doncs cap tresor enterrat ni cap relíquia amagada. Però sí un bon cofre possiblement atapeït d'exageracions teòriques en incontinenència i vessant fora de les vores dels termes fixats per les objectivitats palpables.

Les significacions neixen, creixen i engreixen en l'home individual i real.

El garbuix conceptual dels significats és, realment, de domini gramatical? Hem magnificat la importància de l'estudi semàntic dins de l'anàlisi lingüística? Podria ser que sí. Ara ens adonam que tot no és tan simple (o complicat?) com tan suggestivament ens exposaven. Els conceptes, o les significacions, que encadenen les seqüències del pensament, pertanyen realment al codi

social de la llengua? O, millor, al domini concret de la persona singularitzada? Els significats resideixen o no resideixen en la paraula? Creim ara que és més en la persona que en cap altre lloc on batega el significat. Les significacions neixen, creixen i engreixen en l'home individual i real, cisellades per mil causes, necessitats o incongruències. I les paraules, doncs? Suposam que sorgeixen

Ben errats aniríem fent aprendre vint o trenta noms de bolets a un al·lot ciutadà perquè així "veïés" més detalladament la realitat del món dels bolets.

després, en segona fase, com a rètols o significants en representació imperfecta d'allò que de comú regna entre les significacions interpersonals; o emergeixen com a suplantadores i metàfores de persones, coses i realitats, tal com s'esdevé amb els noms propis; o, en el cas dels noms comuns, com a substitutives d'un conjunt d'objectes concebuts com a semblants en algun aspecte. Però, sigui com sigui, cadascú pensa el concepte, la persona, la cosa, la realitat o el conjunt d'objectes amb abstracció mental personal, única, íntima i, en gran part, intransferible. I també, és clar, amb aquells punts de coincidència i convergència interpersonal que fan possible la comunicació, encara que sempre poc o molt defectuosa i imperfecta.

Les paraules seran, per tant, simples i febles substitutius d'aquells trossos de la realitat que cadascú, però, pensarà a la seva manera. La salut mental de cada individu s'evidenciarà llavors segons la manera com els seus conceptes personals s'atraquin o s'allunyin de la realitat "objectiva" que s'intenti engrapar conceptualitzant-la.

El mosaic conceptual propi no vindrà decidit, doncs, per l'idioma, sinó per la història de cada persona, per les peculiars experiències vitals i la realitat i societat contextual que l'envolti. Agafem, sinó, un cubà ben torradet d'una platja del Carib i llavors un andalús refredat als 3478 metres del Mulhacén parlant els dos la mateixa llengua imperial de les Espanyes gloriuses. ¿Creis que coincidiran conceptualment amb les significacions de mots com "neu", "cocoter", "música", "ball", "menjar" o "cantar"? Ben segur que no. Se'ls establiran significatives diferències, per raons afectives o connotatives. Les similituds, en canvi, seran aquestes zones de coincidència d'intersubjectivitats conceptuais, coincidències de denotació i que justificaran l'existència dels mots esmentats.

La llengua no decideix indefectiblement el pensament ni les unitats que l'encadenen. Fins i tot podem pensar, i pensam a la perfecció, amb conceptes i sobre realitats de les quals no disposam (o ignoram si disposam) de corresponent etiquetatge lingüístic, perquè no ha estat necessari

La llengua no decideix indefectiblement el pensament ni les unitats que l'encadenen.

Ens costa creure seriosament que "la gent només pensa en aquelles coses per a les quals disposa de paraules".

per raons estrictament comunicatives.

L'idioma (social) no és el pensament. La llengua, en tot cas, pot, com a eina i raïl, auxiliar-lo. O també descarrilar-lo, entrebancant-lo. Encara que, sobretot, serà, això sí, l'intent de transmissió, el connector defectuós entre els móns mentals particulars, l'eina per a la tentativa de lligam i connexió. El pont.

L'habilitat dels mots per filar prim i aconseguir transmetre el món significatiu propi o la realitat externa no serà sempre la mateixa. Ben segur que ens allunyarem més de la perfecció amb els noms abstractes i ens hi atracarem més, en canvi, quantes més paraules poblin un camp semàntic, quants més signes abastin una realitat per concretar-la amb vocables que assenyalin espais reduïts de representació simbòlica.

Els mecanismes de l'idioma seran, per tant, més o menys hàbils o eficaços. Però sempre serviran per exterioritzar allò que, dintre de l'individu, és propi, personal i condicionat per factors més ambientals i psicològics que no pas lingüístics.

Ens costa ara força dificultat,

doncs, creure seriosament que "la gent només pensa en aquelles coses per a les quals disposa de paraules", que "només es pot pensar en aquelles direccions per a les quals es disposa de mots"(1), que "el cervell pensa amb signes"(2) o que "no podem raonar o reflexionar si no és per mitja dels mots"(3).

Estam més aviat disposats a creure fins i tot el contrari: que podem encadenar la "pel·lícula" del pensament amb "fotogrames" mentals sense el corresponent etiquetatge. ¿O és que no puc, per exemple, pensar perfectament trenta o quaranta colors diferents encara que l'idioma només m'hagi ofert set signes per abastar la realitat cromàtica? Puc detallar-me mentalment, per exemple, cinc, deu o més estats i matisos diferents d'allò que, en canvi, la llengua només assenjala amb un sol mot.

Si trobam un idioma amb un bon grapat de paraules per indicar allò que un altre idioma no assenjala, tendrem l'evidència del fet que la primera llengua haurà reflectit unes necessitats comunicatives d'una realitat que la comunitat que parla la segona no haurà tingut. Però això no implicarà de cap de les maneres que aquesta comunitat no pugui imaginar-se i raonar amb conceptes propis el que més li plagui, vulgui o li urgeixi.

A més, si cada idioma fos, tal i com volen convèncer-nos, un tan específic camí per a reflexionar i enfocar especialment el món, hauríem de trobar conseqüentment entre els parlants d'un mateix idioma unes analogies ideològiques i lògiques que, tanmateix, no sempre es troben.

Paralelament a la formulació que identifica llengua i pensament, també apareix la proposició sobre l'evidència, o la hipòtesi, que l'idioma és un sistema de classificació inherent que ens dirigeix de tal manera que només ens fa veure certes coses, mentre que ens condiciona a "passar per alt o desestimar tota la resta"(4). Ens costa de veure que la llengua classifiqui tantes i tantes de coses. El que fa la llengua és, més aviat i tan sols, evidenciar i patentitzar unes classificacions a priori, anteriors i pre-

Les llengües no imposen determinades ni peculiars visions del món, sinó que, cosa ben distinta, les reflecteixen.

lingüístiques: primer observam les coses i classificam, en blocs de similituds, tot el que ens interessa, urgeix o se'ns imposa per exigència de la realitat. I llavors "etiquetam" l'observat o els conceptes que n'hem abstret. Per tant, "no passam per alt" tot el que la llengua no assenjala, sinó que, ben diferentment, el que fa la llengua és testimoniar, com a fet de conseqüència i no de causa, allò que hem rebutjat o "passat per alt" prèviament perquè no interessa.

Si idioma específic i pensament anassin tan fatalment entrellaçats com ens han dit fins ara, hauríem de deduir per altre cantó, que no podríem raonar fora dels límits que el llenguatge natural ens imposaria i que tot coneixement teòric tendria "el seu punt de partença en un món ja preformat pel llenguatge"(5). Però, si fos així, voleu explicar-nos com seria possible la ciència? El científic el que fa precisament és arribar als confins

encara no "registrats" per l'idioma, o bé descobrir la realitat objectiva sense les traves, barreres, boira i confusions que pugui guarnir la llengua, o també aclarir i desmentir els malentesos originats per l'ambigüitat dels llenguatges.

Què passa, doncs, quan algú canvia de llengua? Evidentment no canvia la seva manera de cavil·lar ni els mecanismes per a raonar d'una altra guisa. Només abandona una fonètica i una peculiar sintaxi combinatòria per a valer-se d'unes altres. I no gaire més que això.

La visió personal del món tampoc no la determina l'idioma.

Alan Watts també puja molt amunt per les branques quan afirma que "al noi no només se li ensenya quines paraules s'utilitzen per a cada cosa, sinó també la manera com la seva cultura ha acordat tàcitament separar una cosa de l'altra, marcant fronteres en el si de la nostra experiència diària".

Seran les convencions gramaticals - ens diu- qui determinen, per exemple, quines experiències seran dites "objectes" i quines seran nomenades "accions" o "successos" (6). Aquí també es manifesta el nostre desacord. Hom pot perfectament, sense gravitacions deterministes de tipus lingüístic, concebre com a "accions" el que els gramàtics (o les convencions socials prèvies) han vist estàticament com a substantius. Tot dependrà de la lucidesa de la persona. Encara que "cavall" estigui classificat en la categoria de substantiu, no té això per què forçar irremeiablement fins al punt que hom no pugui pensar i concebre la realitat a la qual es refereix "cavall" com a evolutiva i tan dinàmica com allò designat per verbs. Si s'ha catalogat "cavall" (o "arbre", "planta", "riu", etc.) en el paradigma nominal haurà estat perquè s'haurà "vist" (a través del sovint enganyós sentit de la vista) "cavall" com a quelcom més estàtic que "menjar", "córrer", o "lluitar". La llengua, en tot cas, per tant, en registra aquesta visió predominantment estàtica de "cavall". Però no la determina.

La llengua no és la mestra o l'eina per copsar la natura i la vida, doncs. Ben errats aniríem si ens entossudíssim fent aprendre vint o trenta noms de bolets diferents a un al·lot ciutadà perquè així "veïés" més detalladament la realitat del món dels bolets. Els oblidaria tots. I poca cosa veuria de la realitat més enllà de les etiquetes mortes. En canvi, deixau el nin participant i vivint del bosc i copsarà els vint o trenta bolets diferents i només ho farà per imperatiu del medi

imposant-se-li, i posseint o no posseint els corresponents noms boletaires, que només després segur que necessitarà tenir present per raons sobretot o estrictament comunicatives.

Les llengües, resumint, no imposen determinades ni peculiars visions del món, sinó que, cosa ben distinta, les

Una llengua és sobretot
la més perfecta eina
natural per a l'intent de
superació de l'aïl-
lament i la solitud.

reflecteixen. El masclisme, la religiositat, la història, etc., poden deixar, i deixen entre d'altres coses, la seva empremta en el vocabulari de l'idioma, però ningú mitjanament viu no queda sense remei atrapat per la llengua com per veure l'univers segons un determinat i específic prisma masclista, religiós o històric.

Efectivament, "la llengua i el tarannà d'un poble pertanyen a ordres o dominis diferents" (7). No tots els catalans són, ni d'un bon tros!, idèntiques gotetes d'aigua en la visió de l'espectacle vital.

Més d'acord, en canvi, amb la

psicologia transaccional (Adelbert Ames i Arthur Bentley) ens imaginam que la captació del món exterior (més o menys autèntic, gens imaginari i ben fragmentat en diversitat objectiva) ens ve donada pel filtre del nostre sistema nerviós, originant-se'n una visió personal del món tant com a producte del que realment "hi ha objectivament" com per imperatiu de les nostres experiències, els nostres prejudicis, els nostres propòsits i les nostres necessitats.

Posant cada cosa al seu lloc, per tant i en definitiva, cal veure en qualsevol llengua el que realment cada llengua és i significa: no una sacrosanta animeta per a reverenciar damunt un altar en adoració, sacrifici i vassallatge. Una llengua és quelcom més real i vital que això: és registre cultural; element de diversitat en un univers complex i plural que es resisteix, i es resistirà sempre, a tot estèril uniformisme; i, encara que defectuosa, possiblement és sobretot la més perfecta eina natural per a l'intent de superació de l'aïllament i la solitud angiosa de l'home. Per això sí és important una llengua. Qualsevol llengua, curta, llarga o aspra. Amb o sense tàperes. □

Esporles, febrer de 1991

Notes:

- (1) C. Laird. *The Miracle of Language*
- (2) J.O. Hertzler. *A Sociology of Language*
- (3) Judge L. Shaw
- (4) W. Johnson. *Verbal Man*
- (5) E. Cassirer. *Language and Myth*
- (6) A. Wats. *The Way of Zen*
- (7) J. Tuson. *El luxe del llenguatge*.

FEINA DE QUALITAT

Xisco

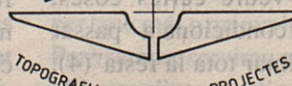
ARTS GRÀFIQUES

C. del Baix Riera, 1-B
Telèfon 24 03 86
07008 Palma

Plànols topogràfics Fotografies aèries

ESTOP

TOPOGRAFIA-FOTOGRAFIA-PROJECTES

Plaça del Rosselló, 4-A, 3r.
Telèfon 72 33 56

07002 Palma de Mallorca

Ara començam a anar

JOAN-FERRAN LLORENS I LÓPEZ

Gent de tots els Països Catalans es troba cada any a l'UCE. A la foto, un grup format per joves de les Escaldes, Banyoles, Perpinyà i Palma.
(Foto de l'autor, Prada 1991.)

La participació a la XXIII Universitat Catalana d'Estiu de Prada ha estat molt nombrosa. Entre professors, estudiants i convidats hi han assistit 1.568 persones (542 més que l'any passat). Això és senyal que l'UCE no tan sols es manté, sinó que de cada cop és més popular.

Si haguéssim de destacar un fet de l'edició d'enguany, no dubtaríem a triar la gran participació illenca. Els illencs eren el 9'4 % del total de la gent. Pertot arreu hi havia mallorquins. A més, destacaven per la seva participació. Tothom coincidia que durant el vespre els mallorquins eren els més marxosos. Basta dir que al setmanari nord-català *El punt* sortí un article titulat "Animació nocturna amb els mallorquins". Fins i tot, els *Oculta*

varen ésser un dels grups més posats als cassettes dels bars de la universitat. Els mallorquins ballaven i botaven com a folls la música del conjunt manacorí, i immediatament l'altra gent s'hi afegia. El recital del grup d'en Biel Majoral tampoc no va quedar enrere. Va ésser un dels espectacles més animats dels que es feren a la plaça de la vila de Prada.

No va manca tampoc la paradeta de la revista *S'Arenal de Mallorca*, la qual va saber vendre molts d'exemplars d'*Un puput de cresta molla*, després de la seva presentació a l'UCE.

En definitiva, els illencs vàrem participar activament en aquesta universitat d'estiu, i això va repercutir després en la visió que tenien els catalans continentals de nosaltres. En-

guany no ens miraven com els germans menors de la perifèria, ens veien com els germans de l'altra vorera. I això és molt bon senyal. Si els mallorquins esperem que la gent del Principat ens tregui les castanyes del foc, no anirem enlloc. És amb la participació i amb l'aportació de tots els Països Catalans que podrem fer i rebre els Països Catalans.

Bibliografia

Esteva Carrera: "Animació nocturna amb els mallorquins", en *El punt*, 23 d'agost de 1991. Perpinyà.

Francesc-Marc Alvaro: "Una edició de l'UCE amb més participants i més mancances", en *Avui*, 25 d'agost de 1991. Barcelona.

Joan-Ferran Llorens i López és estudiant de Filologia Catalana.

L'aprofitament de l'aigua de la font de Mestre Pere per al consum humà (amb històries de siquiers)

ANTONI GINARD

Enguany hem tengut un bon any d'aigua i les fonts han rajat. La font de Mestre Pere -o també, font de na Pere- és la més desconeguda de les fonts del terme de Palma. Ara i aquí, es fa una aproximació que només fa esment al què era l'ús de l'aigua per al consum humà i no es refereix al seu aprofitament -molt més important en aquest cas- per a usos agrícoles.

Avui en dia, l'aprofitament tradicional de l'aigua de les fonts ha caigut en desús. En general, a la majoria de les fonts, i en particular a la font de Mestre Pere. Per això, interessa recollir la informació inicial dels testimonis directes; diverses referències bibliogràfiques i documentals, en general escasses i bastant disseminades, ajuden a completar les informacions orals.

Principalment, l'informador ha estat l'amo Antoni Pizà Frau, *Cantó*, de Sa Indioteria, nascut el 1909, membre d'una família de siquiers de la font de Mestre Pere durant més de seixanta anys.

La font de Mestre Pere és una font de descàrrega brusca, amb uns cabals gairebé nuls a l'estiu, que permetien l'aprofitament de la seva aigua bàsicament durant la primavera. La

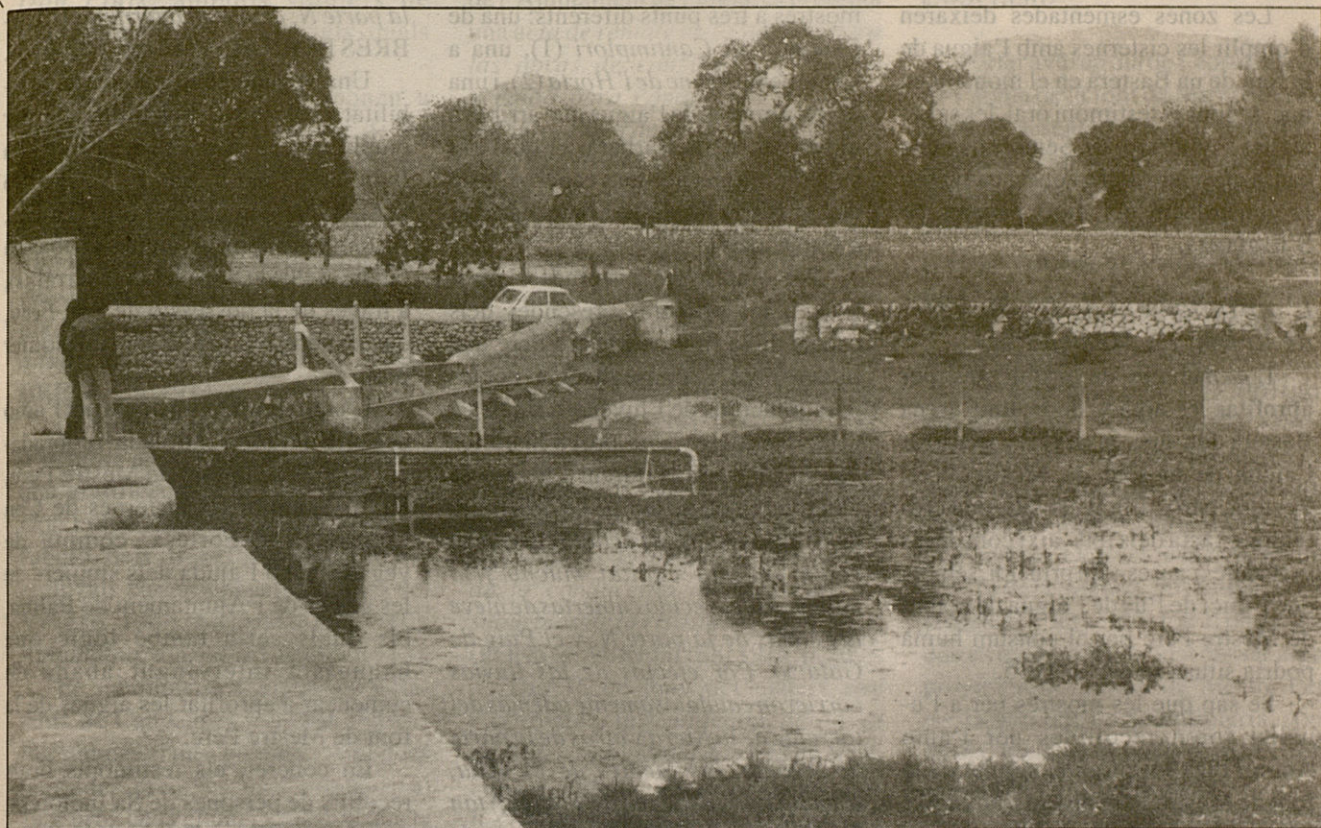

L'amo Antoni Pizà Frau, *Cantó*, siquier de la font de Mestre Pere.

font es troba actualment dins la possessió de Sa Cabana des Frares, en el punt on acaba el camí de Passatemp, a la confluència dels límits dels termes municipals de Palma, Valldemossa i Bunyola. Malgrat la seva ubicació actual, la propietat de la font es troba històricament molt lligada a la possessió de Son Bibiloni, que pertanyia als frares Cartoixos de Vall-

demossa, afectada per les desamortitzacions del segle passat. La font ja apareix esmentada en el Llibre del Repartiment de Mallorca com a *Font de Xilbar*. La font sempre ha estat una propietat privada.

El fet que la font sigui una propietat privada pot explicar la poca informació escrita existent a l'abast, la disseminació dels documents -i, en principi,

La font de Mestre Pere.

certes dificultats a l'hora d'accedir-hi-, així com la importància que tenen (per no molt de temps) els testimonis orals per al coneixement de l'aprofitament històric i tradicional de les seves aigües.

La problemàtica de la potabilitat de les aigües

A finals del segle passat i a principis del segle actual, en relació a les teories higienistes i a la política sanitària, l'aigua de la font de na Bastera d'Esporles era considerada més pura i més neta que l'aigua de la font de la Vila de Palma, encara que ambdues aigües eren igualment potables. L'esmentada consideració de la no potabilitat que afectava, segons les teories dels higienistes decimonònics, a les aigües de la font de la Vila de Palma seria perfectament generalitzable a les aigües de la font de Mestre Pere. En efecte, si una primera raó de la insalubritat teòrica de les aigües eren la vegetació i la fauna aquàtiques pròpies dels prats que formaven les fonts, l'opinió és també molt clara quan es refereix a la font de Mestre Pere, cuya *inmunda*

charca constituye uno de los focos más activos de paludismo que existen en el término municipal de esta ciudad (MUNAR BENNÀSSAR, 1898, p. 38).

En segon lloc, la potabilitat de les aigües es determinava en funció de criteris químics que es basaven en la presència de sals, la qual cosa indicava la duresa de l'aigua i s'expressava en graus hidrotimètrics. Un valor de 40 graus era *el límite señalado a las aguas consideradas como aceptables para destinarlas al abastecimiento de las poblaciones*. Segons Eusebi Estada, les aigües de la font de Mestre Pere marcaven, *por término medio*, 42,75 graus hidrotimètrics, un valor superior als 40 graus reglamentaris i eren unes aigües *cuya insalubridad es muy conocida por los comarcanos*. Unes aigües que, a més, sembla que estan en comunicació subterrània amb les del pou de Sa Font Seca (ESTADA, 1912, pp. 40 i 51).

L'ús de la xarxa de síquies de la font de Mestre Pere

Les consideracions històriques i populars sobre la major o menor potabilitat i la insalubritat de les aigües

de les fonts podria ser el motiu del fet que, en una primera etapa, els habitants de Sa Indioteria, Cas Molons, Es Vivero, So n'Ametler, Can Capes i Son Fortesa omplissin les seves cisternes amb aigua provinent de la font de na Bastera, canalitzada per les síquies de la font de Mestre Pere, concretament per la síquia de na Cerdana. Aquest detall és important ja que determina que la xarxa de síquies de la font de Mestre Pere estava connectada a la xarxa de distribució de les aigües de la font de na Bastera. Més en concret, ambdues xarxes connectaven a Sa Torre de Son Sardina.

Per omplir les cisternes amb l'aigua de la font de na Bastera, els drets d'ús de les síquies de la font de Mestre Pere eren cedits des de dia 25 de novembre a dia 25 de febrer de cada any, és a dir, els mesos de l'hivern durant els quals no es regava. Abans d'iniciar el procés es feia un petit escuró o neteja de la síquia de na Cerdana. Nogensmenys, el gran escuró de la síquia de na Cerdana es realitzava normalment abans de Pasqua, moment en què començaven els drets de les tandes d'aigua específicament per a regadiu.

Les zones esmentades deixaren d'omplir les cisternes amb l'aigua de la font de na Bastera en el moment en què, segons el testimoni oral, les seves aigües s'embrutaren. Sembla que una causa que contribuï a aquest canvi fou la construcció del molí paperer de S'Esglaieta.

L'aprofitament de les aigües de la font de Mestre Pere

L'existència de problemes per aprofitar les aigües de la font de na Bastera feu que es decidís analitzar l'aigua de la font de Mestre Pere. Resulta, però, difícil establir una cronologia exacta dels fets -així com de les vertaderes causes-. En principi, sembla que l'inici de l'ús de l'aigua de la font de Mestre Pere per al consum humà podria situar-se cap al 1915.

Se sap que les mostres per a l'anàlisi foren recollides per l'amo Antoni Pizà Mir, Cantó, siquier de la font de Mestre Pere des de l'any 1911 fins a l'any 1940. En concret, recollí

mostres a tres punts diferents: una de l'aigua a *sa Cantimplori* (1), una a l'anomenat *Trenc de l'Horta* (2), i una darrera mostra de l'aigua que arribava al torrent de na Bàrbara, el qual era superat mitjançant una canal -a prop de Can Sitges, i gairebé a punt d'arribar a Can Capes-.

Per omplir les cisternes s'aprofitaven les primeres crescudes dels cabals de la font de Mestre Pere que rajava com a conseqüència de les precipitacions de l'hivern, a finals i a principis d'any. Una prova històrica que la font rajava durant l'hivern és una referència de dia 27 de desembre de 1869: *durante las actuales pascuas reina en esta capital mucho frio habiendo aparecido cubiertas de nieve las cimas de la parte N. y el Puig de Galatzó. Por efectos de las lluvias corrieron caudalosamente además del torrente de la Riera y otros de la parte de levante, las fuentes de la Villa, d'en Baster y de Mestra Pera (sic) tan beneficiosa ésta para los campos de*

la parte N. de nuestro término (LLABRÉS BERNAL, 1966, pp. 683-684).

Una vegada comprovada la potabilitat de l'aigua, fou utilitzada per omplir les cisternes de les cases de Sa Indioteria, Cas Molons, Es Vivero, Son n'Ametler, Can Capes i Son Fortesa. En darrer extrem, les aigües arribaven també al Pla de Son Nebot (Marratxí), a través de la possessió de Son Frau, que en certs moments tenia un siquier propi.

L'aigua era administrada per l'amo de Son Bibiloni i controlada i cobrada pel siquier de la font de Mestre Pere, qui, per omplir les cisternes de Can Capes i Son Fortesa, comptà de vegades amb l'ajuda dels siquiers de les afores de l'Ajuntament de Palma, els quals seria també lògic que haguessin intervingut abans de començar a aprofitar les aigües de la font de Mestre Pere.

En concret, els testimonis orals recollits de persones de Sa Indioteria encara recorden a Don Fulgencio i a

L'aigua de la font de Mestre Pere arriba al torrent Gros. A l'esquerra, la caseta anomenada *sa Cantimplori*.

Don Lluís, ambdós siquiers de l'Ajuntament de Palma, els quals participaren en el procés.

Les referències corresponen a Fulgencio Mir Duval, siquier de les afores de l'Ajuntament de Palma des de dia 16 de juny de 1895 (PONS I FÀBREGUES, 1916, p. 181); i a Lluís Moran Llopis, qui fou nomenat ajudant del siquier de l'Ajuntament de Palma dia 10 de febrer de 1913, *con el haber anual de 600 pts.* (PONS I FÀBREGUES, 1914, p. 269).

L'Ajuntament de Palma dia 6 d'octubre de 1913 acordava concedir una gratificació al siquier municipal Don Fulgencio Mir, concretament en funció dels treballs extraordinaris realitzats per omplir les cisternes del Vivero i de Sa Indioteria (La Almudaina, dia 7 d'octubre de 1913).

El subministre d'aigua als habitants de Can Capes i de Son Fortesa fou sempre el més polèmic. Ambdues barriades eren les més properes al casc urbà de la ciutat i a mesura que la urbanització augmentava les dificultats eren majors. L'aigua corria per damunt dels carrers i mitjançant parats de terra era conduïda a les tronetes de les cisternes. A mesura que la superfície urbanitzada creixia, de cada vegada eren menys respectades les obligatòries servituds de pas de les síquies.

Algunes referències escrites eventualment -i a manca de documents que permetin una constatació més exacta- podrien estar relacionades amb l'inici de la conducció i l'ús de les aigües de la font de Mestre Pere a Can Capes i Son Fortesa.

Dia 6 de maig de 1912, a la sessió

de l'Ajuntament de Palma, es presenta una *acta de remate de la subasta para las obras de construcción de una acequia para conducción de aguas potables en el camino de los Hostalets*. Fou aprovada una ampliació d'aquestes obres dia 1 de juliol del mateix any. La liquidació de les obres, *efectuadas por Don Jaime Reynés y Fullana*, fou aprovada dia 26 d'agost. I la recepció definitiva de les obres era aprovada dia 30 de setembre de 1912 (PONS Y FÀBREGUES, 1914, pp. 246, 250, 255 i 259).

A la sessió de l'Ajuntament de dia 10 de febrer de 1913 es presentava un *dictamen de la comisión de Hacienda referente a ciertos gastos con motivo de la conducción del agua en los suburbios de los Hostalets y el Vivero* (PONS I FÀBREGUES, 1914, p. 269).

Dia 16 de juny del mateix any s'aprovava una *indemnización al acequero municipal don Felipe Moll, con la cantidad de cien pesetas, por los materiales y trabajos que le ocasiona el abastecimiento de agua al suburbio del Hostalet den Cañellas* (PONS I FÀBREGUES, 1914, p. 280).

Dia 4 de gener de 1915 es presentava una *denuncia del Señor Llabrés referente a cirto pago indebido exigido para llenar de agua los depósitos particulares de los vecinos de los Hostalets* (PONS I FÀBREGUES, 1916, p. 306).

Dia 19 d'agost de 1918, l'Ajuntament de Palma aprovava un *dictamen sobre la realización de diversas obras para evitar la contaminación de las aguas que abastecen los Hostalets y Can Contes* (PONS I FÀBREGUES, 1920, p. 335).

Conclusió

Parlar avui en dia de l'aprofitament de l'aigua de la font de Mestre Pere és intentar desenterrar uns fets històrics que afectaren a una àrea geogràfica molt concreta, però que també formava part de l'aprofitament tradicional de l'aigua al terme municipal de Palma. La utilització de l'aigua de la font fou un fet efectiu fins a la dècada dels anys seixanta, en general.

La construcció del Polígon Industrial de Son Castelló (1964) afectava, de manera definitiva, al ramal de la síquia de na Cerdana que conduïa les aigües cap a Can Capes i Son Fortesa. De totes maneres, sembla que ja feia alguns anys que no hi arribava. L'any 1972 fou el darrer any que es recorda haver vist passar aigua provinent de la font de Mestre Pere per la barriada de Sa Indioteria. Avui en dia, la síquia de na Cerdana es troba completament inutilitzada.

L'aigua de la font no té l'aprofitament històric i tradicional que havia tengut i gairebé la totalitat de l'aigua que raja es perd dins el torrent Gros. No ha mancat qui, sense massa convicció, ha proposat que de la font de Mestre Pere es podria extraer *el agua y conducirla a los depósitos de Son Cotoner et* (GARCÍAS Y BLANES, 1968); una proposició orientada a un possible aprofitament de la totalitat de l'aigua per a l'abastament de Palma.

Pel que fa a possibles actuacions, tant en relació amb la font de Mestre Pere com a possibles projectes vinculats al torrent Gros, cal considerar que no hi ha dubte que gran part de

FUNDACIÓ «SERVEIS DE CULTURA PER AL POBLE»

Per a la promoció popular de la nostra cultura estam al vostre servei

Demanau informació a c. del Mar, 6, 3r.
07012 PALMA

FAJAS REINA

José Tous Ferrer, 1 - Tel. (971) 71 60 33
07002 Palma de Mallorca

l'aigua que raja de la font de Mestre Pere i que es perd dins del torrent Gros no arriba a la mar; s'infiltra dins el llit del torrent i alimenta l'aquífer.

Ara bé, si els mitjans tècnics i les possibilitats ho permetien, a moments bastant concrets, la font podria aportar uns cabals molt interessants per a l'abastament de Palma. El problema podria ser la qualitat i la potabilitat de l'aigua captada a la font. Els testimonis orals aporten alguns indicis sobre una possible contaminació de l'aigua.

De moment, no s'ha produït cap tipus d'actuació i la font de Mestre Pere es pot avaluar com a un simple fet històric. Nogensmenys, cal considerar que pot ser un bon exemple de la utilització racional d'un recurs natural limitat com l'aigua. El seu aprofitament s'adaptava -per pura necessitat- a les fluctuacions naturals i estacionals de disponibilitat d'aigua, a una terra on, de cada vegada, esdevé progressivament un recurs més escàs i més valuós alhora. □

NOTES

1.- *Sa Cantimplori* és una caseta amb comportes, entre Son Bibiloni i Sa Garriga (Son Sardina), on comença (millor dit, començava) la s'iquia de na Cerdana, un cop les aigües provinents de la Font de Mestre Pere han passat per damunt del torrent Gros.

2.- El *Trenc de l'Horta* estava situat a Sa Indioteria, en el creuer que formen el camí Vell de Bunyola i el camí Nou. Corresponia a una bifurcació de la s'iquia de na Cerdana: un ramal continuava pel camí Vell de Bunyola cap a Can Capes i Son Forteza, mentre que un altre conduïa l'aigua en direcció al Vivero i cap a Son Molines.

La s'iquia de na Cerdana a Sa Indioteria (any 1983).

BIBLIOGRAFIA

ESTADA, E. (1912): *Contribución al estudio del abastecimiento de aguas potables de la Ciudad de Palma*.- Imprenta de J. Tous.- Palma.

GARCÍAS Y BLANES, Juan M. (1968): *El agua y las aguas subterráneas*.- Ediciones Cort.- Palma.

LLABRÉS BERNAL, Juan (1966): *Noticias y relaciones históricas de Mallorca*.- Tom IV (1861-1870).- S.A.L. - Escuela Tipográfica Provincial.- Palma.

MUNAR BENASSAR, Juan (1898): *Abastecimiento de aguas y alcantarillado de la Ciudad de Palma*.- Tipografía de las Hijas de Juan Colomar.- Palma.

PONS FÀBREGUES, Benito (1914): *Guía de la Administración Municipal de Palma, para el bienio 1914-1915*.- Establecimiento Tipográfico de J. Tous.- Palma.

PONS FÀBREGUES, Benito (1916): *Guía de la Administración Municipal de Palma, para el bienio 1916-1917*.- Establecimiento Tipográfico de J. Tous.- Palma.

PONS FÀBREGUES, Benito (1920): *Guía de la Administración Municipal de Palma, para el bienio de 1920-22*.- Establecimiento Tipográfico de J. Tous.- Palma.

ROLDAN

OFICINES I DESPATXOS S.A.

A la seva disposició en:

- Despatxos Direccionals
- Despatxos i Oficines Generals
- Mampares d'Oficina
- Separacions simples i dobles
- Estanteries Emmagatzematge

- Estanteries Gran Càrrega
- Biblioteques
- Cadires i Taules apilables per a col·lectivitats

Complements: Llums

Cendrers (de peu i sobretaula)
Caixes Fortes, etc.

Eusebi Estada, 68 (carrer del tren de Sóller)

Telèfon 20 98 13

CIUTAT

Unes paraules massa clares

FELIP MUNAR I MUNAR

Alejo Vidal-Quadras, retrògrad insensible al pas del temps i a tot el que això comporta, va declarar -llimac llefiscós- que s'havia mirat molt bé la Bíblia i que no hi havia cap referència al dret que el poble català tenguí una Conferència Episcopal pròpia (no depenent de la de Madrid). Salvador Cardús ja li contestà (diari AVUI, 25-8-91) que tampoc deia el contrari. Bé, però, en el fons aquest no és el tema, o potser sí, potser l'Església d'avui no ha de perdre el tren de les vivències, l'onada de frescor autèntica que envaeix els pobles, potser és l'hora d'esbucar falsos plantejaments d'un pseudo ordre establert i començar a caminar vers una nova realitat, manco egoista, manco paternalista.

El bisbe de Solsona, Antoni Deig. (II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, 1986, quan ocupava la diòcesi de Menorca.) (Foto: F. Amengual)

Joan Pau II ho ha recordat fa poc: respectau els drets dels pobles amb tot el que aquest fet implica.

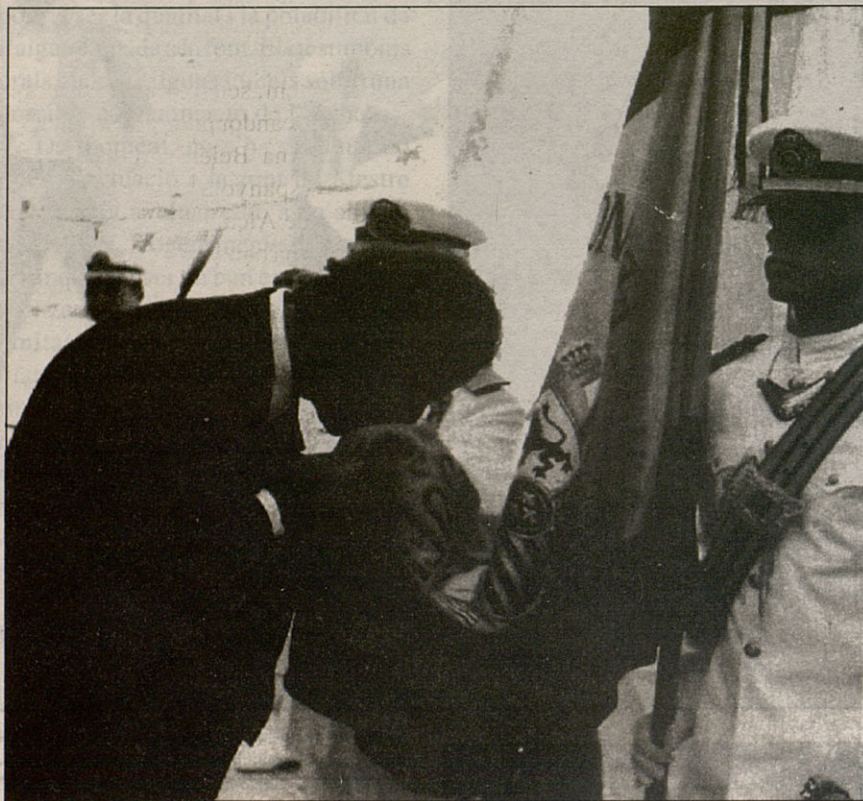
El tema és que Vidal-Quadras, maquiavèlic i visionari desorbitat, ha vist un perill: que els homes i dones que conviuen en un lloc puguin alçar la veu per demanar llurs drets. Això no li agrada, té por i la vol inculcar als altres, és incapaç d'entendre el que encercla la paraula *respecte*.

La proposta del bisbe Deig -nosaltres érem a Prada i la vàrem escoltar- vessa coherència i exigeix dignitat. Només un llunàtic atemporal pot no estar-hi d'acord en el fons. El Papa Joan Pau II ho ha recordat fa poc: respectau els drets dels pobles amb tot el que aquest fet implica. I ho digué Evangelí en mà. Resultarà que a n'Alejo i a tots els que creuen ser portadors de l'essència cristiana els hauran de condemnar per heretges. Seria ben oportú que els d'aquí entenguessin la lliçó. □

El nacionalisme és cosa d'infants

RAMON TOUS

¿Com qualificaria vostè les emocionades i lacrimògenes declaracions de Julio Iglesias i Raphael després d'haver jurat la bandera espanyola en el "Juan Sebastián Elcano"?

Sorprenentment, Alfonso Ussía és un dels intel·lectuals espanyols de més prestigi. És un d'aquests personatges imprescindibles en les tertúlies i debats de les televisions i ràdios espanyoles i té, com és natural, un espai radiofònic i una columna diària de molta

popularitat.

Sense cap mèrit fora mida, viu instal·lat en un discurs fàcil i poc compromés que li permet una existència sense entrebancs envoltat del respecte general.

Allò que sorprèn més, però, és la

seva fama de tolerant, prudent i mesurat que tothom li reconeix. Amb el posat aristocràtic i la veu modulada, sembla el paradigma de la temperança i del "fair play" i és qualificat de persona oberta, dialogant i profundament democràtica. Realment sorprenent.

Devers les nostres terres, en tenim una visió més matisada, per dir-ho de qualche manera. En primer lloc, va ser aspirant frustrat a la presidència del Real Madrid i això, francament, marca molt.

També es va despenjar un dia amb unes declaracions prudentíssimes, sobretot si tenim en compte que eren fetes a les terrasses del hotel Formentor -Balears, Spain- en què deia textualment: "Creo que estos tíos del Grupo Ornitológico Balear, ¿se llaman así, no?, son todos unos gilipollas." (Diario de Mallorca, 22-7-89). A part de l'elegant estil discursiu que demostra i de la sintaxi contundent, s'hi evidencia un valor i un atreviment majúsculs, segurament els que dona la ignorància.

Però el senyor Ussía és una persona coherent i ha continuat sempre la mateixa línia que el caracteritza. Una de les darreres perles és l'apareguda al diari ABC -també exemple de tolerància i bon periodisme- dia 24 de març 1991. En aquest cas criticava

hilarario

- Material Tècnic de dibuix
- Llibreria Tècnica de dibuix
- Papereria

EN CATALÀ:
Blocs impresos de factures,
albarans i rebuts.

C/. Aragó, núm. 10 Tel. 46 45 72
Palma de Mallorca
C/. Quint, núm. 3 Tel. 71 54 33

una actuació del Rector de la Universitat de les Illes Balears, el senyor Nadal Batle, i el qualificava literalment de "burro" perquè havia editat un llibret en versió català/anglès.

A més, hi dubtava públicament sobre la unitat de la llengua catalana, qüestionant que, cal suposar, coneix millor que els filòlegs que hi han dedicat llargs anys d'estudi i investigació. També qualificava l'espanyol com a llengua universal "que *siempre** ha sido de Mallorca" i recomanava un repàs d'història al nostre rector. Quina barra!

La millor part, però, és quan valora generosament el nacionalisme: "infantilización del debate político", "violencia barata", "idiotez", etc. Hem de reconèixer la facilitat de paraula i la fidelitat als principis del *Nouveau Régime* post-democràtic.

Per una vegada, haurem de donar la raó al senyor Ussía perquè, ben mirat, el nacionalisme és de vagades un poc infantil i denota en ocasions poca maduresa per part de qui el defensen.

La prova màxima d'aquesta feblesa mental i del sentit del ridícul sub-

desenvolupat és el nacionalisme espanyol. El nacionalisme espanyol, ben conegut de tots, havia viscut hores de prudència i moderació, però en els darrers anys ha sofert una estimulació considerable tenyida de post-modernitat i un *look* més democràtic i igualment perillós.

Per comprovar que el nacionalisme és una cosa de minyons malcriats, basta seguir la informació esportiva oficial dels partits del Barça i del Madrid cada diumenge, o escoltar els comentaris xovinistes i desmesurats sobre les espanyolíssimes Blanca Fernández Ochoa o Arantxa Sánchez Vicario.

També serveixen els editorials, articles, columnes i reportatges dedicats durant setmanes a l'espanyol de Puerto Rico o a la polèmica sobre les "ñ" amb capellet o sense.

Un altre exemple, i segurament millor, va ser la cobertura informativa durant mesos del premi Nobel de Literatura concedit a Camilo José Cela a qui tothom havia de riure les gràcies, exemple que va demostrar que els

nacionalistes espanyols són uns nouvinguts en això dels premis i de la literatura.

Una altra digestió mala de fer ha estat la concessió al cinema espanyol d'algun guardó internacional per pura lògica de probabilitats, o que Perico Delgado guanyàs el Tour de França. Cal tenir un poc de paciència i esperar, perquè als espanyols en aquestes ocasions no els poden tapar el cul amb set flassades.

Exactament, senyor Ussía, no pot ser més que "candor pueril" i "idiotez" el fet que Ana Belén -mussa de la progressia espanyola- faci una cançó a la Puerta de Alcalà i la canti emboïcada amb una bandera espanyola per l'escenari, en el més pur estil d'Estrellita Castro o Marujita Díaz.

I, per curiositat, ¿com qualificaria vostè les emocionades i lacrimògenes declaracions de Julio Iglesias i Raphael després d'haver jurat la bandera espanyola en el Juan Sebastián Elcano? □

(*) El subratllat és meu; la barbaritat, seva.

Emilia La Balanguera

**DOLÇ
i
SALAT**

**GELATERIA
i
XOCOLATERIA**

*C/ JOAN MAURA, BISBE
CANTONADA C/ VINZASSA*

Podeu adquirir EL MIRALL a les següents llibreries:

Barcelona	Ona	Palma	Byblos
Barcelona	Signe	Palma	Embat
Campos	Colom	Palma	Fondevila
Ciutadella	Roser Seguí	Palma	Jaume de Montsó
Eivissa	Vara de Rei	Palma	Llibres Mallorca
Inca	Casa Pedrós	Palma	Mancra
Inca	Espirafocs	Palma	México
Inca	Vilanova	Palma	Papereria Mallorca
Felanitx	Ramon Llull	Palma	Quart Creixent
Felanitx	Còndor	Palma	Selecta
Manacor	Xaloc	Palma	Totem
Maó	Catalana	Sant Joan	Ca na Blanch
Maó	Católica	Sóller	Calabruix
Palma	Alcaide	Son Cladera	Arbós
Palma	Balmes	Son Ferriol	Verd en Blau
Palma	Baron	València	Tres i Quatre

I als principals quioscos de Palma.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sr./a. _____
 Adreça _____
 C/ _____ Núm. _____ Pis _____
 Codi Postal _____ Població _____
 Telèfon _____

Em subscric a la revista EL MIRALL, al preu de 3.000 ptes. de quota anual. Podeu presentar els rebuts a l'entitat bancària / d'estalvi que indic a continuació a la qual deman que els accepti i els carregui al meu compte:

Banc/Caixa _____
 Agència/Oficina _____
 Cte/Lta. núm _____

Signatura _____

Plagueta de goigs del Convent Dominicà de Llorito

FELIP MUNAR I MUNAR

Plagueta de goigs del convent dominicà de Llorito

4

QUADERNS DE LLORET
1990

Portada de la plagueta dels goigs.

Amb una introducció històrica de mossèn Santiago Cortès i Forteza, rector de la parròquia de Lloret de Vistalegre, i un estudi força acurat de mossèn Pere-Joan Llabrés i Martorell, canonge de la Seu, fou presentada la *Plagueta de Goigs a Lloret*. (1)

Aquests goigs -vint-i-un-, trobats entre els papers dels frares dominics, foren composts durant els segles de la Decadència (S. XVII i XVIII) quan ja s'havia abandonat la tradició estricta de les set estrofes amb entrada i tornada, ni se seguia al peu de la lletra la distribució de rimes, ni la distinció entre tornada inicial i tornada final que caracteritzava els goigs tradicionals.

Els autors devien ser religiosos dominics del Convent de Lloret o bé d'altres comunitats mallorquines ja que dasset goigs són dedicats a sants de l'Ordre dels Predicadors, dos a Maria Santíssima, un a Sant Josep i un a Sant Joaquim.

Quant a la llengua, es tracta d'un lèxic farcit de castellanismes, amb més d'un centenar de mots que provenen del castellà. Alguns són ben usuals encara avui en dia i han passat de ple al nostre llenguatge col·loquial, com és ara *alcançar*, *socorro*, *peleas*.

Una pàgina dels goigs.

derramar, hermós, despreciar, regalo, emplear, medir, ditxós, dulçura, reinar, remediare, asquerós, morada (per estança), *despedir, después*, etc. No cal dir que els noms dels sants no popularitzats a Mallorca són escrits en castellà: *Pio, Antonino, Jacinto*.

Amb aquest recull de goigs s'ha recuperat un tros de la història de Lloret i de la nostra cultura a Mallorca. Només quan s'hagin escorcollat tots els racons sabrem allò que aquest poble nostre fou capaç d'enllestir: llavors coneixerem també un altre motiu per estimar-lo. □

(1) *Quaderns de l'Ajuntament de Lloret*, 4. Edició patrocinada per la Conselleria Adjunta a la Presidència del Govern Balear.

Ses Puelles
Estudi
de
Perruqueria

Carrer Navarra, nº 3, 1er - 07003 Palma - Tel. 71 80 37

Prensa obrera a Mallorca, "El Rayo" (1912-1914)

PERE MIRALLES LE FOLL

EL RAYO

PERIÓDICO SINDICALISTA

Órgano de la Federación Regional de las Baleares

"SOLIDARIDAD OBRERA."

Número cuatro 5 céntimos	Redacción y Administración: Socors, 85	Año III	Núm. 89
PRECIOS DE SUSCRIPCIÓN			
En Palma: 1.º 1.00, 2.º 0.50, 3.º 0.25	Palma de Mallorca 14 de Febrero de 1914	Extranjero: 1.º 2.00, 2.º 1.00, 3.º 0.50	

LA FEDERACION REGIONAL

DE SOCIEDADES OBRERAS

"Solidaridad Obrera," AL PUEBLO

Trabajadores! Compañeras!

La conciencia nos incita a cumplir un deber para con los presos por cuestiones sociales, si estos han caído, ha sido fidei iusque de la defensa de una causa justa; que es la nuestra, y seríamos "mercaderes del más duro calificativo, si la fidei iusque de la conciencia no nos presiona para. Es por esto que esta Federación, veintinueve años, ha sido para pedir que cuando ante los tribunales todos los que, como en las cárceles, se encuentran, por defender su vida, a la vez de sus hermanos los proletarios.

Al insistir sobre tan importante asunto, no podemos menos de hacer presente otra vez a los trabajadores, que si se interesaran por la situación angustiosa de nuestros hermanos, y más cuando ven atropellados a semejantes, por sustentarse tendencias de más humanidad y más justicia que la que nos otorga la burguesía por medio de sus instituciones, el cautiverio de los que sufren encierros por cuestiones sociales, estaría muy próximo a terminarse.

Y al hablar de presos, incluimos en esta palabra, a los de Cullera, que si acciones delictuosas pudieran cometer, culpe al ambiente reaccionario que le respalda, siempre dispuesto a aprisionarlo todo, que tiene una mordaza para cada fidelidad, el sentimiento, la palabra, la pluma y el pensar.

Se impone, compañeros y compañeras, que nos aprestemos con alán y entusiasmo para celebrar todos los actos que el caso requiera, reuniones públicas, propaganda en los talleres, librerías y, en donde se sepa que mora gente de trabajo, con el objeto de crear una opinión vigorosa y conseguir por medio de ella, la absoluta libertad de todos los presos incluyendo a los de Cullera.

En esta asamblea se trata de la organización de los trabajadores y trabajadoras, ya que tanto lo necesitan. No se enseñará a los explotados el apostolado hoy ya en desuso, sino que se mostrarán medios prácticos, para que los obreros y obreras puedan agitar sin perder tiempo, su triste condición, no son predicadores que necesitan los trabajadores y proletarios de Palma, las predicaciones cuando exceden del límite necesario para dar a comprender las doctrinas que han de emancipar a los oprimidos, es una castración, a falta de pan la sobra de discursos es un escarnio.

La mujer obrera, contra costumbre, debe, al igual que sus esposos, asistir a estos actos, es preciso nos preparemos para dar al traste con el viejo y estúpido sofisma de: «las mujeres a la cocina». ¡No proletarias, vírgenes del hogar! vuestro puesto no es solo el de «la cocina». vosotros precisamente sois las que habéis de desempeñar la misión más delicada, más noble, la del sentimiento. ¡Quien, sino vosotros, se cuida de educar y alentar a los pequeños, a los futuros proletarios, a los que como a sus padres se les explotará también!

¡Bien queréis para ellos, que cuando grandes no se les reconociera, no se les veje, no se les maltrata, no se les trate con injusticia! Pero es necesario que, estos nobles deseos se conviertan en afirmaciones positivas. Las que sufrís la tiranía del patrono, del esposo, si a mano viene, seréis capaces de entender a vuestros hijos a que sean fuertes, vigorosos, dignos, libres, para no dejarse escarnecer, vejarse, maltratar! No compañeras, para que tengáis esta capacidad, lo primero que incumbe es tratar de emanciparos del yugo de los que os envilecen sin la menor consideración; venid a nosotros, aprenderéis a defender vuestros intereses, hollados de

tal modo, que ni siquiera cuenta os podeis dar de vuestra situación esclavizada. Al mismo tiempo que vuestros maridos, organizados también para defenderse de la explotación patronal, serán los primeros en comprender que quien de veras quiere emanciparse, empieza por pretender redimirse lo posible, a los de su seno, y de ahí sacará la consecuencia que al emancipar a los suyos, se emancipará el mismo.

¡Obreros! vuestros esposos, vuestros hermanos, se asocian para defender su condición de explotados, vosotros, con más motivo haced lo propio, venid a nuestra Federación, única manera de vindicar vuestros derechos, dejad de pueriles tibiezas, la hora de echar para siempre, las linternas al olvido, ha sonado ya, venid pues al mitin.

Asistid obreros y obreras a la reunión que tendrá lugar el próximo domingo día 15 del actual a las diez de la mañana, en el domicilio de esta Federación, Socors número 85, y vereis como las teorías que se expondrán en cuanto al mejoramiento de la clase productora, distan mucho de las que hasta aquí han sido inculcadas a la clase proletaria, por los mismos que no obstante ser trabajadores parecen los tiene sin cuidado la mala remuneración y en consecuencia la miseria que en todos sentidos sufre la gente que trabaja en esta «Isla dorada», que, si bien es lugar para los poetas, también lo es para que los proletarios sufran calamidades sin cuento, que sobrepasan a las que se dejan sentir en otras poblaciones, siendo la única esperanza para curar tanta desdicha la organización sindical, a base de la que impera en esta Federación.

¡Compañeros y compañeras: No falteis al mitin!

El Comité Federal

Si més no, aquest periòdic va ser útil per a introduir la polemica, el debat i la pluralitat, amb una orientació radical, en l'adormit moviment obrer mallorquí.

Descripció del periòdic

"El Rayo" (E.R.) surt al carrer l'abril de 1912 amb el subtítol de "Periódico Sindicalista. Defensor de los Oprimidos", fins al gener de 1914, en què passa a ser "Órgano de la Federación Regional de Baleares,

Solidaridad Obrera", sense que això suposàs cap variació en la seva línia editorial. Redactat íntegrament en castellà, era editat a la seu del Centre de Picapedrers, al carrer del Socors, 85. Tingué una periodicitat quinzenal

i el seu nombre de planes era de dues dobles. A la primera hi figuren articles destacats (fets importants, celebracions...), segueixen, a les planes interiors, els articles d'opinió i les notícies nacionals i internacionals, i a

EL RAYO

Semanario Sindicalista, defensor de los oprimidos

Número suelto 5 céntimos

Redacción y Administración: Socorro, 85

Año II

Núm. 48

REGIÓN DE SUSCRIPCIÓN

E. Palma. 0'35 pes. al mes
Póstales y Construcciones 1'00 " trimestre

Palma de Mallorca 1.º de Mayo de 1913

PRECIOS DE SUSCRIPCIÓN

Estranjero. Paquetes de 30 ejemplares 1'50 " trimestre

NÚMERO EXTRAORDINARIO EN CONMEMORACIÓN DEL PRIMER ANIVERSARIO

NUESTRO SEMANARIO

Nació, ¿Quién? Un enjambre de unos lícitos amores. Amores belllos: amores humanos: sensuales, si sensualidad se puede decir, al gozo que dá la conjunción, la compenetración de diferentes conceptos idealistas, fundidos en un solo ideal reencarnado en la hoja impresa.

Nació el hijo de nuestros amores en un día de sol, de ese sol del bello Mayo que acaricia, embriagador, las frentes de los que huelgan un día al año para pedir a su tirano mejoras para su bienestar.

Y como ciclope que siendo joven puede luchar valientemente: nuestro hijo, se aprestó a la lucha ya que nació pensante y para pensar y difundir con heroísmo de paria que se bate por su libertad, esa libertad que todo ser humano necesita. Libertad de acción ya que somos esclavos de la tiránica opresión del aburguesamiento actual.

Y con los emblemas de venimos a educar: venimos a asociar: venimos a emancipar y a ser la voz cantante de los oprimidos, corrió cual el viento, un semanario que su nombre, (bautizado sin ceremonia alguna) significa por sí solo lo que hay en nuestras mentes, representadas en nuestro hijo EL RAYO. Rayo

lumínoso que bifurquea su luz en los exóticos colores humanos: Queremos ser libres.

Nacido para luchar y con su frente bien alta, el hijo de nuestros amores, (en la brecha abierta al régimen actual por otros hermanos nuestros) pidió su puesto. Lo tuvo. Al palenque fué, no por ser uno más, sino con el amor que bulle en la juventud revolucionaria.

Hoy, un año há que brega valerosamente y en su corta vida, no ha desmayado ni ha desmentido sus ansias, sino que ligado más fuertemente a su ideal, procura, ya que tiene experiencia, conducir al proletariado por el camino de su reivindicación.

¡Con cuanto amor hacía el oprimido celebra su PRIMER ANIVERSARIO el que del oprimido es hijo!

Por esto hoy, al cumplir un año de vida, saluda con un ¡Viva la humanidad libre! a la humanidad esclava y dice modestamente, pero con virilidad, no desmayemos, que la voluntad y razón de nuestro ideal, triunfará pese a la tiranía.

¡A la brecha! ¡A la lucha!

El grupo editor

l'home nou, etc. D'altra banda, el tractament de les notícies no deixa dubte sobre quina és la postura del periòdic. Completen les planes, poesies i sàtires polítiques (Fandangos) de dubtós lirisme, però punyents amb personatges locals (Llorenç Bisbal), institucions polítiques i amb l'Església.

Panoràmica dels continguts

Bona part dels articles d'opinió fan referència al pensament àcrata, sostenint la revolució com a mitjà d'emancipació, l'abolició de la propietat privada, l'internacionalisme, etc. La lluita anarquista es configura com una alternativa moral, "Anarquía es (...) la no tutela de otros iguales a nosotros; es la ciencia; (...) es la humanidad por única patria; es la internacionalización de los seres; es la fraternidad, (...) ser anarquista es ser humano" (E.R. 5-X-12) que pretén la transformació de l'individu en un ésser humà nou.

L'eina possibilitadora d'aquestes transformacions és el sindicalisme revolucionari, que té per objectiu estratègic constituir-se en alternativa als sindicats d'influència socialista, atraient-se els treballadors pel seu radicalisme. Les diferències amb els socialistes se centren en la defensa del model purament sindicalista front el societarista, que consideren lligat a interessos polítics que desvirtuen el seu obrerisme, l'ús de la vaga general, el rebuig del joc parlamentari i dels tribunals industrials.

Una de les característiques més destacades d'El Rayo és el seu anticlericalisme, que es manifesta en l'atac als sindicats catòlics (el Patronat Obrer Catòlic i el Cercle d'Obrers Catòlics), als quals acusa de manipular els obrers i en la polèmica sobre l'ensenyament religiós a les escoles. Es considerava que l'obligació dels mestres, tant de les escoles públiques com privades, d'ensenyar la moral catòlica feia que els nins s'educassin en el respecte a la propietat privada i l'obediència a l'autoritat. "Tened presente que la mayoría de los que ahora se agitan en el litigio actual, son gente acomodada.

El Rayo fou un projecte immadur, ple de floritures i massa allunyat de la realitat il·lenca.

la darrera hi figuren les informacions locals, els avisos i seccions fixes. Els lectors són bàsicament obrers afiliats al Centre de Paletes, a la societat d'oficis varis "El Trabajo", el Sindicat Metal·lúrgic Balear i la societat de Terrissers; tots ells pròxims a la Federació Regional de les Balears "Solidaridad Obrera". El finançament anà a càrrec de les aportacions de les diferents societats controlades pels anarquistes i de les subscripcions. El llistat de subscriptors que publica el mateix periòdic ens permet rastrejar la difusió "geogràfica" d'aquest, car sovint apareixen subscripcions col·lectives de treballadors d'un fàbrica (la Fàbrica de Teixits del Sr.

Ribas, la de cuirs adobats del Sr. Ros, la de sedes de Son Sunyeret, els Tallers El Aguila, etc.) o de cafès obrers i societats en barriades (la Indioteria, els Hostalets, Santa Catalina, Son Sardina, el Viver, el carrer dels Oms, etc.).

L'estil dels articles és combatiu, exaltador dels valors proletaris i denigrant amb els seus enemics. Les editorials, repletes d'exclamacions i abús d'adjectius, pretenen ésser la consciència dels treballadors. Els articles d'opinió oscil·len entre els pamflets (¿Despertad!, ¿Basta ya de tanta explotación y tiranía!) i estranyes elucubracions de to místic ("Canta, poeta, canta...") entorn de la llibertat.

(...). Son los zánganos de la colmena social, que nos predicán pobreza y ellos son ricos y su afán es enriquecerse más; (...). El gran interés que tienen por el catecismo es únicamente porque pretenden hacernos creer que siempre hemos de ser esclavos, siempre hemos de estar sumisos a ellos." (E.R. 5-IV-13). Sembla que la Història avanci com els crancs.

Després de la setmana tràgica de 1909, pels anarquistes ja no hi ha cap dubte que els militars són la força que reprimeix els treballadors, servint a la burgesia per mantenir l'ordre social. L'Exèrcit Espanyol ja no és el del segle passat, que protagonitzà aixecaments de caire progressista, ara està clarament vinculat als estrats superiors de la societat, i és mimat per la monarquia, que l'empra per reprimir manifestacions i vagues obreres. A més a més l'oposició a l'exèrcit s'accentuarà per greuges comparatius, car els fills de famílies riques podien obtenir l'exempció del servei militar pagant, mentre els fills dels obrers morien a centenars al Marroc.

La presència femenina és escassa i sempre en funció del que fan els homes, així es parla de les dones per referència a les mares, en el cas dels articles contra la guerra, o per les mullers dels treballadors que incitaven els seus marits a tornar al treball, després de setmanes de vaga, com en el cas de la vaga de sabaters de Ciutat de 1912. "Muchos zapateros instigados por sus esposas o madres, iban a pedir trabajo al patrono Sr. Estrany." (E.R. 6-VII-12). Malgrat tot, l'estructura familiar començava a veure's afectada per la incorporació de la dona al món del treball, especialment als tallers de la indústria tèxtil, on es produirà una forta explotació i discriminació de la mà d'obra femenina, que serà denunciada en nombroses ocasions per El Rayo.

Conclusions

Les commemoracions del Primer de Maig, les polèmiques amb "El Obrero Balear", les notícies sobre vagues, etc. ocuparen moltes pàgines d'aquest periòdic, que pugnava per un

model sindical excessivament agosarat pel moviment obrer mallorquí, incapaç de superar les societats obreres de tipus gremial i localista. En aquest context parlar d'acció directa, sindicalisme revolucionari, etc. era vertaderament somiar truites.

El Rayo fou un projecte immadur, ple de floritures i massa allunyat de la realitat social illenca. Difícilment es podia sostenir la publicació d'un periòdic que no disposava d'una base social pròpia, i que a més competia amb un altre mitjà de comunicació obrera de major implantació (O.B.). A les llistes de subscriptors apareixen successivament els mateixos noms i

pseudònims, decreixent paulatinament a partir de 1913. Possiblement el grup editor abandonà la publicació conscient que havia fracassat com a òrgan d'expressió d'un model sindical en la realitat inexistente. Però, si més no, El Rayo fou útil per a introduir la polèmica, el debat i la pluralitat, amb una orientació radical, en l'admirat moviment obrer mallorquí. □

Bibliografia

El present article és un resum de l'estudi inèdit "Prensa anarcosindicalista a Mallorca. El cas d'El Rayo (1912-1914)", realitzat per l'autor.

EL RAYO

Semanario Sindicalista, defensor de los oprimidos

Número suelto 5 céntimos

Redacción y Administración: Socorro, 83

Año I Número 19

PRECIOS DE SUSCRIPCIÓN

En Palma
Por adelantado

0'25 pes. al mes
1'00 pes. al trimestre

Palma de Mallorca 12 de Octubre de 1912

PRECIOS DE SUSCRIPCIÓN

Extranjero
Paquetes de 30 ejemplares

1'50 pes. trimestre
1'00 pes.

HOMENAJE

en conmemoración del tercer aniversario del fusilamiento, en los fosos del castillo de Montjuich, de Francisco Ferrer Guardia y de los cuatro compañeros García, Baró, Malet y Eugenio del Hoyo

PALABRAS DEL MAESTRO

..... Como es notorio, el niño nace sin idea preconcebida alguna, y durante el transcurso de su vida se va empapando de las ideas de los que le rodean, modificándolas después de acuerdo con su cultura, con sus observaciones, relacionándolas con las circunstancias. De aquí se deduce claramente que si el niño ha de ser educado en ideas positivas y verdaderas sobre todas las cosas, y se le enseña que para evitar el error es indispensable que no acepte nada por lo que se le enseña tan solo lo que la ciencia pueda demostrar, el niño crecerá, aguzando sus poderes de observación y con aptitudes para toda clase de estudios... Educar a los niños, libres de todo prejuicio y publicar las obras necesarias a este propósito... Tal es el objeto de la Escuela Moderna.....

El valor entero de la educación estriba en el respeto a la voluntad física, intelectual y moral del niño. El verdadero maestro será el que se abstenga de imponer al niño su propia voluntad, sus propias ideas, y apela, en medida creciente, a las energías del niño mismo.

Francisco Ferrer Guardia

Fue el 13 de Octubre de 1909

..... Y vino el 13 de Octubre de 1909, y con él la Historia, silenciosa, intergimera, cual ciega que sabe su camino. Es, el 13 de Octubre, día de sangre, de ayes, de vivas, de murmullos acallados por un poder tirano; día que en la mente del humano ser, quedó grabado igual que otros días venideros y otros ya a

costas llevados, traes y traerás anudado, seguramente, el libro de la humanidad, libro de escultura maravillosa, de memoria sensibilizada por un amor, en que está va esculpiendo sus cuitas, hora tras hora, época tras época. La Historia, enciclopedia verdad, verdad intangible, es lo único que vive a través de los tiempos trágicos y alegres, de instantes llenos de amor y de dolor, se enriquece con un día. Un 13 de Octubre de un año glorioso, 1909.

..... Y amaneció el 13 de Octubre de 1909, tristán, glorioso, enfermo, agonico, esquivo, como sabiendo que ha de ser envenenado por el plomo mortífero que tritura y, con él la humanidad se horrorizó al oír el tulo sangriento que en la at-

mosfera universal corría... corría esfumándose aquí y allá, dejando un poco de sabor clamoroso de justicia. Justicia clama vehementemente un alma, para reparar la injusticia perpetrada con el cuerpo de un hombre en Montjuich, mole monumental carcomida por la sangre mixta derramada en sus entrañas, que se levanta desafiando, bellaca, las furias del mar; que desafia, exhausta de espiritualidad, las iras humanas que ciernen tumultuosas por sus cuatro costados.

..... Y en la Babilonia española, en la revolucionaria Barcelona, un escalofrío de muerte, un grito, un estertor de fiera herida en su flaco, se apoderó de su alma corriendo ésta pareja con el del pensamiento del

Nuevo y Viejo mundo; seguido este escalofrío, este grito, este estertor, por otro de rabia, de dignidad, de dignidad arrollada por la majesta de un hombre, convirtiéndose en ansia de regeneración en la protesta diádnime, viril, altruista, del europeo pensador, para anular políticamente al que inmoló, en vísor de una redención fracasada, a un alma infantil, ferrea alma moderna, que consagró, para engendrar una humanidad nueva, su vida.

..... Y el 13 de Octubre de 1909 corolario de otros días tristes, llozos, en que sucumbieron mártires de un ideal, puede añadirse otro para los corazones que, en sus pliegues llevan amor, mucho amor a los ideales redentores.

..... Y este día, recordando a un hombre, a un Francisco Ferrer, igual que pudicé haber sido otro el mártir, recordamos una injusticia, aprendemos una enseñanza, tomamos una lección de la adversidad que nos avisa de la necesidad de barrer cosas, hombres e inquisiciones... Recordemos, recordemos...

Antón Ninón.

LIBERTARIA

Oh ideal anarquistas
yo te saludo,
pues eres el más bello
que hay en el mundo.

Tus hombres son los mártires
en todo tiempo;
luchar no les arredra,
suscumbir, menos.

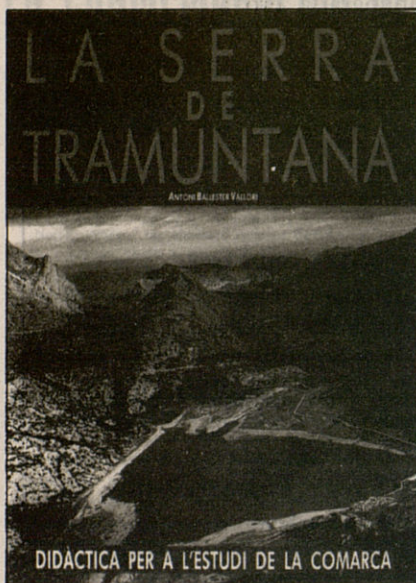
Los hombres de la Acracia
son convencidos
y están siempre dispuestos
al sacrificio,
porque el ideal soñado
que ellos persiguen
muchos no lo comprenden
y lo maldecen.

La sociedad presente,
que es una farsa,
sólo ve en la Anarquía
maldad e infamia.

L'estil dels articles és combatiu, exaltador dels valors proletaris i denigrant amb els seus enemics.

La Serra de Tramuntana. Didàctica per a l'estudi de la comarca

JOSEP RUBIO I TERRASA

L'autor d'aquest llibre, Antoni Ballester i Vallori, és un mestre nat a Bunyola que treballa a Santa Ponça i que viu les ciències socials d'una manera enfervoritzada. Qualsevol aspecte de la seva vida està marcat per la tasca de l'especialista. Constantment elabora i estudia noves teories que amb impaciència posa en pràctica amb els seus alumnes.

La seva gran obra ha estat, ara per ara, l'estudi de la serra de Tramuntana que coneix tan bé des de la seva infantesa i que ha estat estudiada amb els alumnes de les escoles on ha fet feina situades en indrets de la mateixa serra (Mancor i Calvià), i també quan n'ha estat allunyat (Ariany). L'ha trepitjada, l'ha investigada aplicant les tècniques més innovadores i després l'ha esmicolada perquè els alumnes la poguessin entendre i estimar com ell.

Aquest llibre que tenim a les mans en aquest moment és una memòria de tot allò que Antoni Ballester ha fet per al coneixement de la comarca, amb detalls minuciosos, pas a pas, de les

seves experiències. L'obra està estructurada en dues grans parts, la primera dedicada als mestres i la segona als nins. Comença amb una introducció explicativa de les diferents tècniques que els educadors hauran de mester per posar en pràctica la part didàctica, i continua amb una sèrie de continguts en els aspectes físics (relleu, climatologia, sòl, hidrografia i vegetació) i humans (població i economia).

La segona part, la didàctica, està encapçalada per una programació completíssima d'objectius (generals, específics i operatius), continguts, activitats, bibliografia i temporalització de cada tema.

A continuació exposa un caramull d'activitats, amb dibuixos, mapes, informació, textos per comentar, dades, qüestionaris..., presentats amb el mateix ordre amb què apareixen els temes en la programació, l'efectivitat del qual Antoni Ballester ha comprovat amb els alumnes i els companys de feina, que són anomenats en les primeres pàgines.

El llibre acaba amb una extensa relació de material complementari (mapes, audiovisuals, itineraris, bibliografia general i didàctica, revistes, estadística i cartografia).

És una obra adequada per ser treballada amb nins i nines de l'anomenat cicle intermitjà, que serà el tercer cicle de primària amb la reforma, i per a la segona etapa. Es tracta d'un estudi exhaustiu de la serra de Tramuntana i, per tant, d'una "comarca" de Mallorca.

Per al seu aprenentatge, les ciències socials i les naturals

han de partir de l'entorn del nin amb tota la profunditat que el nin demani. Així, del coneixement del

PRIMEREAS JORNADES D'HISTÒRIA DE LA PREMSA

Sant Cugat del Vallès
3-5 Abril 1992

Inscripcions

— 4.000 pessetes. Inclou també el dossier de documentació i la prevista edició de les Actes.
— Socis de la SCC: drets d'inscripció sense càrrec, però han de formalitzar la inscripció i abonar l'estada.

Estada

— L'estada inclou tots els àpats des del dinar del divendres fins al dinar del diumenge, i inclou el dormir de les nits de divendres i dissabte. Preu: 6.000 pessetes. Acompanyants: 900 pessetes per àpat.

Tota la correspondència s'ha d'adreçar a:

Primeres Jornades d'Història de la Premsa
SOCIETAT CATALANA DE COMUNICACIÓ
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
Carrer del Carme, 47 — 08001 Barcelona
Tel. 318 55 16

carrer passarem a l'estudi de la localitat, de la comarca i, en el nostre cas, de l'illa on vivim i de les altres illes de la nostra Comunitat. Una vegada que el nin/a hagi entès el seu entorn més proper podrà entendre altres entorns més llunyans. Per això és sumament positiva l'obra que comentam, perquè el material de suport que tenim per fer conèixer Mallorca als alumnes esmentats és escàs. Sempre donarem la benvinguda a qualsevol casta de material que faciliti aquests tipus de coneixements, i molt més si es tracta d'una realització de la qualitat del llibre de què estam parlant.

La metodologia emprada per l'autor, com ell mateix diu, ens pot servir als qui feim feina en les Socials i Naturals per treballar altres indrets del nostre entorn. I esperem que aquest llibre que acaba d'editar el Consell Insular de Mallorca serveixi per a encoratjar altra gent perquè aporti nou material de suport, que ara és, com hem dit, escassíssim. □